

ХӨДӨЛМӨР,
НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН ЯАМ

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
СУРГАЛТ, ҮНЭЛГЭЭ, СУДАЛГААНЫ
ИНСТИТУТ

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЦИЙН СУДАЛГАА 2023

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЛЫН ЯАМ

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
СУРГАЛТ, ҮНЭЛГЭЭ, СУДАЛГААНЫ
ИНСТИТУТ

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЦИЙН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН 2023

УЛААНБААТАР ХОТ
2023 ОН

Судалгааг гүйцэтгэсэн: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын судалгааны сектор

Судалгааг гүйцэтгэсэн багийн гишүүд:

Б.Батбаатар	ХНХСҮСИ-ийн захирал
М.Доржпагам	ХНХСҮСИ-ийн Судалгааны газрын дарга
Н.Жаргалсайхан	ХЭБСС-ын эрхлэгч
Г.Мягмардулам	ХЭБСС-ын эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан
С.Хүрэл-Эрдэнэ	ХЭБСС-ын эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан
Т.Батнасан	ХЭБСС-ын эрдэм шинжилгээний ажилтан
Э.Даваадулам	ХЭБСС-ын эрдэм шинжилгээний ажилтан
Б.Халиунаа	МТА-ны эрдэм шинжилгээний ажилтан

Хэвлэлийн эх бэлтгэсэн:

Б.Хос-Эрдэнэ	Мэдээлэл технологийн албаны мэргэжилтэн
--------------	---

Хаяг: Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, Нарны зам, 55-р байр 2 давхар 3 тоот

Утас: 77111331, 77121286

Вэб хуудас: www.institute.gov.mn

АГУУЛГА

ӨМНӨХ ҮГ.....	V
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ.....	VI
ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ.....	IX
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ.....	XI
БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА.....	2
1.1. Судалгааны танилцуулга.....	2
1.2. Судалгааны зорилго, зорилт.....	2
1.3. Судалгааны хязгаарлагдмал байдал.....	3
1.4. Тайлангийн агуулга, бүтэц.....	3
БҮЛЭГ 2. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ.....	5
2.1. Судалгааны хамрах хүрээ.....	6
2.2. Түүврийн хэмжээ.....	6
2.3. Мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалт.....	9
БҮЛЭГ 3. ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЭЦ.....	12
3.1. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх нийт цалин.....	16
3.2. ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээрх нийт цалин.....	19
3.3. Ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаарх нийт цалин.....	21
3.4. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалин.....	22
3.5. Гадаад ажиллагчдын нийт цалин.....	24
3.6. Шагнал урамшуулал олгосон байдал.....	25
3.7. Цалин хөлсийг өөрчилсөн шийдвэр.....	26
БҮЛЭГ 4. ҮНДСЭН ЦАЛИН.....	30
4.1. Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт.....	30
4.2. Үндсэн цалин, ажиллагчдын хүйс, ААНБ-ын байршил бүсээр.....	33
4.3. Үндсэн цалин, ажиллагчдын нас, тооны бүлгээр.....	33
4.4. Үндсэн цалин ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаар.....	35
4.5. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх үндсэн цалин.....	38
4.6. Үндсэн цалин ААНБ-ын хариуцлага, ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	39
4.7. Үйлдвэрчний эвлэлтэй болон эвлэлгүй байгууллагуудын үндсэн цалин.....	40
4.8. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын үндсэн цалин.....	41
БҮЛЭГ 5. ХӨДӨЛМӨРИЙН ХӨЛСНИЙ ДООД ХЭМЖЭЭ, ТҮҮНЭЭС ДООГУУР ЦАЛИНЖИЖ БУЙ АЖИЛЛАГЧИД.....	44
БҮЛЭГ 6. АЖЛЫН ЦАГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ.....	47
6.1. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажиллагчдын ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт.....	48
6.2. ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт.....	49

6.3.	ААНБ-ын үйл ажиллагааны чиглэлээр буюу ЭЗҮАС-аар ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт.....	49
БҮЛЭГ 7.	ӨМНӨХ СУДАЛГААТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН ҮР ДҮН.....	52
7.1.	Ажиллагчдын цалин хөлс ААНБ-ын байршлаар.....	53
7.2.	Цалин хөлсний өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар.....	53
7.3.	Цалин хөлсний өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр.....	56
7.4.	Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар.....	59
7.5.	ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид.....	62
БҮЛЭГ 8.	ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЗАРДАЛ.....	66
8.1.	ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц.....	66
8.2.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын байршлаар.....	69
8.3.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА-ны салбараар.....	71
8.4.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр.....	72
ДҮГНЭЛТ.....		76
ХАВСРАЛТ.....		81

ӨМНӨХ ҮГ

Улс орны эдийн засгийн үйл ажиллагаа, хөдөлмөрийн харилцаанд чухал нөлөө үзүүлдэг хүчин зүйлсийн нэг бол ажиллагчдын цалин хөлс, түүний бүтэц, тогтолцооны асуудал юм. Цалин хөлс нь ажиллах хүчний үнэ цэнэ буюу хөдөлмөрийн гэрээгээр хүлээсэн үүрэг, хөдөлмөрийн харилцааны чухал асуудлын нэг юм. Энэ нь ажиллагчдын амьдралын баталгааг хангагч гол үзүүлэлт болдог. Иймд ажиллагчдын цалин хөлс нэмэгдэхэд өрхийн орлого тэр хэмжээгээр нэмэгдэж ядуурал тодорхой хэмжээгээр буурна. Тиймээс цалин хөлсний бодлого нь аливаа улс орны нийгмийн баталгааг илэрхийлэх бодлогын салшгүй нэг хэсэг байж, хөгжлийн чухал үзүүлэлт болдог.

2009 - 2010 оноос Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын техникийн тусламжаар ҮСХ-той хамтран “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г олон улсын арга аргачлалын дагуу улсын хэмжээнд анх удаа хийж гүйцэтгэсэн.

Төрөөс цалин хөлсний талаар үндэсний хэмжээнд баримтлах бодлогын хүрээнд цалин хөлсний талаар үнэн бодитой статистик мэдээллээр хангах зорилгоор “Цалин хөлсний судалгаа”-г 2013 оноос хоёр жил тутамд явуулж, дундаж цалинг салбар, ажиллагчдын хүйс болон мэргэжлийн ангиллаар гаргаж эхэлсэн. Ингэснээр цалингийн бүтэц хэрхэн өөрчлөгдөх хандлагыг тодорхойлохоос гадна орлогын тогтвортой байдлыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарууд, ажил мэргэжлийн ангилал, аймаг, нийслэл, бүс нутгаар тодорхойлон харах боломжтой болсон билээ.

Энэхүү судалгаа нь цалин хөлсний бүтцийн талаар судалж буй зургаа дахь судалгаа юм. Уг судалгааны нэгдсэн үр дүнгээр өмнөх судалгааны үр дүн, тоон мэдээллийг шинэчлэх, цалингийн бүрэлдэхүүн хэсгүүд болох нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, цалин урамшуулал тэдгээрийн өөрчлөлт, бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн нийт цалинд эзлэх хувь хэмжээг энэхүү тайлангаар та бүхэнд толилуулж байна.

Түүвэрт сонгогдон, бидний хүсэлтийг хүлээн авч, судалгаанд мэдээллээ өгсөн ААНБ-ын удирдлага, мэргэжилтэн нартаа талархал илэрхийлье. Таны оролцоо салбарын бодлогод ашиглахуйц мэдээллийн эх үүсвэр болж байгаа юм.

Та бүхэн судалгааны үр дүнтэй танилцан, өөрсдийн үйл ажиллагаандаа ашиглахын зэрэгцээ судалгаатай холбоотой асуудлаар санал хүсэлтээ бидэнд илгээж, хамтран ажиллахыг хүсье.

ЗАХИРАЛ

Б.БАТБААТАР

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

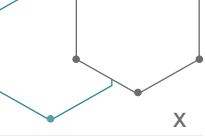
Зураг 0-1. ААНБ-уудын нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт.....	xiii
Зураг 0-2. Нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр.....	xiii
Зураг 0-3. Ажиллагчдын үндсэн цалин, бүсээр /мян төг/.....	xiv
Зураг 0-4. Үндсэн болон нийт цалингийн харьцуулалт, хүйсээр.....	xiv
Зураг 0-5. Цалингийн бүтцийн харьцуулалт, оноор.....	xiv
Зураг 0-6. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчид, ААНБ-ны өмчийн хэлбэр, хувиар.....	xv
Зураг 0-7. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчид, сард ажилласан өдрөөр.....	xvi
Зураг 0-8. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал.....	xvi
Зураг 0-9. Цалин хөлсний зардлын бүтэц.....	xvii
Зураг 0-10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр.....	xvii
Зураг 3-1. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар.....	12
Зураг 3-2. Ажил олгогчдын үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар.....	12
Зураг 3-3. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүсээр.....	15
Зураг 3-4. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүс, хүйсээр, хувиар.....	16
Зураг 3-5. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж, ЭЗҮА-ны салбар, /мян төг/.....	16
Зураг 3-6. Бүрэн бус цагаар ажиллагчид, насны болон тооны бүлгээр, хүйсээр, хувиар.....	23
Зураг 3-7. Бүрэн бус цагаар ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар.....	23
Зураг 3-8. Гадаад ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хувиар.....	25
Зураг 3-9. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоо болон урамшууллын дундаж хэмжээ, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр.....	25
Зураг 3-10. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ.....	26
Зураг 3-11. Цалин хөлс нэмсэн ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр.....	26
Зураг 3-12. Цалин хөлс нэмсэн шийдвэр ААНБ, хариуцлагын хэлбэрээр, цалин нэмсэн шийдвэрээр.....	27
Зураг 3-13. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, нэмэгдүүлэхэд тооцсон сууриар.....	27
Зураг 3-14. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	28
Зураг 4-1. ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт хувиар.....	30
Зураг 4-2. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар.....	31
Зураг 4-3. ААНБ-ын өмчийн хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар.....	32
Зураг 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалингийн зөрүү, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар.....	33
Зураг 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин бүсээр, /мян төг/.....	33

Зураг 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, хүйс, боловсролын түвшнээр, /мян төг/.....	35
Зураг 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, /мян төг/.....	38
Зураг 4-8. Үндсэн цалингийн хэмжээ, ААНБ-ын төрөл, үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэхээр, /мян төг/.....	40
Зураг 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо болон үндсэн цалин.....	41
Зураг 4-10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, салбараар.....	42
Зураг 5-1. ХХДХ, түүнээс бага цалин авсан ажиллагчид, сард ажилласан өдрөөр.....	45
Зураг 5-2. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ны өмчийн хэлбэрээр.....	45
Зураг 5-3. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар.....	46
Зураг 5-4. ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний үндсэн цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	46
Зураг 6-1. Ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан дунджийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр.....	48
Зураг 6-2. Илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр.....	49
Зураг 6-3. ЭЗҮА-ны салбараар илүү цагаар болон ажлын бус өдөр ажилласан дундаж цаг, ажлын бус өдөр ажилласан дундаж өдөр.....	50
Зураг 7-1. Нийт болон үндсэн цалингийн харьцуулсан дүн, /мян төг/.....	52
Зураг 7-2. Нийт цалингийн бүтцээр харьцуулсан, /мян төг/.....	53
Зураг 7-3. Нийт болон үндсэн цалин бүсээр, /мян төг/.....	53
Зураг 7-4. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ЭЗҮА-ны салбараар.....	54
Зураг 7-5. Нийт цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, /мян төг/.....	54
Зураг 7-6. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар.....	56
Зураг 7-7. ЭЗҮА-ны салбараар үндсэн цалин, /мян төг/.....	56
Зураг 7-8. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, пунктээр.....	57
Зураг 7-9. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр.....	58
Зураг 7-10. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр, пунктээр.....	59
Зураг 7-11. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар нийт болон үндсэн цалин, 2021, 2023 он.....	60
Зураг 7-12. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар.....	60
Зураг 7-13. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар.....	61
Зураг 7-14. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр, пунктээр.....	62
Зураг 7-15. ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь, байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр.....	63

Зураг 7-16. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчид, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр.....	63
Зураг 7-17. ХХДХ-ээс бага үндсэн цалин авсан ажиллагчдын нийт ажиллагчдад эзлэх хувь, салбараар.....	64
Зураг 8-1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц.....	66
Зураг 8-2. Цалин хөлсний зардал.....	67
Зураг 8-3. Нөхөн олговрын зардал.....	67
Зураг 8-4. Сургалтын зардал.....	68
Зураг 8-5. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал.....	69
Зураг 8-6. Цалин хөлсний зардал, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар.....	72
Зураг 8-7. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр.....	73

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

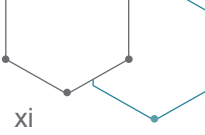
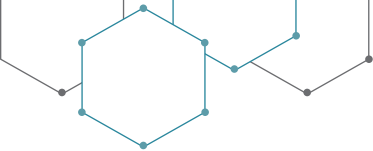
Хүснэгт 1. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	xv
Хүснэгт 2. ААНБ, ажиллагчдын эзлэх хувь, ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	7
Хүснэгт 3. Түүврийн хэмжээ, салбараар, ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	9
Хүснэгт 3.1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, /мян төг/...	13
Хүснэгт 3.2. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, /мян төг/...	13
Хүснэгт 3.3. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж, байршлаар, /мян төг/.....	14
Хүснэгт 3.4. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, салбараар, хүйсээр.....	18
Хүснэгт 3.5. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр.....	19
Хүснэгт 3.6. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр.....	20
Хүснэгт 3.7. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал.....	21
Хүснэгт 3.8. Нийт цалингийн бүтэц, ажиллагчдын боловсролын түвшнээр....	22
Хүснэгт 3.9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хүйсээр.....	24
Хүснэгт 3.10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	24
Хүснэгт 4.1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр.....	31
Хүснэгт 4.2. Үндсэн цалин ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр.....	34
Хүснэгт 4.3. Бүсээр үндсэн цалин, ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын тооны бүлгээр, /мян төг/.....	34
Хүснэгт 4.4. Ажиллагчдын үндсэн цалин, боловсролын түвшин, бүсээр, /мян төг/.....	36
Хүснэгт 4.5. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр, /мян төг/.....	36
Хүснэгт 4.6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/.....	37
Хүснэгт 4.7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбар, ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/.....	39
Хүснэгт 4.8. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/.....	40
Хүснэгт 4.9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, хүйсээр, /мян төг/.....	41
Хүснэгт 5.1. Ажиллагчдын тоо, үндсэн цалин бүлгээр.....	44
Хүснэгт 7.1. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар.....	55

x

Хүснэгт 7.2. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид, тоо болон хувиар.....	62
Хүснэгт 8.1. Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, байршил хувиар.....	70
Хүснэгт 8.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар.....	71
Хүснэгт 8.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ААНБ-ын хариуцлага хэлбэрээр, хувиар.....	73

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ХНХЯ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХНХСҮСИ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт
ААНБ	Аж ахуйн нэгж, байгууллага
ББН	Бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл
ЗБН	Зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл
МҮЭХ	Монголын Үйлдвэрчний Эвлэлийн Холбоо
МАОЭНХ	Монголын Ажил Олгогч Эздийн Нэгдсэн Холбоо
ОНӨҮГ	Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар
ТӨҮГ	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар
ХХДХ	Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ
ХК	Хувьцаат компани
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
НХХЯ	Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яам
ХАА	Хөдөө аж ахуй
ХССМГ	Хөдөлмөрийн судалгаа, сургалт мэдээллийн газар
ЦХБС	Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ЭЗҮАС	Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар
ҮАМАТ	Үндэсний ажил мэргэжлийн ангилал тодорхойлолт

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

“Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа 2023”-ыг цалин хөлсний талаарх өмнөх жилүүдийн мэдээллийг шинэчлэх, статистикийг боловсронгуй болгох, ажиллагчдын үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал зэргийг нарийвчлан тодорхойлох, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ болон ажиллагчдын ажлын цаг, аж ахуйн нэгжийн хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал зэрэг бусад цалин хөлстэй холбогдох үзүүлэлтүүдтэй харьцуулан боловсруулж хөдөлмөрийн салбарын бодлого боловсруулагчид, эрдэмтэн судлаачид, хэрэглэгчдийг мэдээллээр хангах зорилгоор хийж гүйцэтгэлээ.

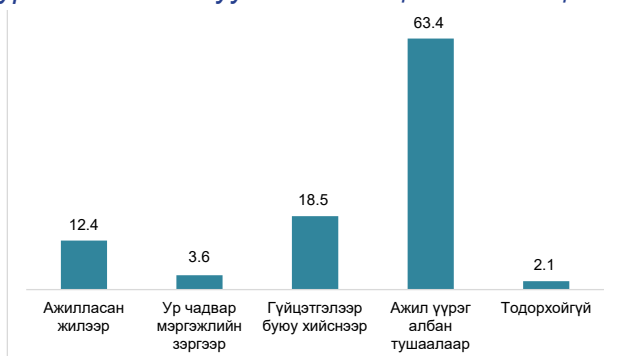
Цалин хөлсний бүтцийн судалгаанд Улсын хэмжээнд байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг нийт 2695 аж ахуйн нэгж байгууллагыг түүвэрлэсэн бөгөөд судалгаанд 2012 ААНБ хамрагдлаа. Үүнээс орон нутгийн 755, Улаанбаатар хотын 1257 ААНБ хамрагдсан байна. Судалгаанд хамрагдсан байгууллагад нийт 191.1 мянган ажиллагчид хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр ажиллагчдын 22.6 хувь буюу 29.2 мянган ажиллагчид уг судалгаанд хамрагдсан. Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 54.6 хувь нь эрэгтэй, 45.4 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байлаа. Хөдөлмөр эрхлэж буй байдлаар авч үзвэл 98.5 хувь нь байнгын, 1.5 хувь нь түр хөдөлмөр эрхлэгчид байна.

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын нийт цалингийн улсын дундаж хэмжээ 1620.0 мянган төгрөг байгаа ба нийт цалингийн 1442.2 мянган төгрөг буюу 89.0 хувийг үндсэн цалин, 90.6 мянган төгрөг буюу 5.6 хувийг нэмэгдэл, 71.9 мянган төгрөг буюу 4.4 хувийг нэмэгдэл хөлс, үлдсэн 15.5 мянган төгрөг буюу 1.0 хувийг шагнал урамшуулал бүрдүүлж байна.

Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр тооцож, судалгааны нийт дундаж цалинтай харьцуулахад уул уурхай, олборлолтын салбар хамгийн өндөр буюу 678.2 мянган төгрөгөөр, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар 384.1 мянган төгрөгөөр, мэдээлэл холбооны салбар 275.2 мянган төгрөгөөр, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбар 196.3 мянган төгрөгөөр, барилга угсралтын салбар 113.7 мянган төгрөгөөр, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагааны салбар, усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагааны салбар, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбар 44.4 – 51.6 мянган төгрөгөөр улсын нийт дундаж цалингаас өндөр байна. Бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалин дунджаас 11.6 – 461.7 мянган төгрөгөөр бага байна.

Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд нийт цалинг байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар, ажил үүрэг албан тушаал мэргэжлийн зэрэг гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь буюу хосолмол хэлбэрийг харгалзан тогтоодог байна.

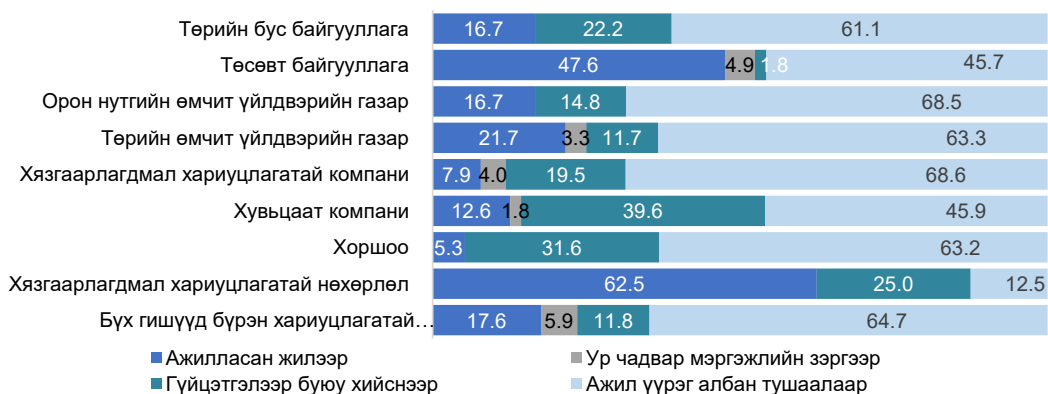
Зураг 0-1. ААНБ-уудын нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт

Нийт ажил олгогчдоос ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлт тус бүрийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани болон хувьцаат компани нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй

ажил үүрэг, албан тушаалын онцлог, түүнчлэн гүйцэтгэл буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтийг харгалзан үндсэн цалинг тооцож байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 0-2. Нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

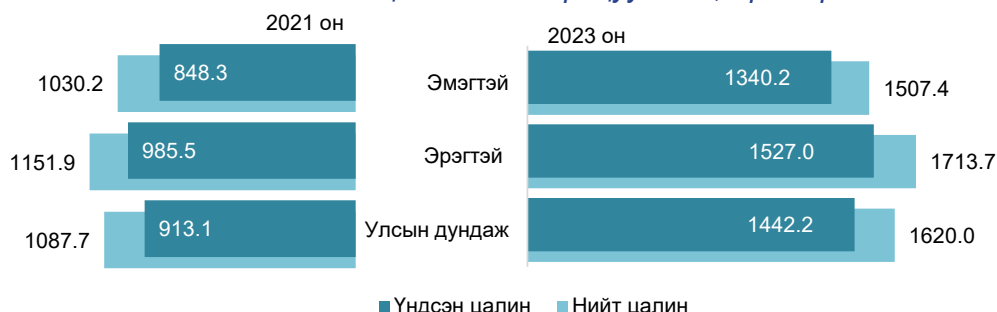
Ажиллагчдын нийт цалинг тогтоож буй үзүүлэлтийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр харьцуулан үзвэл төсөвт байгууллагууд ажил үүрэг, ажилласан жилийг, ХХК болон ХК нь ажил үүрэг, албан тушаал болон ажлын гүйцэтгэл буюу хийснээр нь харгалзан тооцдог байна. ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр үндсэн цалин хөлсний тогтолцоог авч үзвэл ур чадвар, мэргэжлийн зэргийг үндэслэн үндсэн цалин тогтоож буй байгууллага хамгийн бага хувийг бүрдүүлж байгаа бол ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлог, ажилласан жилийг харгалзан үндсэн цалинг тогтоож буй байдал түгээмэл байдаг байна

Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын үндсэн цалингийн улсын дундаж 1442.2 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1527.0 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1340.2 мянган төгрөг байна.

Зураг 0-3. Ажиллагчдын үндсэн цалин, бүсээр /мян төг/

Зураг 0-4. Үндсэн болон нийт цалингийн харьцуулалт, хүйсээр

2021 оны судалгааны үр дүнгээс гарсан цалингийн бүтцийг 2023 оны нийт цалингийн бүтэцтэй харьцуулбал доорх үр дүн гарч байна. 2021 оны нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 84.0 хувь байсан нь тус онд 89.0 хувь болж 5.1 пунктээр өссөн байна. Харин нэмэгдэл 5.6 хувь байгаа нь 4.4 пунктээр өмнөх судалгааны үр дүнгээс буурсан үр дүн гарсан байна. Харин нэмэгдэл хөлс 0.7 пунктээр буурсан бол шагнал урамшуулалд 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 0-5. Цалингийн бүтцийн харьцуулалт, оноор

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын 1.7 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдний 63.6 хувь нь эрэгтэй, 36.4 хувь эмэгтэй байна.

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 35.1 хувь нь 26 - 35 насны залуучууд байгаа бол хүйсээр харвал эрэгтэй ажиллагчдийн 33.7 хувь, эмэгтэй ажиллагчдын 21.4 хувь нь 26 - 35 насны залуучууд байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийт цалин 1-ээс 9 болон 30 ба түүнээс дээш 150 хүртэл ажиллагчидтай ААНБ-ын хувьд улсын нийт дундаж цалингаас дээгүүр, харин 29 ба түүнээс доош 10 хүртэл ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчид улсын нийт дунджаас бага нийт цалингаар цалинжиж байна.

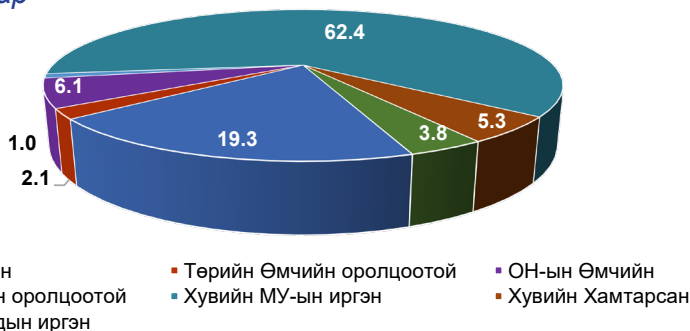
Хүснэгт 1. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1809.7	1705.3	41.2	57.1	6.1
1-9	1683.1	1617.3	24.8	33.7	7.3
10-29	1458.7	1414.7	29.7	10.6	3.6
30-49	1745.3	1438.1	6.1	301.1	0.0
50-149	2296.1	2208.2	65.5	14.0	8.5
150+	1260.7	1161.4	35.3	58.1	5.9

Судалгаанд хамрагдсан нийт ААНБ-ын 42.5 хувь буюу 855 нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд цалин хөлсөө дунджаар 18.6 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Харин ААНБ-ын 0.25 хувь нь бүх ажиллагчдын цалинг, 0,45 хувь нь зарим ажиллагчдын цалинг ажил олгогчдын шийдвэрээр бууруулсан байна. Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ажил олгогчдын 87.6 хувь нь үндсэн цалинд, 2.8 хувь нь үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэрт, үлдсэн 9.5 хувь нь нийт цалин хөлсөнд үндэслэн цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна

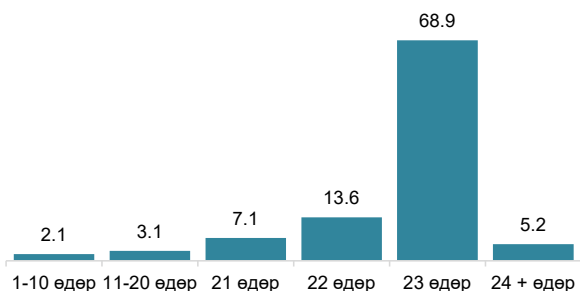
Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 7.8 хувь буюу 2277 нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс доогуур үндсэн, цалинтай байна. Үүнээс 46.1 хувь нь ХХДХ-ээс бага цалинтай, 53.9 хувь нь ХХДХ-ээгээр буюу 550.0 төгрөгөөр цалинжиж байна. ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын 49.9 хувь нь эрэгтэй, 50.1 хувь нь эмэгтэй бол эдгээр ажиллагчдын 97.6 хувь нь байнгын ажлын байранд, 2.4 хувь нь түр ажлын байранд ажиллаж байна.

Зураг 0-6. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчид, ААНБ-ны өмчийн хэлбэр, хувиар

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын 60.6 хувь ХХК-д, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр 62.4 хувь нь МУ-ын иргэний өмчийн ААНБ-д ажиллаж байна.

Зураг 0-7. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчид, сард ажилласан өдрөөр

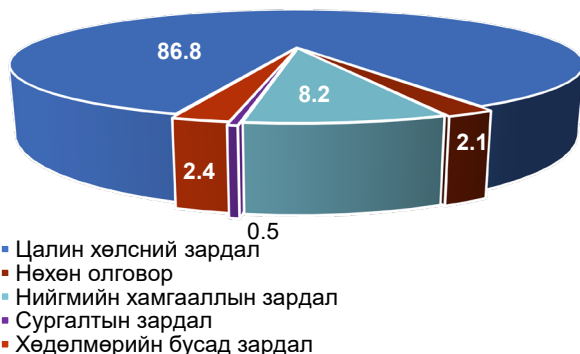

Судалгааны мэдээлэл цуглуулах тухайн сард ажлын 23 хоног байсан. ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай нийт ажиллагчдаас 20 ба түүнээс доош өдөр ажилласан 5.2 хувь, 21 - 22 өдөр ажилласан 20.7 хувь, 5.2 хувь нь 24 ба

түүнээс олон хоног ажиллажээ. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалинтай ажиллаж буй нийт ажиллагчдын 69.6 хувь нь ажлын 23 өдөр ажилласан бол 24.9 хувь нь 1 - 12 өдөр хөдөлмөр эрхэлсэн байна.

2023 оны 5 дугаар сарын эцсийн байдлаар судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 5.3 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 7.7 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажиллагчид тухайн сард дунджаар 39.6 цаг илүү ажилласан байна. Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 58.4 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 67.3 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.

Зураг 0-8. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал

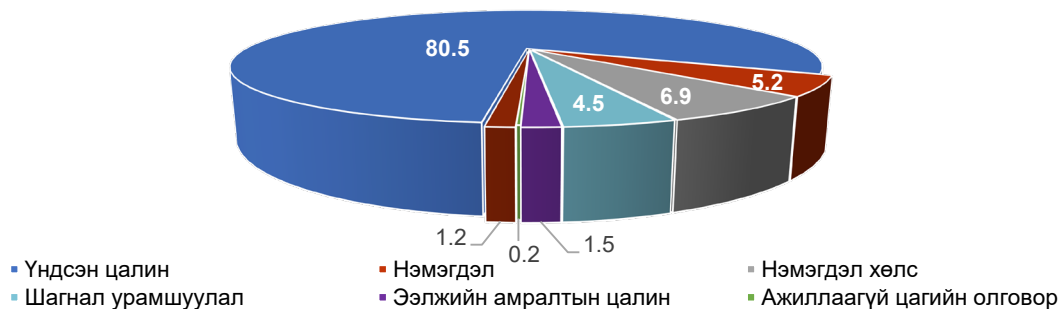

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, үйл ажиллагаанд гарч буй нийт зардлын 86.8 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 2.1 хувийг нөхөн олговрын зардал, 8.2 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал, 0.4 хувийг сургалтын зардал,

2.4 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардалд зарцуулдаг байна.

Ажил олгогчоос ажиллагчидтай хөдөлмөрийн болон ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан, тухайн ажил үүргийг гүйцэтгэсэн хөдөлмөрийн хөлсөнд мөнгөн ба мөнгөн бус хэлбэрээр гарсан зардлыг цалин хөлсний зардалд тооцсон. Цалин хөлсний нийт зардал нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал, ажиллаагүй цагийн болон бусад ажиллагчдад олгосон олговроос бүрдэнэ.

Зураг 0-9. Цалин хөлсний зардлын бүтэц

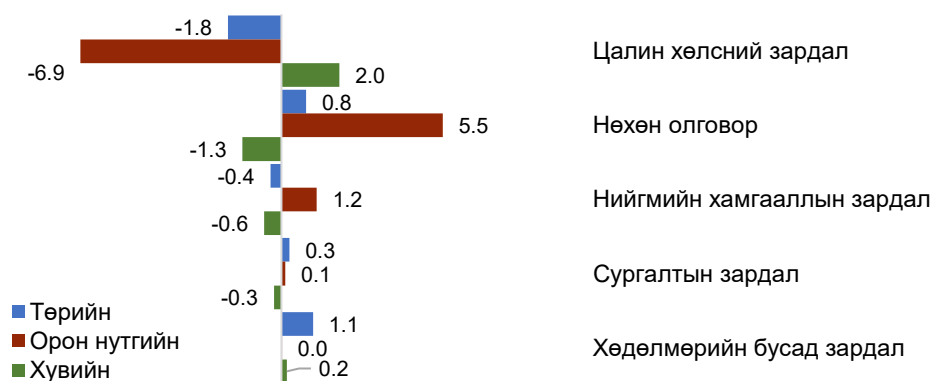
Цалин хөлсний зардлын 80.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал, 5.2 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэл, 6.9 хувийг нэмэгдэл хөлс, 4.5 хувийг, шагнал урамшуулал, 1.5 хувийг ээлжийн амралтын цалин, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговор, 1.2 хувийг бусад олговор бүрдүүлж байна.

Нөхөн олговрын нийт зардлын 60.7 хувийг хоолны зардал, 8.9 хувийг унааны зардал, 24.8 ажиллагчдын тээврийн түлш шатахууны зардал, 2.1 хувийг түлээ нүүрсний зардал, 3.5 хувийг бусад олговрын зардал бүрдүүлж байна.

Нийгмийн хамгааллын нийт зардлын 88.7 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэлд төлсөн зардал эзэлж байна.

Сургалтын нийт зардлын 37.6 хувийг ажиллагчдыг давтан сургах, тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал, 32 хувийг ажиллагчдын сургалтын бусад зардал бүрдүүлж байна.

Зураг 0-10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

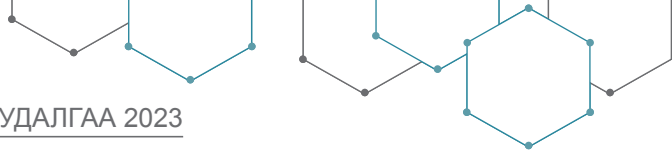

Судалгаанд хамрагдсан төрийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-д нийгмийн хамгааллын зардал нь нийт ААНБ-ын дундаж зардлаас өндөр, хөдөлмөрийн бусад зардал бага байна. Орон нутгийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-д цалин хөлсний зардал нь дундаж нийт дунджаас 5.4 пунктээр, бусад өмчийн хэлбэрийн ААНБ-ын зардлаас 3.9 - 7.9 пунктээр бага байна. Орон нутгийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-ын нөхөн олговор болон хөдөлмөрийн бусад зардал нийт дунджаас 2.5 пунктээр өндөр байна.

xviii

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЦИЙН СУДАЛГАА 2023

I БҮЛЭГ

СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА

БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Судалгааны танилцуулга

Улсын хэмжээнд цалин хөлс болон түүний тогтолцоо нь ажиллагчдын болон ажил олгогчдын хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулж хамгийн чухал асуудлын нэг юм. Иймд цалин хөлсний бүтцийн судалгааг анх 2010 онд Үндэсний статистикийн хороотой хамтран олон улсын аргачлалын дагуу анх удаа ОУХБ-ын техникийн туслалцаатайгаар зохион байгуулсан. Хөдөлмөр нийгмийн зөвшлийн гурван талт үндэсний хорооны 2019 оны 2 дугаар тогтоолын дагуу “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г хоёр жил тутам зохион байгуулж хэрэгжүүлж байхаар шийдвэрлэсэн байна. Дээрх шийдвэрийн дагуу 2023 оны “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г ХНХСҮСИ үндэсний хэмжээнд амжилттай хийж гүйцэтгэлээ.

1.2. Судалгааны зорилго, зорилт

Цалин, хөлсний бүтцийн судалгааны зорилго нь ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс, түүний бүтцийн талаарх суурь судалгааны мэдээллийг шинэчлэх, цалингийн статистикийг боловсронгуй болгох, ААНБ-ын үйл ажиллагаа, ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байр тэдгээрт зарцуулж буй зардал, ажил олгогчоос олгож буй үндсэн болон нийт цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал, ээлжийн амралтын цалин зэргийг нарийвчлан судалж, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ болон бусад цалин хөлстэй холбогдох үзүүлэлтүүдтэй уялдуулан дүгнэлт гаргахад оршино. Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг ханган ажиллана.

- Цалин хөлсний статистик мэдээллийг шаардлагатай үзүүлэлтүүдээр шинэчлэн баяжуулах, бүтцийг тодорхойлох;
- Аж ахуй нэгж, байгууллагын байршил, хариуцлагын хэлбэр, өмчийн хэлбэр, ажиллагчдын тоо, үйл ажиллагааны чиглэл, ажиллагчдын мэргэжлийн чиглэл, ангиллаар нь цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын нэмэгдсэн болон хасагдсан хэмжээ, хувь, нас, хүйс, боловсролын түвшин, ажилласан жил, албан тушаал, цалин олголтын хугацааны давтамж зэргийг харьцуулан гаргах;
- ААНБ-ын үйл ажиллагаа, ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байр тэдгээрт зарцуулж буй зардлын мэдээллээр хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын индекс тооцох;
- Судалгааны мэдээллийг боловсруулан тайлан, зөвлөмж бэлтгэх, хэрэглэгчдэд хүргэх ажлыг зохион байгуулах.

Судалгааны ач холбогдол

Цалин, хөлсний бүтцийн талаарх мэдээллийг дэлгэрэнгүй байдлаар шинэчлэхийн зэрэгцээ ажиллагчдын цалин хөлсний бүтцийг нарийвчлан судалж, чиг хандлага, санал зөвлөмжийг салбарын яамны бодлого боловсруулагчид болон бусад судлаачид, хэрэглэгчдэд хүргэнэ. Өөрөөр хэлбэл ОУХБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн гол үзүүлэлт болох ажиллагчдын цалин хөлс, эзэмшсэн мэргэжлээр болон нас, хүйсээр, түүнчлэн бүрэн, бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй байдал, хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдын мэдээлэл зэрэг олон үзүүлэлтийг тогтоохын зэрэгцээ тодорхой давтамжтайгаар хийгддэг судалгааны онцлогийн дагуу өмнөх жилүүдийн нэрлэсэн болон бодит цалингийн өөрчлөлт, хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын индекс тооцож бусад хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллээр харьцуулан үзэх боломжтой болно.

1.3. Судалгааны хязгаарлагдмал байдал

Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа нь дараах хязгаарлалтыг өөртөө агуулсан болно. Үүнд:

- Бизнес регистрийн санд бүртгэлтэй ААНБ-аас түүврийн хүрээг бэлтгэсэн тул албан бус сектор болон олон улсын санхүүжилт бүхий томоохон төсөл, хөтөлбөр судалгааны хүрээнд хамрагдаагүй;
- Үйл ажиллагаа явуулаагүй Х тайлантай болон хаяг байршил тодорхой бус ААНБ-ыг хамруулаагүй;
- Цалин хөлсний бүтцийн судалгааг түүвэрт хамрагдсан ААНБ-ын 2023 оны 5 дугаар сарын цалингийн цэсэд үндэслэн авсан;
- Олон Улсын байгууллагуудын мэдээлэл хангалтгүй тул түүврийн хүрээнээс хасаж тооцсон;
- Судалгааны мэдээлэл цуглуулах явцад үйл ажиллагаа явуулаагүй болон мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан, ажиллагчдын тооны бүлэг тохирохгүй буюу ҮСХ-ны бизнес регистрийн санд 20 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай гэж бүртгүүлсэн боловч мэдээлэл цуглуулах үед ажиллагчдын тоо бүртгэлд байгаа тооноос бага ААНБ-ын мэдээллийг тайланд тусгаагүй болно;

1.4. Тайлангийн агуулга, бүтэц

Цалин хөлсний бүтцийн судалгааны тайлан нь дараах 8 бүлгээс бүрдэнэ. Тайлангийн нэгдүгээр бүлэгт судалгааны үндэслэл, зорилго, ач холбогдол, судалгааны хязгаарлагдмал байдлын талаар, Бүлэг 2-т хамрагдсан аж ахуйн нэгж, судалгааны арга зүй, хамрах хүрээ, зохион байгуулалт, түүврийн хэмжээ, мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалтын талаар, Бүлэг 3-т цалин хөлсний бүтэц болох үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал, урамшууллын талаар дэлгэрэнгүй, Бүлэг 4-т судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын

үндсэн цалингийн хэмжээг нас, хүйс, аймаг, нийслэл, бүс, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар, ажиллагчдын тооны бүлэг болон эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал зэргээр тодруулна, мөн үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэх тухай, Бүлэг 5-д хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ /ХХДХ/ болон түүнээс багаар цалинжиж буй ажиллагчдын талаар, Бүлэг 6-д ажлын өдөр болон ажлын цагийн үзүүлэлт, бусад хүчин зүйлтэй хэрхэн холбогдож буй талаар, Бүлэг 7-д тус судалгаанд үндэслэн гарсан нийт болон үндсэн цалингийн үр дүнг 2021 онд хийгдсэн судалгааны үр дүнтэй харьцуулсан үр дүн, өөрчлөлтийг, Бүлэг 8-д ажил олгогчдын хөдөлмөр эрхлэлт түүнтэй холбоотой гарсан зардал тооцсон байдлаар харуулсан бөгөөд эцэст нь судалгааны дүгнэлт, санал зөвлөмжийг оруулсан болно.

II БҮЛЭГ

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

БҮЛЭГ 2. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

2.1. Судалгааны хамрах хүрээ

Үндэсний статистикийн хорооны бизнес регистрийн санд 2023 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар нийт 248.8 мянган аж ахуйн нэгж, байгууллага бүртгэлтэй байгаагаас 87.4 мянга буюу 35.1 хувь нь байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг, 43.2 мянга буюу 17.4 хувь нь үйл ажиллагаагаа эхлээгүй, 111.8 мянга буюу 45.0 хувь нь түр зогссон, 3.3 мянга буюу 1.3 хувь нь бүрэн зогссон, 2.9 мянга буюу 1.2 хувь нь хаяг тодорхойгүй болон бусад шалтгаантай байна.

Судалгааны түүврийн хүрээг тогтоохдоо үйл ажиллагаа явуулаагүй, хаяг байршил нь тодорхойгүй болон 2023 оны 1-р улиралд санхүүгийн Х тайлан өгсөн ААНБ-ыг түүврийн хүрээнээс хасаж түүврийн хүрээг тодорхойлсон. Судалгааны мэдээллийн чанар, судалгааны хамрагдалтыг хангах үүднээс байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг нийт эх олонлогоос дараах үзүүлэлтийн харгалзан, 2695 ААНБ-ыг судалгаанд хамруулахаар тооцсон. Үүнд:

- Эдийн засгийн үйл ажиллагааны бүхий л салбаруудыг;
- ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр;
- ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрийг;
- ААНБ-ын өмчийн хэлбэрийг;
- Газар зүйн байршлыг.

Судалгаанд хамрагдахаар сонгогдсон нийт ААНБ-ын 72.9 хувь нь Улаанбаатар хотын, 27.1 хувь нь орон нутгийн байгууллага байна.

2.2. Түүврийн хэмжээ

Судалгааны түүврийн хэмжээг тогтоохдоо 2021 оны судалгааны мэдээллийг үндэслэн, ажиллагчдын тооны бүлэг, түүврийн хэмжээ, дизайныг хэвээр хадгалсан. Ажиллагчдын тоо, ААНБ-уудын тооны өөрчлөлтөөс хамаарч ЭЗҮА-ны салбарыг ажиллагчдын тооны бүлгийн хуваарилалттай хосолмол болгон түүврийн хүрээг үүсгэсэн. Энэ нь түүврийн дизайны онцлогийг илэрхийлэх бөгөөд, түүврийн жигд хуваарилалт хийх, мэдээллийг өмнөх оны судалгааны үр дүнгээр харьцуулах боломжийг бүрдүүлсэн.

ААНБ-уудыг ажиллагчдын тоогоор харгалзан бүлэглэх нь түүврийн алдааг бууруулж, үр дүнг өмнөх судалгааны үр дүнгээр харьцуулах, нарийвчлалыг сайжруулах давуу талтай. Иймд ААНБ-ын ажиллагчдын тооны интервалаар дараах бүлгийг үүсгэж бүлгийн дагуу түүврийн хүрээг хуваарилсан. Түүврийн хэмжээг тодорхойлох зарчмын дагуу 5 дугаар бүлэгт харьяалагдах ААНБ-үүдыг нэлэнхүй судалгаанд хамруулахаар сонгосон.

Хүснэгт 2. ААНБ, ажиллагчдын эзлэх хувь, ажиллагчдын тооны бүлгээр

Бүлэг	Ажиллагчдын тоо	ААНБ-ийн эзлэх хувь	Ажиллагчдын эзлэх хувь
1	1 - 9	85.4	24.2
2	10 - 29	10.3	18.6
3	30 - 49	2.0	8.4
4	50 - 149	1.7	16.0
5	150+	0.6	32.9
		100.0	100.0

- Түүврийн хэмжээг томъёоллын дагуу тооцох**

Хэрвээ 5 дугаар бүлгийн нийт ААНБ-ыг судалгаанд 100 хувь хамруулах болсон тохиолдолд түүврийн хүрээ тус бүлгийн ААН-үүдийн тоогоор багасна.

Энд $65534 - 412 = 65122$ гэсэн хүрээнээс хоёр дахь түүврийн хэмжээг тодорхойлно.

412 – 5 дугаар бүлэгт байгаа ААН-ийн тоо

Түүврийн хэмжээг тодорхойлохдоо дараах томъёог ашиглана. Үүнд:

$$(1) \quad n_{SRS} = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot S}{e} \right)^2$$

Бодит байдалд 95 хувийн ач холбогдлын түвшинд статистик тооцооллын утгыг авч үздэг бөгөөд энэ үед t статистикийн утга 1.96 гэсэн утгыг авдаг. Нөгөөтээгүүр бид үлдсэн эх олонлогийн түвшинд ажиллагчдын тооны дундаж болон стандарт хазайлтыг тооцоход дараах үр дүн гарсан.

$$\bar{y} = 6.06$$

$$S = 13.75$$

Харьцангуй алдааг ойролцоогоор 9.0 хувь байна гэж үзвэл бидний таамаглаж байгаа түүврийн харьцангуй алдааны хязгаар $e = 0.09 * 6.06 = 0.54$ болно. Дээрх утгуудыг түүврийн томъёонд орлуулан тооцъё.

$$n = \left(\frac{Z_{\alpha/2} * S}{e} \right)^2 = \left(\frac{1.96 * 13.75}{0.54} \right)^2 = 2283$$

Хэрвээ N буюу эх олонлогийн хэмжээг харьцангуй бага гэж үзвэл (2) томьёоны дагуу шинэчлэн тооцож болно.

$$(2) \quad n = \frac{n_{SRS}}{1 + \frac{n_{SRS}}{N}}$$

Ингэвэл бидний түүврийн нийт хэмжээ $n(f)=412+2283=2695$

• Түүврийн хуваарилалт

Ажиллагчдын дийлэнх хувь буюу 5 дугаар бүлэг (412)-ийг ямар нэгэн байдлаар түүвэр хуваарилах шаардлагагүй. Харин үлдсэн бүлэг 1-4 дүгээр бүлгийн ажиллагчдын тооны бүлэг) 2283 ААН-ийг тэдгээрт хэрхэн хуваарилах вэ гэсэн асуудал тулгарна.

Өгөгдсөн түүврийн хэмжээг (n^*) бүлгүүдэд хуваарилах дараах аргууд байдаг.

1. Пропорциональ хуваарилалт $(3) \quad n_h = \frac{N_h}{N} \cdot n^*$

2. Оновчтой буюу Ньюманы (Neyman) хуваарилалт $(4) \quad n_h = n^* \cdot \frac{N_h S_h}{\sum_{h=1}^H N_h S_h}$

3. Зардлын хувьд зохистой хуваарилалт $(5) \quad n_h = n^* \cdot \frac{N_h S_h (1/\sqrt{C_h})}{\sum_{h=1}^H N_h S_h (1/\sqrt{C_h})}$

Эхний хуваарилалтын аргын хувьд бидэнд эх олонлогийн тодорхой мэдээлэл (стандарт хэлбэлзэл) өгөгдөөгүй бөгөөд энгийн хуваарилалтыг хийхийг хүсэж байгаа үед пропорциональ хуваарилалтын аргыг ашигладаг.

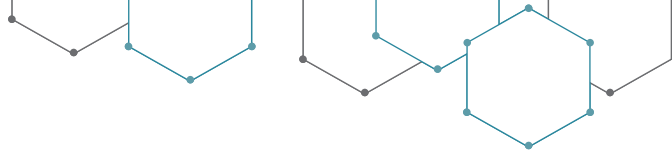
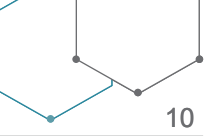
Түүврийн аргын хувьд бүлэг тус бүрийн стандарт хэлбэлзлийн талаарх мэдээлэл өгөгдсөн үед эх олонлогийн нийт хэмжээтэй уялдуулан жигнэж бүлэг тус бүрийн түүврийн хэмжээг тогтоодог оновчтой арга юм. Бүлэглэлд тус бүрээс 20 байгууллагыг санамсаргүй сонгосон. Нэлэнхүй хамруулах болон санамсаргүй сонгогдсон ААНБ-ын тоог нийт сонгогдох ААНБ-ын тооцооноос хасаж үлдсэн ААНБ-аас пропорциональ магадлалын аргыг ашиглан үлдсэн ААНБ-ын сонголтыг хийсэн. Учирч болох эрсдэлээс сэргийлж сонгогдсон ААНБ-ын 30 хувьтай тэнцэх хэмжээний ААНБ-ыг нөөцөөр сонгосон.

Хүснэгт 3. Түүврийн хэмжээ, салбараар, ажиллагчдын тооны бүлгээр

Код	Салбарын нэр	Ажиллагчдын тооны бүлэг					Дүн
		1	2	3	4	5	
A	ХАА, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	49	23	18	5	6	101
B	Уул уурхай, олборлолт	27	22	20	21	48	138
C	Боловсруулах үйлдвэрлэл	77	29	22	22	59	209
D	Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	21	21	20	20	25	107
E	Ус хангамж: Бохир ус зайлуулах систем, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	21	20	13	20	14	88
F	Барилга	91	38	23	21	29	202
G	Бөөний болон жижиглэн худалдаа: Машин мотоциклын засвар үйлчилгээ	400	43	23	23	75	564
H	Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	45	23	21	21	47	157
I	Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	44	24	20	20	14	122
J	Мэдээлэл, холбоо	44	22	20	20	12	118
K	Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	41	21	20	20	16	118
L	Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	33	22	20	20	3	98
M	Мэргэжлийн, шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	74	25	21	21	9	150
N	Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	55	23	21	20	12	131
P	Боловсрол	30	25	22	21	14	112
Q	Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	39	26	21	20	10	116
R	Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	24	21	8	6	0	59
S	Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	43	22	20	20	0	105
	Нийт ААНБ	1,158	450	353	341	393	2,695

2.3. Мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалт

Судалгааны мэдээлэл цуглуулах ажлыг тодорхой төлөвлөгөө гарган өмнөх судалгааны мэдээлэл цуглуулсан цаг хугацааны дагуу улсын хэмжээнд гүйцэтгэсэн бөгөөд мэдээллийг сургалтад хамрагдаж, бэлтгэгдсэн судлаачид, түүвэрт сонгогдсон ААНБ бүрээр зочилж, хүний нөөц болон холбогдох мэргэжилтэнтэй уулзаж нүүр тулсан ярилцлага асуулгын аргаар мэдээлэл цуглуулсан. Судалгааны асуулгыг хүлээж авахдаа мэдээллийн чанар, үнэн зөв байдлыг хангах үүднээс хяналтыг тогтмол явуулж, хяналтын явцад шаардлага хангаагүй мэдээллийг эргэн тодруулж, баталгаажуулсан. Судалгааны үндсэн мэдээллийг CPro программаар бэлтгэн, боловсруулалтыг Stata16 программыг ашиглан гүйцэтгэсэн.

III БҮЛЭГ

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЭЦ

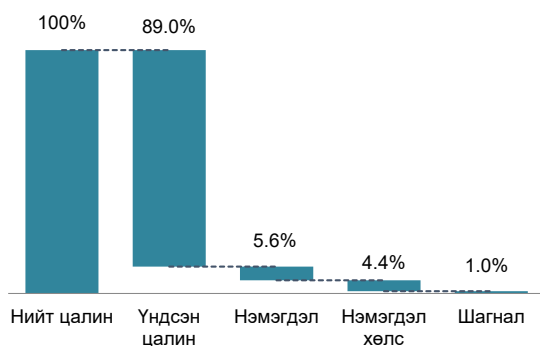

БҮЛЭГ 3. ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЭЦ

Тайлангийн энэ бүлэгт нийт цалин хөлс, үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал зэрэг цалин хөлсний бүтцийн үндсэн бүрэлдэхүүнийг судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлэг, байршил, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын нас, хүйс, боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангилал зэргээр харьцуулан үр дүнг танилцуулж байна.

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1620.0 мянган төгрөг, үндсэн цалин 1442.2 мянган төгрөг, ээлжийн амралтын цалингийн дундаж 996.8 мянган төгрөг байна.

Зураг 3-1 Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар

Нийт цалингийн бүтцийг авч үзвэл, үндсэн цалин 1442.2 мянган төгрөг буюу 89 хувь, нэмэгдэл 90.6 мянган төгрөг буюу 5.6 хувь, нэмэгдэл хөлс 71.9 мянган төгрөг буюу 4.4 хувь, шагнал урамшуулал 15.5 мянган төгрөг буюу 1.0 хувийг тус тус бүрдүүлж байна.

Судалгаанд хамрагдсан байгууллага, ажил олгогчдын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлтээр харьцуулан, авч үзлээ. Ажил олгогчдын 63.4 хувь нь ажлын байран дах ажил үүрэг, албан тушаал гэсэн үндсэн үзүүлэлтийг үндэслэн цалин тооцож байгаа бол 18.5 хувь нь гүйцэтгэл буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтийг, 12.4 хувь нь ажиллагчдын ажилласан жилийн үзүүлэлтээр. Харин 3.6 буюу хамгийн бага хувиар ур чадвар мэргэжлийн зэргийг үндэслэн үндсэн цалин тооцож байна. Ажил олгогчдын 2 хувь нь тухайн асуултад хариулаагүй.

Зураг 3-2. Ажил олгогчдын үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар

Ажил олгогчоос үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтийг хосолмол хэлбэрээр харьцуулан харвал ажил үүрэг албан тушаалын үндсэн үзүүлэлтээр тооцож буй ажил олгогч нийт оролцогчдын 57.8 хувийг бүрдүүлж байгаа ч үндсэн цалин нийт дунджаас 44.4 мянган төгрөгөөр буюу

3.1 хувиар өндөр, харин ур чадвар гүйцэтгэлд суурилсан үндсэн цалин олгож байгаа ажил олгогч нийт оролцогчдын 0.9 хувийг бүрдүүлж байна. Тус үзүүлэлтээр үндсэн цалин тооцож буй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт дунджаас 397.7 мянган төгрөгөөр

буюу 27.6 хувиар өндөр байгаа хамгийн өндөр үндсэн цалин байна. Ажилласан жил, албан тушаалд суурилсан үндсэн цалин нийт улсын дунджаас 23.1 хувиар буюу 333.5 мянган төгрөгөөр бага байна. Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтэд суурилсан цалинтай ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 16.1 хувиар бага байна.

Хүснэгт 3.1 Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, /мян төг/

	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/	Үүнээс: Бүтэц			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	1620.0	1442.2	90.6	71.9	15.5
АЖ	1335.6	1127.8	124.2	72.9	10.9
УЧ	1417.6	1303.1	68.2	41.4	4.9
ГХ	1637.0	1513.7	57.6	61.3	4.4
АБ	1645.6	1486.1	77.8	63.7	18.0
АЖ + УЧ	1399.1	1143.4	202.2	49.9	3.6
АЖ + ГХ	1785.1	1630.9	71.7	67.8	14.6
АЖ + АБ	1303.9	1108.7	118.7	67.6	10.3
УЧ + ГХ	1882.3	1839.9	32.9	9.5	0.0
УЧ + АБ	1374.5	1146.0	147.0	69.0	12.6
ГХ + АБ	1722.4	1522.2	86.5	92.7	21.0
АЖ + УЧ + ГХ	1389.8	1220.8	56.2	112.0	0.8
АЖ + УЧ + АБ	1420.3	1256.1	138.0	24.6	3.0
АЖ + ГХ + АБ	1635.4	1406.8	166.1	54.6	7.9
УЧ + ГХ + АБ	2101.9	1704.8	231.2	124.6	41.2
АЖ + УЧ + ГХ + АБ	1583.5	1362.8	101.8	104.8	15.9

АЖ – Ажилласан жилээр

ГХ- Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр

УЧ – Ур чадвар, мэргэжлийн зэргээр

АБ- Ажил үүрэг, албан тушаал

Үндсэн цалин тооцож буй үндсэн үзүүлэлтээр нийт цалингийн бүтцийг авч үзвэл, ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэлд суурилсан үндсэн цалин нийт цалингийн 97.7 хувийг, ажилласан жил, гүйцэтгэлд суурилсан үндсэн цалин нийт цалингийн 97.7 хувийг бүрдүүлж байгаа бол бусад үзүүлэлтээр тооцож буй үндсэн цалингийн нийт цалинд эзлэх хувь 81 – 88.4 хувийг бүрдүүлж байна. Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, ажилласан жилд суурилсан цалингийн 81.7 хувийг үндсэн цалин, 14.5 хувийг нэмэгдэл, 3.6 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.3 хувийг шагнал урамшуулал бүрдүүлдэг байна.

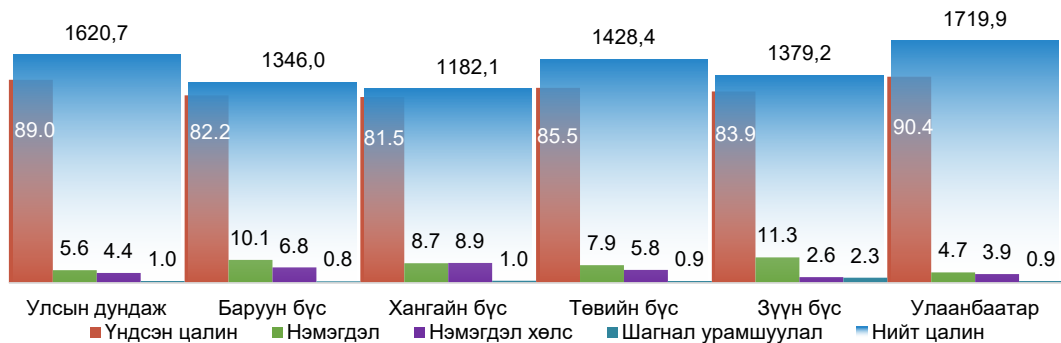
Хүснэгт 3.2. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, /мян төг/

Үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Ажилласан жил	84.3	9.3	5.7	0.8
Ур чадвар МЗ	87.2	7.9	4.5	0.4
Гүйцэтгэл	91.8	3.6	3.8	0.8
Ажил үүрэг	89.9	5.0	4.0	1.1

Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг байршил бүс тус бүрээр харьцуулан авч үзвэл Өмнөговь аймгийн ажиллагчдын нийт цалин 1629.3 мянган төгрөг буюу улсын дунджаас 9.3 мянган төгрөгөөр өндөр байгаа бол баруун бүсийн Завхан аймгийн нийт цалингийн дундаж 612.0 мянган төгрөгөөр буюу 56.3 хувиар хамгийн бага байна. Улаанбаатар хотын эрэгтэй ажиллагчдын нийт цалин эмэгтэй ажиллагчдын нийт цалингийн дунджаас 187.9 мянган төгрөгөөр буюу 10.4 хувиар бага байна.

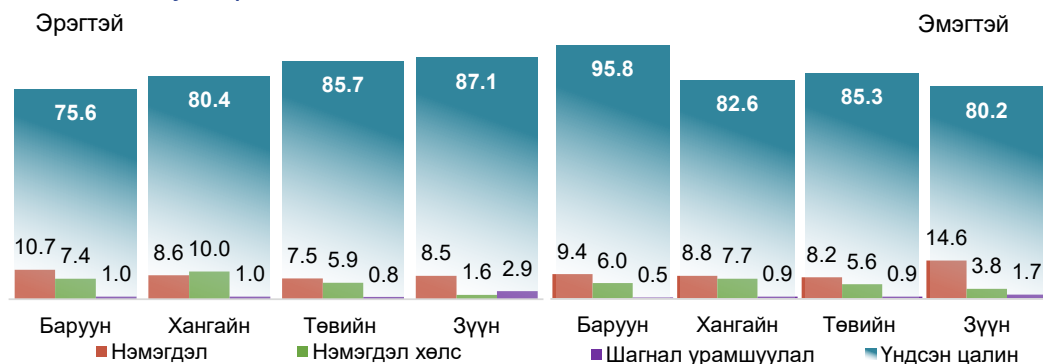
Нийт цалингийн бүтцийг бүсээр тодруулбал Улаанбаатарын ажиллагчдын нийт цалингийн 90.4 хувийг үндсэн цалин, 4.7 хувийг нэмэгдэл, 3.9 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.9 хувийг шагнал урамшуулал эзэлж байна. Бусад бүсүүдийн нийт цалингийн дундаж улсын дунджаас доогуур байгаа ч цалингийн бүтцэд эзлэх нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь баруун болон төв хангайн бүсэд өндөр, зүүн бүсэд хамгийн бага харин нэмэгдлийн эзлэх хувь бүх бүсэд өндөр, харин шагнал урамшууллын эзлэх хувь зүүн бүсээс бусад бүсэд бага байна.

Зураг 3-3. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүсээр

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг хүйсээр харьцуулан харвал зүүн бүсэд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувь эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалинд эзлэх хувиас 6.8 пунктээр шагнал урамшуулал 1.3 пунктээр өндөр, харин нэмэгдэл 6.1 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 2.2 пунктээр бага байна. Хангайн болон баруун бүсэд эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувь эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалинд эзлэх хувиас 2.2 – 20.2 пунктээр их, төвийн бүсэд 0.5 бага байна. Нэмэгдэл баруун бүсэд 1.3 пунктээр өндөр бусад бүсэд 0.1 – 0.7 пунктээр бага, нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь зүүн бүсэд 2.2 пунктээр бага, бусад бүсэд эмэгтэй ажиллагчид эрэгтэй ажиллагчдаас 0.4 – 1.4 пунктээр өндөр байна.

Зураг 3-4. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүс, хүйсээр, хувиар

3.1. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх нийт цалин

Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр тооцож, судалгааны нийт дундаж цалинтай харьцуулахад уул уурхай, олборлолтын салбар хамгийн өндөр буюу 678.2 мянган төгрөгөөр, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар 384.1 мянган төгрөгөөр, мэдээлэл холбооны салбар 275.2 мянган төгрөгөөр, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбар 196.3 мянган төгрөгөөр, барилга угсралтын салбар 113.7 мянган төгрөгөөр, усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежментийн салбар 51.6 мянган төгрөгөөр, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн салбарт 44.6 мянган төгрөгөөр, улсын нийт дундаж цалингаас өндөр байна. Бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалин дунджаас 11.6 – 461.7 мянган төгрөгөөр бага байна.

Зураг 3-5. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж, ЭЗҮА-ны салбар, /мян төг/

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харьцуулбал үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь бусад салбартай харьцуулахад хамгийн өндөр буюу 95.8 хувь байгаа боловч бусад үзүүлэлтүүд болох нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс шагнал урамшуулал нийт цалингийн бага хувийг бүрдүүлж байна. Цахилгаан хий, уур агааржуулалтын үйл ажиллагааны ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 74.0 хувийг, боловсролын салбарт 80.6 хувиар үндсэн цалин бүрдүүлж байгаа ч тухайн салбаруудад нэмэгдэл 11.5 - 15.1 хувиар нийт цалинд хамгийн өндөр хувийг бүрдүүлж байна. Нэмэгдэл хөлс цахилгаан хий, уур агааржуулалтын үйл ажиллагаа болон тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт мөн 8.8 - 7.2 хувь байгаа нь бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлсний хувиас их байна.

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар боловсрол 2.4, урлаг үзвэр, тоглоом наадам 2.1, зочид буудал, ХАА 1.4, зочид буудал, нийтийн хоолны салбарын эмэгтэй ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцэд эзлэх нэмэгдэл эрэгтэй ажиллагчдын нэмэгдлээс 1,4 пунктээр, нэмэгдэл хөлс урлаг үзвэр, тоглоом наадам 0.2, зочид буудал, нийтийн хоолны салбар 1.5, ХАА 2.2, боловсруулах үйлдвэрийн салбарт 1.0 пунктээр өндөр байна. Харин уул уурхайн салбарт эмэгтэйчүүдийн нэмэгдэл хөлс 2.0 пунктээр бага байна.

Хүснэгт 3.4. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, салбараар, хүйсээр

Байршил, бүс, аймаг, нийслэл	Нийт цалингийн дундаж /мян. төг/			Үүдсэн цалин						Үүнээс: Бүтэц, хувиар						Шагнал урамшуулал		
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Нийт	Эр	Эм
										Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм			
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	1442.2	1527.0	1340.2	90.6	91.754347	89.163486	71.914816	79.2	63.1	71.914816	79.2	63.1	15.5	15.9	15.0
ХАА	1451.5	1403.8	1509.5	1313.2	1293.3	1337.4	66.0	54.4	80.1	68.2	51.7	88.2	4.1	4.4	3.8			
Уул уурхай	2298.2	2330.0	2164.4	2071.4	2087.0	2005.5	84.4	89.1	64.9	128.6	139.1	84.1	13.8	14.8	9.9			
Боловсруулах үйлдвэрлэл	1608.4	1699.6	1513.5	1441.1	1528.0	1350.7	50.7	56.6	44.5	106.5	104.4	108.7	10.2	10.7	9.7			
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	1816.3	1838.5	1754.8	1343.7	1346.2	1336.8	274.0	280.2	257.0	160.0	171.5	127.6	40.1	41.5	36.2			
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа	1671.6	1541.4	1914.4	1457.2	1340.0	1675.7	124.1	119.7	132.3	88.7	79.4	106.6	3.1	2.9	3.3			
Барилга	1733.8	1777.5	1614.3	1649.7	1689.7	1540.5	33.8	32.5	37.5	42.2	46.9	29.2	8.1	8.5	7.1			
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	1493.0	1600.8	1381.1	1375.4	1475.6	1271.3	51.6	52.1	51.1	54.2	60.6	47.6	11.8	12.4	11.1			
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	1664.5	1605.8	1820.5	1434.5	1386.0	1563.6	99.0	89.5	124.3	120.6	121.5	118.3	10.3	8.8	14.2			
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	1398.1	1483.6	1344.2	1327.1	1434.7	1259.4	29.0	21.4	33.8	34.7	23.3	41.9	7.3	4.3	9.1			
Мэдээлэл холбоо	1895.2	1990.7	1741.5	1720.0	1802.5	1587.5	78.4	87.7	63.3	50.5	57.1	40.0	46.2	43.4	50.8			
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	2004.1	2272.6	1803.1	1769.7	1950.8	1634.1	170.7	231.2	125.4	12.9	19.6	7.8	50.9	71.1	35.8			
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	1580.2	1551.6	1617.1	1507.8	1481.5	1541.7	50.9	49.2	53.2	9.7	10.8	8.2	11.8	10.1	14.0			
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	1664.7	1731.5	1608.1	1480.6	1542.9	1427.8	129.2	132.7	126.3	37.3	44.0	31.7	17.5	11.8	22.4			
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	1357.1	1322.3	1429.2	1302.9	1267.7	1376.1	30.5	28.0	35.8	21.3	24.7	14.4	2.3	2.0	2.9			
Боловсрол	1360.9	1367.5	1358.4	1097.1	1120.9	1087.8	157.1	134.4	166.0	94.6	101.9	91.7	12.8	11.5	13.3			
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	1291.8	1272.5	1298.4	1119.2	1089.5	1129.4	91.5	92.7	91.0	67.3	80.2	62.9	13.8	10.1	15.0			
Урлаг, үзвэр , тоглоом наадам	1158.3	1194.1	1122.4	1040.4	1087.4	993.1	86.1	76.4	95.7	20.4	20.1	20.7	11.5	10.1	12.9			
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1564.0	1648.3	1472.4	1498.5	1585.2	1404.2	26.5	31.3	21.4	29.1	18.5	40.5	9.9	13.2	6.2			

3.2. ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээрх нийт цалин

Нийт цалинг байгууллагын өмчийн хэлбэрээр авч үзэхэд хувийн гадаадын иргэдийн өмчийн ААНБ-ын нийт цалин 1097.5 мянган төгрөг буюу 67.7 хувиар, Монгол улсын иргэний хамтарсан ААНБ-ын дундаж 227.0 мянган төгрөг буюу 14.0 хувиар, төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 225.9 мянган төгрөг буюу 13.9 хувиар, төрийн өмчийн хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 437.1 мянган төгрөг буюу 27.0 хувиар судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийн цалингийн дунджаас өндөр байна.

Нийт цалинг бүтцээр харвал төрийн өмчийн хамтарсан байгууллагын үндсэн цалин нь нийт цалингийн 93.2 хувийг, орон нутгийн өмчийн хамтарсан байгууллагад 94.3 хувийг, Монгол улсын иргэний болон хувийн гадаадын иргэний өмчийн ААНБ-д нийт цалингийн 92.7 - 93.1 хувийг үндсэн цалин бүрдүүлж байгаа бол бусад өмчийн ААНБ-д үндсэн цалин нь 74.8 - 88.2 хувийг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 3.5. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/	Үүнээс: Бүтэц, хувиар			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	1620.0	1442.2	1527.0	1340.2	90.6
Төрийн өмчийн	1453.1	1111.6	1226.4	1024.4	214.5
Төрийн өмчийн оролцоотой	1845.9	1496.7	1606.7	1360.7	173.9
Төрийн өмчийн хамтарсан	2057.2	1916.9	2458.5	1059.4	50.8
ОН-ийн өмчийн	1307.4	1104.7	1056.6	1185.1	124.7
ОН-ийн өмчийн оролцоотой	1508.2	1241.7	1343.1	1115.7	184.0
ОН-ийн хамтарсан	751.4	708.6	672.0	728.9	42.9
Хувийн МУ-ын иргэн	1603.7	1487.0	1549.3	1407.2	49.7
Хувийн хамтарсан	1847.0	1651.0	1658.2	1639.6	65.6
Хувийн гадаадын иргэн	2717.5	2529.6	2631.0	2340.1	73.3

Хувийн өмчийн болон хамтарсан ААНБ-ын нийт цалинд нэмэгдлийн эзлэх хувь 2.7 – 3.1, төрийн болон хамтарсан ААНБ-дад 2.5 - 14.5 хувь, орон нутгийн хамаарал бүхий байгууллагуудад 5.7 - 12.2 хувь байна. Нэмэгдэл хөлс төрийн болон орон нутгийн хамаарал бүхий ААНБ-д 5.0 - 8.5 хувийг нийт цалинд эзэлж байгаа бол Хувийн өмчийн болон хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн 3.4 - 4.6 хувийг нэмэгдэл хөлс бүрдүүлж байна. Шагнал урамшуулал хувийн өмчийн болон хамтарсан ААНБ-д 0.7 - 2.5 хувь, төрийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-дад 1.2 - 1.4 хувь, төрийн өмчийн хамтарсан байгууллагад 4.3 хувь, орон нутгийн хамаарал бүхий байгууллагуудад 0.1 - 1.0 хувь байна.

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр нийт цалингийн дунджийг үзвэл Хувьцаат компанийн хувьд 175.0 мянган төгрөг буюу 17.9 хувиар, Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 93.3 мянган төгрөг буюу 5.5 хувиар, хувьцаат компани 69.4 мянган төгрөгөөр буюу 3.9 хувиар тус тус судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийт цалингийн дунджаас өндөр байна. Төсөвт байгууллага болон бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл, хоршооны ажиллагчдын нийт цалин дундаж нь нийт дунджаас 11.4 - 23.2 хувиар доогуур байгаа нь хамгийн бага нийт цалин байна.

Байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр нийт цалингийн бүтцийг харвал төрийн бус байгууллагын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 93.9 хувийг, хоршооны ажиллагчдын үндсэн цалин 95.3 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын эзлэх хувь бага байна. Харин төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалин улсын дунджаас өндөр байгаа ч нийт цалингийн бүтцээр харвал үндсэн цалин хамгийн бага буюу 76.6 хувийг, харин нэмэгдэл нь хамгийн өндөр буюу 14.8 хувь, нэмэгдэл хөлс 6.6 хувийг, шагнал урамшуулал 2.1 хувийг бүрдүүлдэг байна. Нэмэгдэл хөлсний хувьд хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөл 8.2 хувиар, хувьцаат компани 7.0 хувь байгаа нь хамгийн өндөр хувиар нийт цалинг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 3.6. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Байгууллагын хариуцлагын хэлбэр	Нийт цалин /мян, төг/	Үүнээс: Бүтэц, хувиар			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	1620.0	1,442.2	90.6	71.9	15.5
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	1282.9	1,110.0	93.3	70.4	9.2
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөл	1473.3	1,304.9	14.0	120.3	34.1
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	1316.8	1,316.8	-	-	-
Хоршоо	978.5	932.1	31.7	14.7	-
Хувьцаат компани	1795.1	1,452.2	170.5	125.3	47.2
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	1689.5	1,558.5	55.5	63.5	11.9
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	1713.4	1,312.2	254.0	112.5	36.1
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	1598.9	1,387.4	112.7	93.4	6.7
Төсөвт байгууллага	1249.6	980.2	179.7	76.4	13.7
Төрийн бус байгууллага	1564.0	1,468.5	35.6	40.6	19.2
Бусад	1226.1	1,039.9	65.7	101.3	19.2

Ажиллагчдын хүйсээр нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувийг харьцуулбал, дийлэнх ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрт эрэгтэйчүүдийн нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь хэмжээ эмэгтэйчүүдийн нийт цалинд эзлэх хувь хэмжээнээс өндөр байгаа бөгөөд төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 79.4 хувийг, Хувьцаат компанийн эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 83.9 хувийг бүрдүүлж байгаа нь эрэгтэй ажиллагчдаас 4.3 - 4.9 пунктээр өндөр байлаа.

3.3. Ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаарх нийт цалин

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр харвал мэргэжилгүй болон зэвсэгт хүчний чиглэлээр үндсэн мэргэжил эзэмшсэн ажиллагчид хамгийн бага буюу 1176.4 - 1288.9 мянган төгрөгийн нийт цалинтай бол худалдаа үйлчилгээ болон энгийн ажил мэргэжил, ажил мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1306.8 - 1450.3 мянган төгрөг байгаа нь улсын дунджаас 10.5 - 19.3 хувиар бага байна. Харин инженер техникийн мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалин 17.0 хувиар өндөр байна. Менежер, удирдах албан тушаалын ажил мэргэжлийн ажиллагчид болон хөдөө аж ахуй ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 92.1 - 93.4 хувиар хамгийн өндөр байгаа бол нэмэгдлийн эзлэх хувь хамгийн бага буюу 2.3 - 3.2 хувь байна. Үйлдвэрлэл, барилга, машин механизм, тоног төхөөрөмжийн чиглэлээр үндсэн мэргэжил эзэмшсэн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлс нь бусад ажил мэргэжлийн ажиллагчдаас өндөр буюу 5.5 - 6.9 хувь байна.

Хүснэгт 3.7. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал

Ажил мэргэжлийн ангилал	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/			Үүнээс: Бүтэц , хувиар											
				Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал		
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	89.0	89.1	88.9	5.6	5.4	5.9	4.4	4.6	4.2	1.0	0.9	1.0
Менежер	1728.3	1822.2	1628.8	92.1	93.5	90.6	3.2	3.2	3.2	3.7	2.6	5.0	0.9	0.7	1.2
Мэргэжилтэн	1776.6	1960.5	1619.0	88.0	88.7	87.4	6.7	6.2	7.3	4.0	3.9	4.1	1.3	1.3	1.3
Инженер, техникч болон туслах/	1895.1	1963.6	1777.9	89.0	89.8	87.3	5.8	5.6	6.1	4.1	3.4	5.3	1.2	1.2	1.3
Контор, үйлчилгээний	1574.4	1673.2	1534.0	91.0	90.6	91.2	5.1	5.7	4.8	3.1	2.9	3.2	0.9	0.9	0.9
Худалдаа, үйлчилгээ	1306.8	1485.1	1233.7	90.7	93.9	89.1	4.9	2.7	6.0	3.6	2.5	4.2	0.7	0.9	0.7
ХАА, ой, загас, агнуур	1808.9	2182.1	1119.8	93.4	95.1	87.2	2.3	1.8	4.3	3.2	2.0	7.2	1.1	1.1	1.3
Үйлдвэрлэл, барилга,	1635.9	1681.5	1422.0	84.6	83.9	88.6	7.6	7.8	6.5	6.9	7.4	3.8	1.0	0.9	1.2
Машин механизм, төхөөрөмж	1638.1	1614.5	1846.1	89.3	88.8	92.9	4.8	4.9	3.9	5.5	5.9	2.7	0.4	0.4	0.5
Энгийн ажил мэргэжил	1450.3	1630.0	1361.6	88.3	89.3	87.7	6.0	4.3	7.0	5.2	5.9	4.8	0.6	0.5	0.6
Зэвсэгт хүчний ажил,	1176.4	1203.2	1065.3	94.4	93.8	97.3	2.6	2.8	2.0	2.2	2.7	0.0	0.7	0.7	0.7
Мэргэжилгүй	1288.9	1349.9	1205.0	91.1	90.7	91.8	3.4	3.3	3.4	5.0	5.4	4.4	0.5	0.5	0.4

Нийт цалинг ажиллагчдын боловсролын түвшнээр харвал боловсролын түвшин нийт цалингийн хэмжээ эерэг хамааралтай буюу боловсролын түвшин нэмэгдэхэд нийт цалингийн дундаж нэмэгддэг байна. Бакалаврын дээд боловсролтой ажиллагчдын нийт цалин улсын нийт цалингийн дунджаас 127.3 мянган төгрөгөөр өндөр байгаа бол Магистр болон докторын зэрэгтэй ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 2324.9 мянган төгрөг буюу улсын нийт цалингийн дунджаас 704.9 мянган төгрөгөөр илүү байгаа нь хамгийн өндөр нийт цалин байна. Харин бага болон бүрэн дунд боловсролтой ажиллагчдын нийт цалин улсын дунджаас 314.4 - 604.2 мянган төгрөгөөр бага байна. Боловсрол эзэмшээгүй ажиллагчдын нийт цалин нийт дунджаас бага байна. Цалингийн бүтцийн хувьд бага боловсролтой ажиллагчдын нийт цалингийн 92.3 хувийг үндсэн цалин, 1.6 хувийг нэмэгдэл, 5.7 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.5 хувийг шагнал урамшуулал эзэлж байгаа бол боловсролын түвшин нэмэгдэх тутам нийт цалинд эзлэх нэмэгдлийн хувь нэмэгдэж байна.

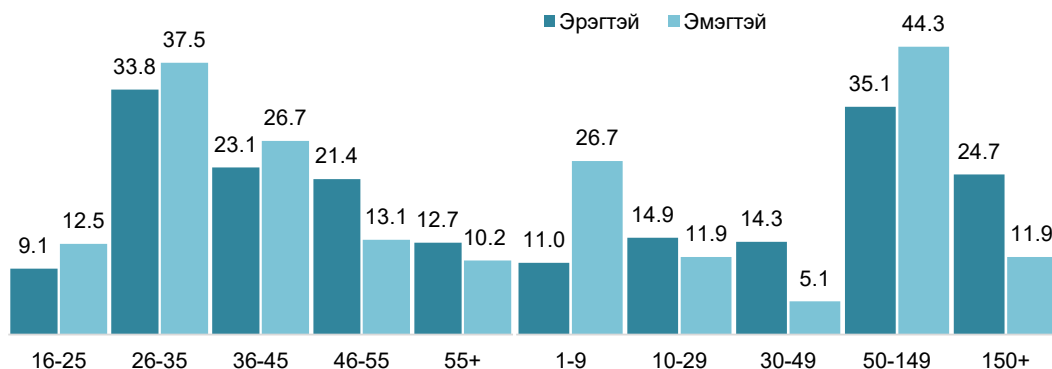
Хүснэгт 3.8. Нийт цалингийн бүтэц, ажиллагчдын боловсролын түвшнээр

Ажиллагчдын боловсролын түвшин	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/	Үүнээс: Бүтэц , хувиар			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	1620.0	89.0	5.6	4.4	1.0
Боловсролгүй	1166.3	89.9	2.5	6.0	1.6
Бага	1015.8	92.3	1.6	5.7	0.5
Суурь	1455.5	84.8	2.7	12.0	0.5
Бүрэн дунд	1308.7	91.4	3.6	4.6	0.5
Техникийн болон мэргэжлийн	1494.2	88.1	5.5	5.8	0.6
Тусгай мэргэжлийн дунд	1533.8	88.3	6.1	4.8	0.7
Дээд	1748.0	88.8	6.0	4.0	1.1
Магистр, Доктор	2324.9	87.3	7.6	3.1	2.1

3.4. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалин

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын 1.7 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдний 63.6 хувь нь эрэгтэй, 36.4 хувь эмэгтэй байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 35.1 хувь нь 26-35 насны залуучууд байгаа бол хүйсээр харвал эрэгтэй ажиллагчдийн 33.0 хувь, эмэгтэй ажиллагчдын 37.5 хувь нь 26-35 насны залуучууд байна. ААНБ-ын байршлаар 90.5 хувь нь Улаанбаатар хотод, 3.1 хувь нь хангайн бүсэд, 4.8 хувь нь төвийн бүсэд, баруун бүсэд 1.4 хувь, зүүн бүсэд 0.2 хувь нь хөдөлмөр эрхэлж байна. Ажиллагчдын тооны бүлгээр 50 -149 ажиллагчидтай ААНБ-д нийт ажиллагчдын 38.4 хувь нь хамрагдаж байна.

Зураг 3-6. Бүрэн бус цагаар ажиллагчид, насны болон тооны бүлгээр, хүйсээр, хувиар

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийг ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харвал уул уурхайн салбарт 17.6 хувь, барилгын салбарт 16.9 хувь, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт нийт ажиллагчдын 11.8 хувь нь ажиллаж байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 3-7. Бүрэн бус цагаар ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчид улсын нийт цалингийн дунджаас 11.7 хувиар өндөр нийт цалинтай байна. Бүтцийн хувьд үндсэн цалин 94.2 хувийг, нэмэгдэл 2.3 хувийг, нэмэгдэл хөлс 3.2 хувийг, шагнал урамшуулал 0.3 хувийг бүрдүүлж байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн цалингийн бүтцийг хүйсээр доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 3.9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хүйсээр

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин %	Нэмэгдэл %	Нэмэгдэл хөлс %	Шагнал урамшуулал %
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1809.7	94.2	2.3	3.2	0.3
Эрэгтэй	1809.7	92.5	2.7	4.5	0.3
Эмэгтэй	1809.9	97.2	1.6	0.8	0.4

Ажиллагчдын тооны бүлгээр бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийт цалингийн дунджийг харьцуулбал 10 - 29 ажиллагчидтай болон 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын хувьд улсын нийт цалингийн дунджаас бага, харин бусад бүлгийн ажиллагчид улсын нийт цалингийн дунджаас өндөр нийт цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 3.10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, ажиллагчдын тооны бүлгээр

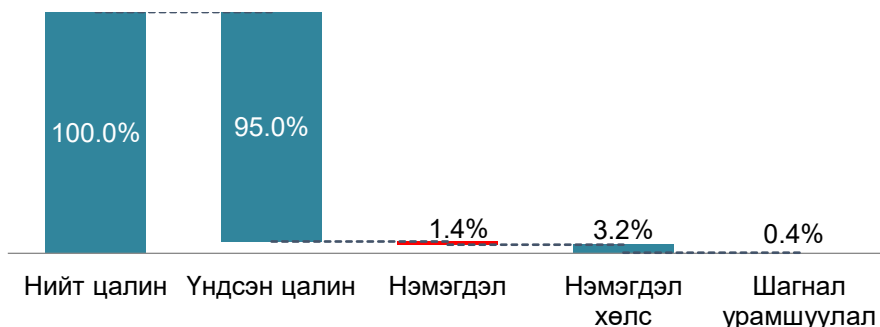
Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин %	Нэмэгдэл %	Нэмэгдэл хөлс %	Шагнал урамшуулал %
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1809.7	94.2	2.3	3.2	0.3
1-9	1683.1	96.1	1.5	2.0	0.4
10-29	1458.7	97.0	2.0	0.7	0.2
30-49	1745.3	82.4	0.3	17.3	0.0
50-149	2296.1	96.2	2.9	0.6	0.4
150+	1260.7	92.1	2.8	4.6	0.5

Нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 10 - 29 хүртэлх ажиллагчидтай ААНБ-д 96.1 хувь, 50 - 149 ажиллагчидтай ААНБ-д 96.2 хувийг бүрдүүлж байна. Харин 30 - 49 ажиллагчидтай ААНБ-д 82.4 хувь байгаа нь хамгийн бага харин нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлс 17.3 хувиар хамгийн өндөр хувь байлаа.

3.5. Гадаад ажиллагчдын нийт цалин

Гадаад ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг авч үзвэл 3735.2 мянган төгрөг буюу нийт цалингийн дунджаас 2.3 дахин өндөр байна. Цалингийн бүтцээр авч үзвэл үндсэн цалин 3547.9 мянган төгрөг буюу 95.0 хувийг, 3.2 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.4 - 1.4 хувийг нэмэгдэл болон шагнал урамшуулал эзэлж байна.

Зураг 3-8. Гадаад ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хувиар

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар уул уурхайн салбарын гадаад ажиллагчид дунджаар 8242.3 мянган төгрөг, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарт 6470.2 мянган төгрөг, барилгын салбарт 5827.2 мянган төгрөгийн нийт цалинтай байна.

3.6. Шагнал урамшуулал олгосон байдал

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын сүүлийн жилд ажиллагчдаа олгосон шагнал урамшууллын хэмжээ болон шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоог авч үзвэл нийт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 49.0 хувь нь шагнал урамшуулал авсан байна. Шагнал урамшуулалд хамрагдсан ажиллагчдын 51 хувь нь эрэгтэй, 49 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна.

Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын ААНБ-ыг хариуцлагын хэлбэрээр тодруулбал, 51.4 хувийг ХХК-ийн ажиллагчид, 20.2 хувийг төсөвт байгууллага, эзэлж байна. ААНБ шагналыг тооцохдоо үндсэн цалингийн дунджаар 14.3 хувиар тооцож, шагнал урамшуулал олгожээ. Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар болон ХХК-ийн нэг ажилтанд ногдох шагнал урамшууллын хэмжээ нь бусдаас өндөр байна.

Зураг 3-9. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоо болон урамшууллын дундаж хэмжээ, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

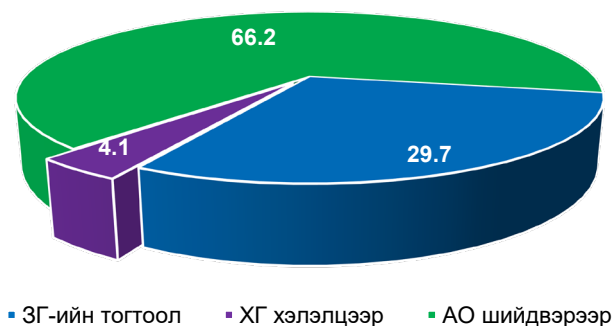

¹Судалгааны мэдээлэл цуглуулалтад 2023 оны 5 дугаар сарын цалингийн цэсийг авсан бөгөөд сүүлийн нэг жил гэдэгт 2022 оны 6 дугаар сараас 2023 оны 5 дугаар сар хүртэлх хугацааг хамруулав.

3.7. Цалин хөлсийг өөрчилсөн шийдвэр

Судалгаанд хамрагдсан нийт 2012 ААНБ-ын 42.5 хувь буюу 855 нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд цалин хөлсөө дунджаар 18.1 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Харин ААНБ-ын 0.25 хувь нь бүх ажиллагчдын цалинг, 0,45 хувь нь зарим ажиллагчдын цалинг ажил олгогчдын шийдвэрээр бууруулсан байна.

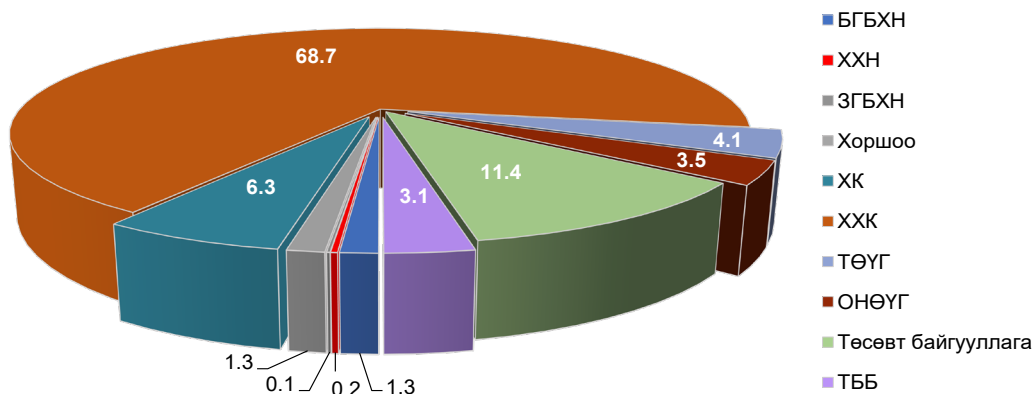
Зураг 3-10. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ

Ажиллагчдын цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 29.7 хувь нь Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр ажиллагчдын цалин хөлсийг 19.4 хувиар, 66.2 хувь нь ажил олгогчийн шийдвэрээр 21.0 хувиар, 4.1 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд 15.3 хувиар нь тус тус нэмсэн байна.

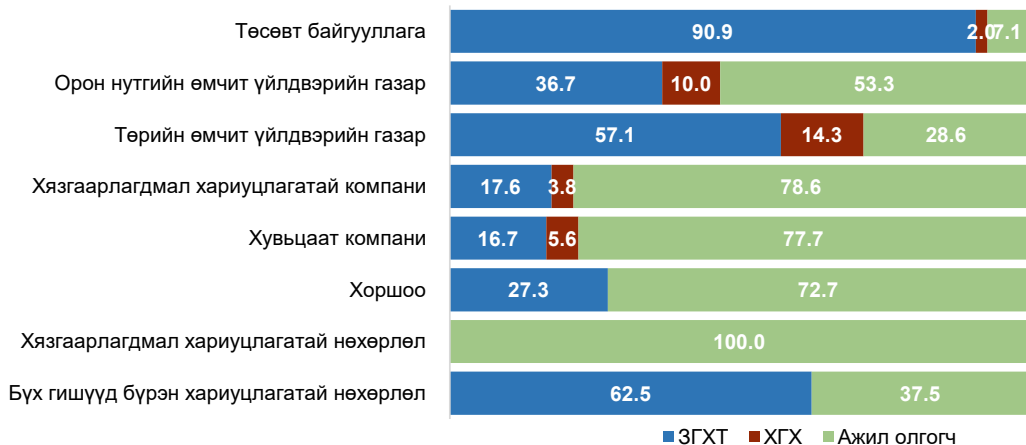
Ажил олгогчийн шийдвэрээр цалин хөлсөө нэмсэн ААНБ-ын дийлэнх нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нэмэгдсэн, үйл ажиллагааны ачаалал, цар хүрээ нэмэгдсэн, ажиллагчдын амьжиргааг дээшлүүлэх, ажиллагчдын ажлын бүтээмж, ур чадвартай холбоотойгоор цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн гэсэн шалтгаануудыг дурдсан. Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 77.1 хувь нь бүх ажиллагчдын, 22.9 хувь нь зарим ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна. Бүх ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ажил олгогчдын 33.1 хувь нь Засгийн газрын тогтоол шийдвэрийн дагуу, 63.3 хувь нь ажил олгогчдын шийдвэрээр нэмэгдүүлсэн бол 3.6 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн дагуу ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн үр дүн гарлаа.

Зураг 3-11. Цалин хөлс нэмсэн ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн нийт ААНБ-ын 68.0 хувийг хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, 11.5 хувийг төсөвт байгууллага эзэлж байгаа бөгөөд цалин хөлсөө нэмсэн хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн 78.8 хувь нь ажил олгогчдын шийдвэрээр цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн бол төсөвт байгууллагын 90.8 хувь нь засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр цалин хөлсгийн нэмсэн байна. Хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд ХХК, ТӨҮГ, Төсөвт байгууллага, ТББ-ууд цалин хөлсийг нэмсэн ч цалин хөлс нэмэгдүүлсэн байгууллагын жинд бага хувийг эзэлж байна.

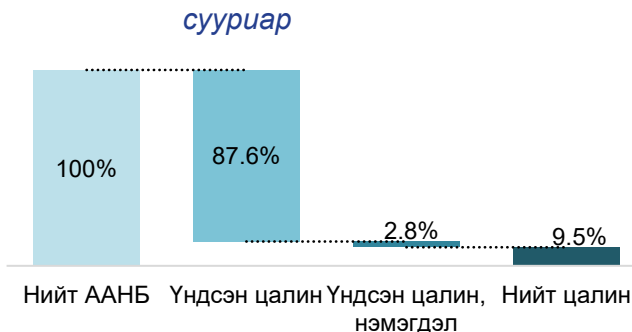
Зураг 3-12. Цалин хөлс нэмсэн шийдвэр ААНБ, хариуцлагын хэлбэрээр, цалин нэмсэн шийдвэрээр

Цалин хөлсөө нэмсэн ААНБ-ыг өмчийн хэлбэрээр харьцуулбал Гадаадын иргэдийн өмчийн ААНБ хамгийн бага 12.3 хувиар нэмэгдүүлсэн бол Монгол улсын иргэний гадаадын хамтарсан хөрөнгө оруулалт бүхий ААНБ ажиллагчдын цалинг дунджаар 17.1 хувиар нэмэгдүүлсэн, харин Монгол улсын иргэний өмчлөлийн ААНБ 20.2 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Төрийн өмчийн болон орон нутгийн өмчийн ААНБ дунджаар 16.3 - 19.6 хувиар нэмэгдүүлсэн дүнтэй байна.

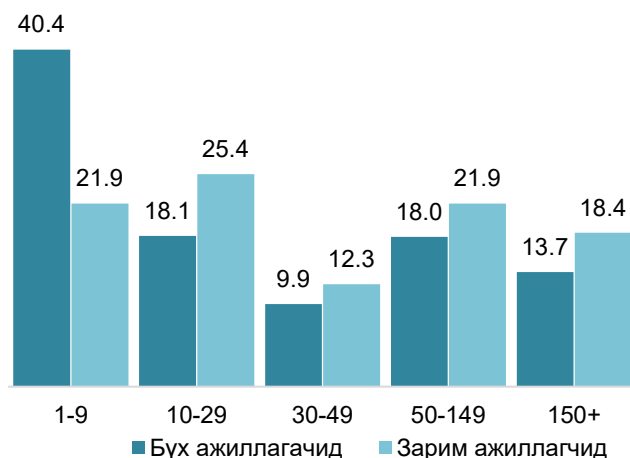
Ажил олгогчид ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлэхдээ үндсэн цалин, үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэр, нийт цалин хөлсөнд үндэслэх зэргээр ялгаатай тооцдог.

Зураг 3-13. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, нэмэгдүүлэхэд тооцсон сууриар

Цалин хөлс нэмэгдүүлэхэд тооцсон суурь үзүүлэлт тус бүрээр авч үзвэл ажил олгогчдын 87.6 хувь нь үндсэн цалинд, 2.8 хувь нь үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэрт, үлдсэн 9.5 хувь нь нийт цалин хөлсөнд үндэслэн цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна.

Зураг 3-14. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ ажиллагчдын тооны бүлгээр

Ажиллагчдын тооны бүлгээр цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ыг харьцуулбал 150-аас дээш ажиллагчидтай байгууллага 14.7 хувь, 50 - 149 ажиллагчидтай байгууллагууд 18.8 хувь, 30 - 49 ажиллагчидтай байгууллага 10.0 хувь, 10 - 29 ажиллагчидтай байгууллага 19.7 хувь, 10-аас доош ажиллагчидтай байгууллагууд 36.4 хувийг бүрдүүлж байна.

IV БҮЛЭГ

ҮНДСЭН ЦАЛИН

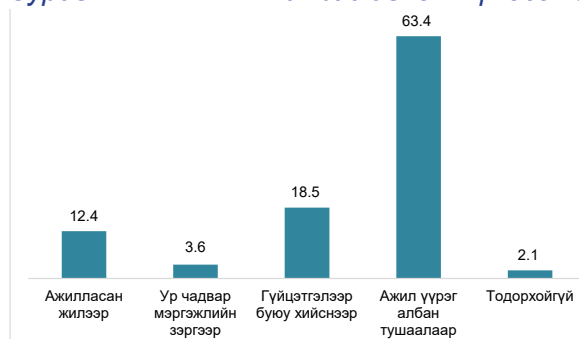
БҮЛЭГ 4. ҮНДСЭН ЦАЛИН

Энэ бүлэгт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын тооны бүлэг, хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, байршил, ажиллагчдын нас, хүйс, боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангилал, бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэж байгаа ажиллагчдаар тооцохоос гадна үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт зэргийг харууллаа. Судалгаанд нийт 2012 ААНБ хамрагдсан. Үүнээс орон нутгийн 755, Улаанбаатар хотын 1257 ААНБ хамрагдсан байна. Судалгаанд хамрагдсан байгууллагад нийт 191.1 мянган ажиллагчид хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр ажиллагчдын 22.6 хувь буюу 29.2 мянган ажиллагчид уг судалгаанд хамрагдсан. Ажиллагчдын 54.6 хувь нь эрэгтэй, 45.4 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байлаа. Хөдөлмөр эрхлэж буй байдлаар авч үзвэл 98.5 хувь нь байнгын, 1.5 хувь нь түр ажлын байранд хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Нийт ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 1442.2 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 1527.0 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 1340.2 мянган төгрөг байна. Эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын дунджаас 12.2 хувиар буюу 186.7 мянган төгрөгөөр илүү байна.

4.1. Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт

Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд цалинг тооцохдоо байгууллагын онцлог болон үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар, ажил үүрэг албан тушаал мэргэжлийн зэрэг гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь эсвэл хосолмол хэлбэрийг ашиглаж байна. Судалгааны үр дүнгээр нийт ААНБ-ын 63.4 хувь нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг ажлын байр, албан тушаалын онцлогт суурилсан үндсэн цалинг олгодог, 18.5 хувь нь гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, 12.4 хувь нь ажилласан жилээр, 3.6 хувь нь ур чадвар мэргэжлийн зэрэгт суурилсан цалин хөлсний тогтолцоотой байна.

Зураг 4-1. ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт хувиар

Нийт ажил олгогчдоос ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлт тус бүрийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани болон хувьцаат компани нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан

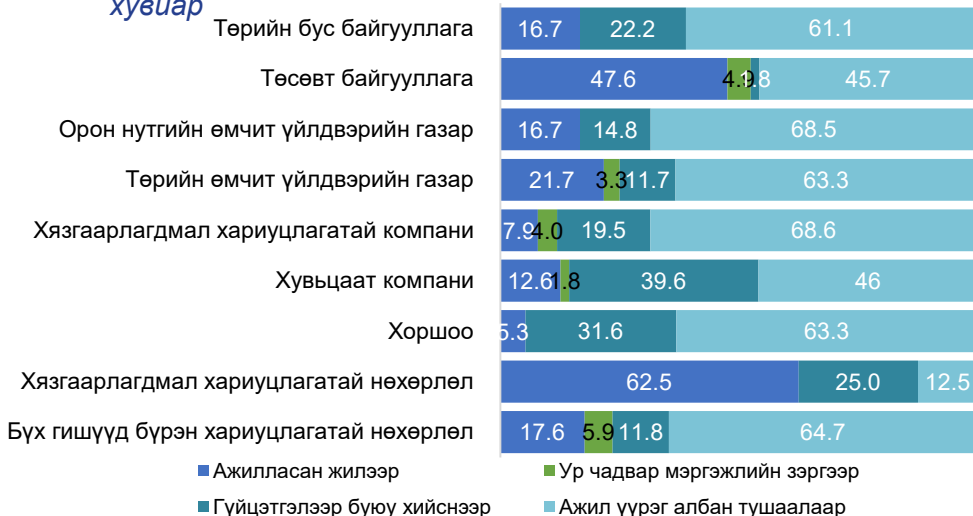
тушаалын онцлог, түүнчлэн гүйцэтгэл буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтийг харгалзан үндсэн цалинг тооцож байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 4.1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр

Үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт	ААНБ %	Ажиллагчид	Хувь
Ажилласан жилээр	6.6	10608	6.7
Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр	1.9	3927	2.5
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	10.8	9361	5.9
Ажил албан тушаал	57.8	96324	60.6
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр	1.2	1513	1.0
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	0.7	1560	1.0
Ажилласан жил, Ажил албан тушаал	2.7	3091	1.9
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	0.9	978	0.6
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Ажил албан тушаал	1.5	1909	1.2
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	8.7	19309	12.1
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр	0.6	852	0.5
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр, Ажил үүрэг албан тушаалаар	0.8	1524	1.0
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	0.7	1376	0.9
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	0.9	3138	2.0
Бүх үзүүлэлтээр	1.8	3489	2.2

Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт тус бүрээр харьцуулбал гүйцэтгэлээр буюу албан тушаал ажлын байрны үзүүлэлтийг хослуулан тогтоодог гэсэн сонголт 8.7 хувийг илэрхийлсэн нь бусад хосолмол хэлбэрээр тооцож буй үзүүлэлтээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэргээр хослуулан тооцож буй цалингийн тогтолцоо хамгийн бага хувь байна.

Зураг 4-2. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар

ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр үндсэн цалин хөлсний тогтолцоог авч үзвэл ур чадвар, мэргэжлийн зэргийг үндэслэн үндсэн цалин тогтоож буй байгууллага хамгийн бага хувийг бүрдүүлж байгаа бол ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлог, ажилласан жилийг харгалзан үндсэн цалинг тогтоож буй байдал түгээмэл байдаг байна.

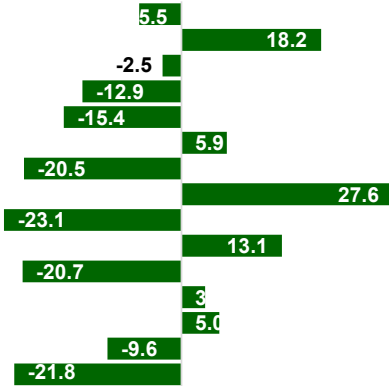
Зураг 4-3. ААНБ-ын өмчийн хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар

Нийт ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтийн өөрчлөлтийг тодруулсан. Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхэлж буй байгууллагын үйл ажиллагааны цар хүрээ, хэмжээ нь үндсэн цалин тооцох үзүүлэлтэд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлдөг байсан өөрчлөлт тус судалгааны үр дүнгээр ажиллагчдын тооны бүлэг насны бүлгийн харцуулалтаар ажил олгогчдын ажил үүрэг, албан тушаалын онцлогт үндэслэн тогтоож буй байдалд ялгаатай байдал маш бага байна.

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын үндсэн цалинг ажил олгогчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтүүдээр улсын хэмжээн дэх үндсэн цалингийн дундажтай харьцуулбал ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл буюу хийснээр цалинжих хосолмол үзүүлэлтээр тооцсон ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр буюу 27.6 хувиар өндөр, ажлын байр ажилласан жилийн үзүүлэлтээр тооцсон үндсэн цалин хамгийн бага буюу 23.1 хувиар бага байна.

Зураг 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалингийн зөрүү, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар

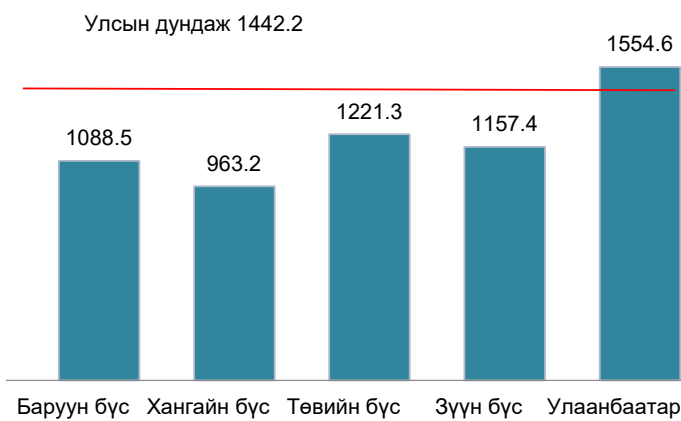

Бүх үзүүлэлтээр
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу...
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил.
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр,...
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг+Ажил албан тушаал
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу...
Ажилласан жил, Ажил албан тушаал
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр
Ажил албан тушаал
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр
Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр
Ажилласан жилээр

4.2. Үндсэн цалин, ажиллагчдын хүйс, ААНБ-ын байршил бүсээр

Ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг үйл ажиллагаа эрхэлж буй ААНБ-ын байршлаар харьцуулан авч үзвэл. Улаанбаатар хотын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 7.7 хувиар буюу 110.8 мянган төгрөгөөр өндөр харин бусад аймгийн хувьд 0.1 – 42.0 хувиар буюу 1.9 – 605.6 мянган төгрөгөөр улсын дунджаас доогуур үндсэн цалинтай байна.

Зураг 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин бүсээр, /мян төг/

Баруун бүсийн ААНБ 353.7 мянган төгрөгөөр буюу 24.5 хувиар, хангайн бүс 479.0 мянган төгрөгөөр буюу 33.2 хувиар, зүүн бүс 220.9 мянган төгрөгөөр буюу 19.7 хувиар, төвийн бүс 284.8 мянган төгрөгөөр буюу 19.7 хувиар тус тус бага байна.

Эрэгтэй ажиллагчдын бүсийн үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын дунджаас 12.2 хувиар буюу 186.8 мянган төгрөгөөр илүү байна.

4.3. Үндсэн цалин, ажиллагчдын нас, тооны бүлгээр

Ажиллагчдын үндсэн цалинг насны бүлгээр ангилан, улсын дундажтай харьцуулан авч үзвэл 16 - 25 насны ажиллагчдынх 6.6 хувиар, 46 - 55 насныхан 1.4 тус тус доогуур үндсэн цалингаар ажиллаж байна.

Хүснэгт 4.2. Үндсэн цалин ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

		Ажиллагчдын тоо			Үндсэн цалин, /мян.төг/		
		Нийт	Хүйсээр		Улсын дундаж	Хүйсээр	
			Эр	Эм		Эр	Эм
Улсын дундаж		29235	15966	13269	1442.2	1527.0	1340.2
Насны бүлэг	16-25	2979	1664	1315	1347.5	1378.5	1308.3
	26-35	10800	6152	4648	1435.2	1512.2	1333.4
	36-45	8148	4215	3933	1478.5	1604.1	1344.0
	46-55	4868	2408	2460	1422.0	1528.3	1318.0
	55+	2440	1527	913	1507.6	1533.4	1464.5
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	2679	1248	1431	1394.6	1515.5	1289.2
	10-29	4338	2190	2148	1350.3	1410.8	1288.6
	30-49	3995	2121	1874	1480.6	1547.2	1405.3
	50-149	9237	5056	4181	1378.2	1454.0	1286.7
	150+	8986	5351	3635	1549.4	1638.1	1418.8

Харин 55 ба түүнээс дээш насны ажиллагчдын үндсэн цалин улсын үндсэн цалингийн дунджаас 65.4 мянган төгрөгөөр, 36 - 45 насныхан 36.3 мянган төгрөгөөр илүү цалин хөлстэй байна.

ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр харьцуулбал, 1 - 29 ажиллагчидтай болон 50 - 149 ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас бага байгаа бол 30 - 49, 150-аас дээш ажиллагчидтай байгууллагын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна. Тухайлбал, 150-аас дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчид улсын дунджаас 107.2 мянган төгрөгөөр илүү үндсэн цалингаар цалинжиж байна. Ажиллагчдын хүйсээр дээрх үзүүлэлтийг тодруулбал эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджаас өндөр байна.

Хүснэгт 4.3. Бүсээр үндсэн цалин, ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын тооны бүлгээр, /мян төг/

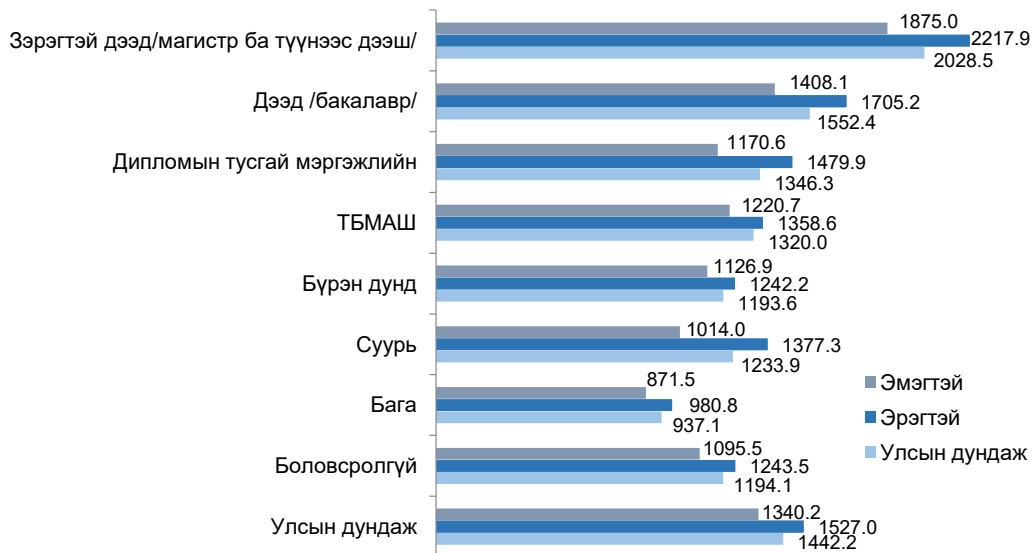
Байршил	Дундаж	Насны бүлэг					Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-9	10-29	30-49	50-149	150+
Улсын дундаж	1442.2	1347.5	1435.2	1478.5	1422.0	1507.6	1394.6	1350.3	1480.6	1378.2	1549.4
Баруун бүс	1088.5	891.5	1108.2	1115.0	1043.5	1133.6	1280.1	1036.6	1029.7	1051.1	1355.4
Хангайн бүс	963.2	954.9	990.6	937.4	938.5	1006.1	974.6	919.8	971.7	922.0	1177.6
Төвийн бүс	1221.3	1142.4	1192.0	1283.0	1223.4	1179.6	1136.0	1124.8	1177.7	1270.9	1425.0
Зүүн бүс	1157.4	1097.9	1170.8	1173.5	1166.8	1076.8	842.7	1132.4	833.3	1209.9	1555.2
Улаанбаатар	1554.6	1400.6	1528.2	1613.7	1572.0	1675.5	1702.3	1575.7	1635.6	1471.8	1565.5

Үндсэн цалингийн хэмжээг ажиллагчдын тоо болон насны бүлэг, бүсээр харьцуулан харвал аль ч бүсийн 16 - 25 насны залуучууд болон Улаанбаатар хотоос бусад бүсэд 1 - 29 ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалингийн дундаж нь нийт дунджаас бага байна.

4.4. Үндсэн цалин ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Үндсэн цалингийн дунджийг ажиллагчдын боловсролоор харьцуулан үзвэл магистр зэрэгтэй ажиллагчид улсын дунджаас 40.7 хувиар буюу 586.3 мянган төгрөгөөр, бакалаврын боловсролтой ажиллагчид 7.6 хувиар буюу 110.2 мянган төгрөгөөр илүү үндсэн цалин авдаг байхад бага боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 461.4 мянган төгрөгөөр бага байна.

Зураг 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, хүйс, боловсролын түвшнээр, /мян төг/

Ажиллагчдын үндсэн цалинг боловсрол бүсээр харьцуулан харахад бакалаврын боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин хангайн бүс, төвийн бүс, зүүн бүсэд бүсийн дунджаас өндөр байгаа ч улсын дундаж үндсэн цалингаас бага байна. Төвийн бүсэд дипломын тусгай мэргэжил ба түүнээс дээш боловсролтой ажиллагчид бүсийн дунджаас өндөр, Улаанбаатар хотын магистр ба түүнээс дээш боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна. Дипломын тусгай мэргэжлийн болон түүнээс доош боловсролтой ажиллагчдын хувьд зүүн бүсээс бусад бүсэд улсын дунджаас бага үндсэн цалинтай байна.

Хүснэгт 4.4. Ажиллагчдын үндсэн цалин, боловсролын түвшин, бүсээр, /мян төг/

Боловсрол	Баруун бүс	Хангайн бүс	Төвийн бүс	Зүүн бүс	Улаанбаатар
Улсын дундаж	1088.5	963.2	1221.3	1157.4	1554.6
Боловсролгүй	1823.0	592.6	950.0		837.9
Бага	602.1	834.1	946.7	662.4	813.8
Суурь	869.6	683.5	1079.2	777.1	842.8
Бүрэн дунд	764.9	707.5	957.9	1264.9	936.3
ТБМАШ	907.7	810.4	1000.7	1374.5	1053.8
Дипломын тусгай мэргэжлийн	847.3	867.9	1260.0	1668.7	1098.1
Дээд /Бакалавр/	977.1	1010.6	1230.1	1221.7	1407.2
Зэрэгтэй дээд /Магистр ба түүнээс дээш/	1333.8	1104.1	1530.2	1142.5	1809.6

Ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар харьцуулан авч үзвэл инженер техникийн ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 16.9 хувиар буюу 243.8 мянган төгрөгөөр, хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежерүүдийн үндсэн цалин улсын дунджаас 10.4 хувиар буюу 150.1 мянган төгрөгөөр, мэргэжилтнүүдийн үндсэн цалин 8.4 хувиар буюу 121.8 мянган төгрөгөөр тус тус өндөр байгаа бол бусад ажил мэргэжлийн үндсэн цалин улсын дунджаас доогуур байна. Эдгээр ажил мэргэжлүүдээс худалдаа үйлчилгээний мэргэжлийн ажиллагчид болон мэргэжилгүй ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын дунджаас 17.2 – 18.5 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4.5. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр, /мян төг/

Ажил мэргэжлийн ангилал	Ажиллагчид	Улсын дундаж	Хүйсээр	
			Эр	Эм
Бүгд	29235	1442.2	1527.0	1340.2
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	692	1592.3	1703.1	1475.0
Мэргэжилтэн	10374	1564.0	1738.2	1414.8
Инженер, техникийн ажилтан	3417	1686.0	1764.1	1552.5
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	2265	1432.2	1515.2	1398.3
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1043	1185.4	1394.5	1099.8
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	37	1689.6	2076.1	976.0
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	1854	1384.4	1411.0	1259.8
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	2377	1462.7	1434.2	1714.2
Энгийн ажил мэргэжил	572	1280.6	1455.6	1194.2
Мэргэжилгүй	32	1111.0	1128.9	1036.7

Ажиллагчдын үндсэн цалинг ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллын дагуу хүйсээр харьцуулбал машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч ажил, мэргэжлийн эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингаас 8.1 хувиар өндөр байна. Бусад үндсэн ажил мэргэжлийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдаас өндөр байна.

Ажиллагчдын ажил мэргэжлээр үндсэн цалингийн дунджийг ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлгээр харьцуулан харвал 150-аас доош ажиллагчидтай ААНБ-ын худалдаа үйлчилгээ, ХАА ой ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчид улсын дунджаас доогуур үндсэн цалингаар цалинждаг байна, 150-аас дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын хувьд менежер, мэргэжилтэн, инженер техникийн ажилтан, машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч нар улсын дунджаас өндөр үндсэн цалин авдаг байна.

Ажиллагчдын насны бүлгээр 16 - 25 насны залуучуудын хувь менежер удирдах албан тушаалын ажиллагчид болон инженер техникийн мэргэжлийн ажиллагчдаас бусад ажил мэргэжлийн бүлгийн ажиллагчид улсын дунджаас доогуур үндсэн цалингаар цалинждаг байна. 55-аас дээш насны ХАА-н мэргэжилтэн, менежер удирдах албан тушаалын ажиллагчид болон 36 - 55 насны мэргэжилтэн, инженер техникийн мэргэжилтэн нар хамгийн өндөр үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4.6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/

Ажил мэргэжлийн ангилал	Улсын дундаж	Насны бүлэг					Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-5	6-19	20-49	50-149	150+
Бүгд	1442.2	1347.5	1435.2	1478.5	1422.0	1507.6	1394.6	1350.3	1480.6	1378.2	1549.4
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	1592.3	1472.9	1461.7	1690.1	1817.5	1695.6	1392.8	1419.3	1796.9	1605.5	1702.3
Мэргэжилтэн	1564.0	1376.4	1505.5	1630.7	1663.6	1682.5	1613.7	1488.9	1583.6	1471.3	1686.8
Инженер, техникийн ажилтан	1686.0	1449.6	1596.6	1824.5	1841.7	1671.7	1475.1	1598.2	1882.0	1599.8	1786.0
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	1432.2	1305.1	1377.5	1450.0	1444.9	1759.1	1428.0	1338.4	1396.6	1466.3	1483.1
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1185.4	1262.7	1294.7	1066.1	1099.7	1366.2	1131.8	1115.3	998.9	1224.3	1310.9
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	1689.6	1100.0	1015.1	2545.9	1355.0	1578.0	550.0	1867.6	988.9	1238.4	2171.8
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	1384.4	1400.6	1381.0	1366.1	1316.4	1559.3	1238.2	1241.4	1748.5	1264.9	1462.1
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	1462.7	1463.6	1571.3	1504.1	1268.6	1281.7	1374.2	1462.9	1383.3	1307.0	1617.8
Энгийн ажил мэргэжил	1280.6	1301.0	1296.1	1307.7	1177.8	1351.8	1488.4	1223.4	1210.3	1272.2	1276.4
Мэргэжилгүй	1111.0		1039.8	1385.4	1096.0	944.4	582.9	1249.7	2275.0	900.0	1148.4

4.5. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх үндсэн цалин

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар ААНБ-уудын ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг харьцуулан үзвэл уул уурхай, олборлолтын салбарт хамгийн өндөр 629.2 мянган төгрөгөөр буюу 43.6 хувиар, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар 327.5 мянган төгрөгөөр буюу 22.7 хувиар, мэдээлэл холбооны салбар 277.8 мянган төгрөгөөр буюу 19.3 хувиар, барилгын салбар арилга 207.5 мянган төгрөгөөр буюу 14.4 хувиар, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн салбар болон үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа, усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагааны салбарын үндсэн цалин 15.0 – 65.6 мянган төгрөгөөр буюу 1.0 – 4.5 хувиар тус тус улсын үндсэн цалингийн дунджаас өндөр байна. Бусад салбарын хувьд улсын үндсэн цалингийн дунджаас доогуур цалинтай байна. Үүнээс урлаг, үзвэр, эрүүл мэндийн салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын үндсэн цалингийн дунджаас 401.8 – 323.0 мянган төгрөгөөр буюу 22.4 - 27.9 хувиар доогуур үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Зураг 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, /мян төг/

ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар үндсэн цалингийн дунджийг ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлэгтэй харьцуулан авч үзвэл 50 - 149 ажиллагчидтай бүлгийн зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж, үйлчилгээний салбараас бусад бүлэгт ажиллагчдын тоо ихсэх тусам үндсэн цалин бүх салбарт нэмэгдэж байна. Харин 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай уул уурхай, барилга, зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол, мэдээлэл холбоо, санхүү даатгалын салбарт тухайн салбарын 50 - 149 ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалингийн дунджаас бага үндсэн цалинтай байгаа үр дүн гарч байна.

Хүснэгт 4.7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбар, ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/

ЭЗҮА-ы салбарын ангилал	Улсын дундаж	Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		1-5	6-19	20-49	50-149	150+
Улсын дундаж	1442.2	1394.6	1350.3	1480.6	1378.2	1549.4
ХАА	1175.3	935.5	999.3	1323.2	838.3	2458.7
Уул уурхай	1728.3	1424.8	1414.6	1369.2	1918.1	1815.5
Боловсруулах үйлдвэрлэл	1099.1	1076.0	1065.5	1173.5	1046.4	1132.8
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	1191.5	871.3	986.7	1039.7	1193.9	1256.8
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх	1053.2	819.6	922.4	998.2	999.5	1166.9
Барилга	1388.1	1096.9	1131.2	1540.0	1155.9	1835.7
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	1135.4	1041.9	1064.8	1143.0	1262.2	1104.6
Тээвэр ба агуулах	1116.9	1129.0	933.3	1401.6	1156.2	1085.9
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол	1029.3	916.7	1026.2	997.1	948.6	1235.4
Мэдээлэл холбоо	1423.3	1241.2	1563.5	1531.2	1545.6	1227.0
Санхүүгийн болон даатгал	1536.8	1202.5	1298.9	1399.7	1758.0	1607.6
Үл хөдлөх хөрөнгө	1206.3	953.5	1195.5	1399.7	1346.2	763.1
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техник	1346.0	1245.8	2326.3	1137.0	1178.4	1538.9
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх	964.3	975.3	994.3	794.8	995.1	978.7
Боловсрол	1000.1	1085.8	915.5	1087.7	964.2	1039.3
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж	950.1	990.4	1013.5	982.7	894.4	925.9
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	872.0	780.4	874.1	717.4	875.3	1050.2
Үйлчилгээний бусад	1241.8	1556.7	1232.4	1234.9	908.2	1849.0

4.6. Үндсэн цалин ААНБ-ын хариуцлага, ажиллагчдын тооны бүлгээр

ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр харьцуулан үзвэл ХК-ны 50 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалин 1342.3 – 1352.3 мянган төгрөг, ТӨҮГ-ийн 50 - 149 ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин 1477.0 мянган төгрөг, ХХК-ны 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалин 1373.7 мянган төгрөг байгаа нь улсын үндсэн цалингийн дунджаас 12.6 – 23.9 хувиар буюу 149.9 – 284.7 мянган төгрөгөөр өндөр байна. Харин хоршоо болон төсөвт байгууллагын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 24.2 – 41.6 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4.8. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр, /мян төг/

Ажиллагчдын тооны бүлэг		ББН	ХХН	ЗГБХН	Хоршоо	ХК	ХХК	ТӨҮГ	ОНӨҮГ	Төсөвт ААНБ	ТББ
Улсын дундаж		1110.0	1304.9	1316.8	932.1	1452.2	1558.5	1312.2	1387.4	980.2	1468.5
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	1641.7		1074.8	1094.2	1403.8	1437.1	794.0	852.0	1899.6	1620.3
	10-29	1172.7	1549.5	608.1	1149.6	1464.0	1001.5	976.4	1052.2	1489.0	1211.0
	30-49	1514.7	1311.6		1269.2	1587.9	1080.9	2494.2	930.0	1584.7	1436.0
	50-149		1407.7		1509.1	1517.3	1602.2	1093.3	942.3	1145.4	991.0
	150+		1140.7		1560.7	1698.5	1273.4	1492.1	1033.8	1322.7	903.3

4.7. Үйлдвэрчний эвлэлтэй болон эвлэлгүй байгууллагуудын үндсэн цалин

Судалгаанд хамрагдсан 2012 ААНБ-ын 11.7 хувь нь үйлдвэрчний эвлэлтэй, 88.3 хувь нь үйлдвэрчний эвлэлгүй байна. Үйлдвэрчний эвлэлтэй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 5.4 хувиар бага, харин үйлдвэрчний эвлэлгүй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 1.4 хувиар өндөр байна.

Зураг 4-8. Үндсэн цалингийн хэмжээ, ААНБ-ын төрөл, үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэхээр, /мян төг/

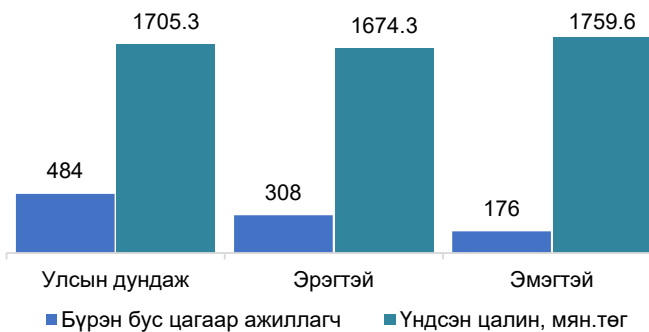

Үйлдвэрчний эвлэлтэй хувьцаат компани, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын үндсэн цалин үйлдвэрчний эвлэлгүй ижил хариуцлагын хэлбэр бүхий ААНБ-ын ажиллагчдын цалингаас өндөр үндсэн цалин авдаг байна.

4.8. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын үндсэн цалин

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 1.7 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэж байгаа бөгөөд бүрэн бус цагаар ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 1705.3 мянган төгрөг буюу улсын үндсэн цалингийн дунджаас 263.1 мянган төгрөгөөр буюу 18.2 хувиар өндөр цалинжиж байна. Бүрэн бус цагаар ажил хөдөлмөр эрхлэж байгаа ажиллагчдын 63.6 хувь нь эрэгтэй 36.4 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна.

Зураг 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо болон үндсэн цалин

Харин ажиллагчдын хүйсээр үндсэн цалинг тодруулбал бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэж эрэгтэйчүүдийн үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджаас 85.2 мянган төгрөгөөр буюу 5.1 хувиар илүү байна.

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчийн үндсэн цалинг насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр доорх хүснэгтээр дэлгэрэнгүй харуулав. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэж байгаа 26 -35 насны эрэгтэйчүүд болон 50 - 149 ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна.

Хүснэгт 4.9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, хүйсээр, /мян төг/

Насны бүлэг, ажиллагчдын тооны бүлэг		Ажиллагчдын тоо			Үндсэн цалин, /мян.төг/		
		Нийт	Хүйсээр		Улсын дундаж	Хүйсээр	
			Эр	Эм		Эр	Эм
Улсын дундаж		484	308	176	1809.7	1809.7	1809.9
Насны бүлэг	16-25	50	28	22	2478.6	2063.2	3007.2
	26-35	170	104	66	1889.0	2045.1	1643.1
	36-45	118	71	47	1780.0	1915.2	1575.8
	46-55	89	66	23	1457.0	1387.1	1657.5
	55+	57	39	18	1598.8	1522.8	1763.5
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	81	34	47	1683.1	1403.2	1885.5
	10-29	67	46	21	1458.7	1312.2	1779.4
	30-49	53	44	9	1745.3	1810.6	1425.7
	50-149	186	108	78	2296.1	2527.4	1975.9
	150+	97	76	59	1260.7	1272.2	1219.1

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар тодруулбал уул уурхай, тээвэр ба агуулахын салбар санхүүгийн болон даатгал, эрүүл мэнд, усан хангамж, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр, бусад салбарт ажиллаж байгаа бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчид улсын үндсэн цалингийн дунджаас доогуур цалин авдаг байна.

Зураг 4-10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, салбараар

V БҮЛЭГ

ХӨДӨЛМӨРИЙН ХӨЛСНИЙ ДООД
ХЭМЖЭЭ БОЛОН ТҮҮНЭЭС БАГА
ХЭМЖЭЭГЭЭР ЦАЛИНЖИЖ БУЙ
АЖИЛЛАГЧИД

БҮЛЭГ 5. ХӨДӨЛМӨРИЙН ХӨЛСНИЙ ДООД ХЭМЖЭЭ, ТҮҮНЭЭС ДООГУУР ЦАЛИНЖИЖ БУЙ АЖИЛЛАГЧИД

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-д хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр цалинжиж буй ажиллагчдын талаар, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын нас, хүйс, ажиллагчдын тооны бүлэг зэргээр харьцуулсан мэдээллийг энэ бүлэгт авч үзэж байна. Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ гэдэг нь тодорхой боловсрол, тусгай мэргэжил үл шаардах энгийн ажил гүйцэтгүүлсний хөлсөнд ажилтанд төлөх нэг цагийн хөдөлмөрийн хөлсний хамгийн доод хэмжээ бөгөөд үүнийг 2 жил тутамд шинэчлэн тогтоож байна. “Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ”-г Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны тогтоолоор 2023 оны нэгдүгээр сарын 1-ээс нэг цагт 3273 төгрөг 80 мөнгө буюу сард 550.0 мянган төгрөг байхаар шинэчлэн тогтоосон.

Судалгааны мэдээлэлд 2023 оны 5-р сарын эцсийн байдлаар хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ, түүнээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын талаар авч үзлээ. Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 7.8 хувь буюу 2277 нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс доогуур үндсэн, цалинтай байна. Үүнээс 46.1 хувь буюу 1049 ажиллагчид ХХДХ-ээс бага цалинтай, 53.6 хувь нь буюу 1228 ажиллагчид ХХДХ-ээгээр буюу 550.0 мянган төгрөгөөр цалинжиж байна.

Хүснэгт 5.1. Ажиллагчдын тоо, үндсэн цалин бүлгээр

Цалингийн интервал	Ажиллагчдын тоо	Хувь	Хүйсээр			
			Эр	Хувь	Эм	Хувь
Бүгд	29236	100.0	15966	54.6	13269	45.4
550.0_хүртэл	1049	4	524	3.3	525	4.0
550.0	1228	4	612	3.8	616	4.6
550.1-599.9	623	2	287	1.8	336	2.5
600.0-699.9	1942	7	1017	6.4	925	7.0
700.0-799.9	2165	7	1019	6.4	1146	8.6
800.0-899.9	3594	12.29	1842	11.5	1752	13.2
1000.0-1500.0	10827	37.03	5839	36.6	4988	37.6
1501.0-2500.0	5534	18.93	3364	21.1	2170	16.4
2500.1_дээш	2273	7.77	1462	9.2	811	6.1

ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын 98.2 хувь нь байнгын ажлын байранд, 1.8 хувь нь түр ажлын байранд ажиллаж байна.

Нийт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 31.7 хувь нь үндсэн цалингийн дундаж буюу 1442.2 мянган төгрөгөөс дээш үндсэн цалингаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа бол 68.3 хувь нь үндсэн цалингийн дунджаас бага үндсэн цалинтай байна. ХХДХ 550.0 мянган төгрөг, түүнээс дээш болон 1442.2 мянган төгрөгөөс дээш үндсэн цалингаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчид судалгаанд хамрагдсан

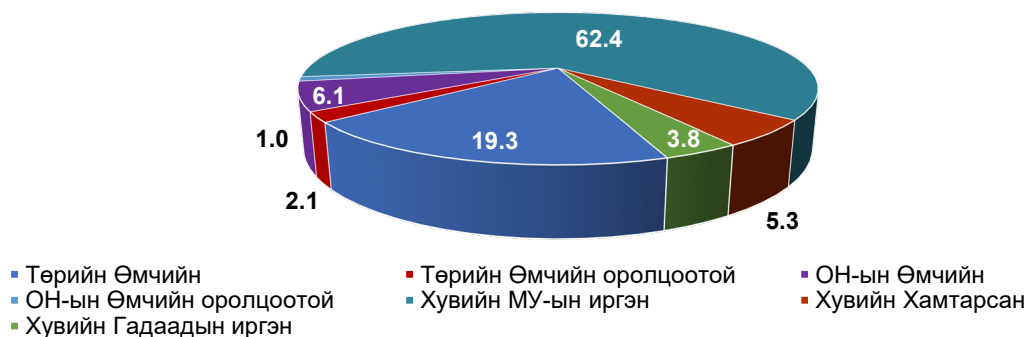
ажиллагчдын 64.7 хувийг үндсэн бүрдүүлж байгаа үр дүн гарсан. Нийт ажиллагчдын 92.2 хувь нь ХХДХ-ээс дээш үндсэн цалинтай байна.

Зураг 5-1. ХХДХ, түүнээс бага цалин авсан ажиллагчид, сард ажилласан өдрөөр

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын 60.6 хувь ХХК-д, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр 62.4 хувь нь МУ-ын иргэний өмчийн ААНБ-д ажиллаж байна. Энэ үзүүлэлтэд мөн төрийн болон орон нутгийн өмчийн, өмчийн оролцоотой байгууллагын ажиллагчдын хувь бага байгаа нь ажилласан өдөр хангалтгүй болон өвчтэй чөлөөтэй байсан зэрэг шалтгаан байгаа болно.

Зураг 5-2. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ны өмчийн хэлбэрээр

Харин эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзвэл ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 22.1 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, 15.1 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт, 9.3 хувь нь барилгын салбарт, 6.0 хувь нь тээвэр агуулахын салбарт, 5.9 хувь нь боловсролын салбарт, 5.7 хувь нь зочид буудал, нийтийн хоолны салбарт, 4.2 хувь нь үйлчилгээний бусад салбарт тус тус ажиллаж байгаа нь ХХДХ болон түүнээс бага үндсэн цалин авч буй нийт ажиллагчдын 68.2 хувийг бүрдүүлж байна. Бусад салбарт 31.8 хувь ажиллаж байна.

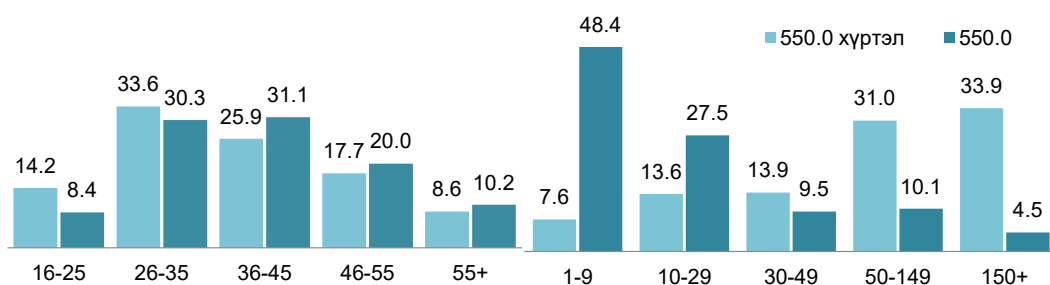
Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 40.9 хувь нь ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа бол 59.1 хувь нь 550,0 мянган төгрөгийн үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхэлж байна.

Зураг 5-3. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний цалин авсан ажиллагчдыг насны бүлгээр харьцуулан авч үзвэл хамгийн өндөр хувийг 26 - 45 насны ажиллагчид эзэлж байхад хамгийн бага хувийг 16 - 25 болон 55-аас дээш насны ажиллагчид байна. Энэ нь ажиллагчдын цалингаас авч буй татвар шимтгэлтэй холбоотой гэж харж болохоор байна. Энэ үзүүлэлтийг ажиллагчдыг ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр авч үзвэл 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай буюу томоохон ААНБ-д ХХДХ-гээр хамгийн бага хувийг эзэлж байгаа ч ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчид бас өндөр хувийг бүрдүүлж байна. Харин 1 - 9 ажиллагчидтай ААНБ-д үүнийг үзүүлэлт тус бүрээр задлан харвал ХХДХ-гээр 48.4 хувь нь, ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчид 7.6 хувь байгаа нь жижиг ААНБ-уудад ХХДХ-ээгээр ажиллаж буй ажиллагчид хамгийн их хувийг бүрдүүлсэн хэвээр байгааг харуулж байна.

Зураг 5-4. ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний үндсэн цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

VI БҮЛЭГ

АЖЛЫН ЦАГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

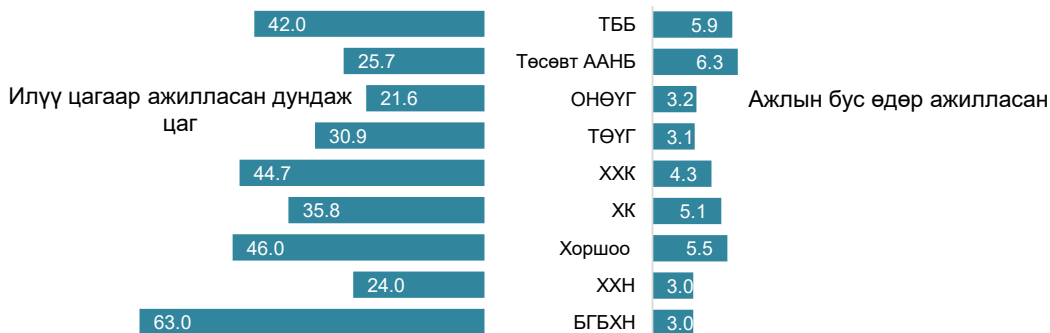
БҮЛЭГ 6. АЖЛЫН ЦАГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ тэдгээрт хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын ажлын бус цагаар буюу амралтын өдрүүдээр мөн илүү цагаар ажилласан эсэх, ажлын бус цагаар ажилласан ажиллагчдад илүү цагийн болон ажилласан өдрүүдийн ажлын хөлс ажил олгогчоос олгосон эсэхийг энэхүү бүлэгт тодрууллаа.

6.1. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажиллагчдын ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт.

2023 оны 5 дугаар сарын эцсийн байдлаар ААНБ-ын ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан байдлыг авч үзвэл судалгаанд хамрагдсан 29.2 мянган ажиллагчдын 5.3 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 7.7 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 60.3 хувийг эрэгтэй ажиллагчид 39.7 хувийг эмэгтэй ажиллагчид бүрдүүлж байна. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 70.5 хувь нь ХХК-д, 11.8 хувь нь төсвийн байгууллагын, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 67.8 хувь нь ХХК-д, 12.3 хувь нь төсөвт байгууллагын ажиллагчид байна. Дээрх үр дүнгээс харахад ХХК болон төсвийн байгууллагын ажиллагчид ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар хамгийн их ажилладаг харагдаж байна. Судалгааны мэдээлэл цуглуулалт эхэлсэн 5 сарын байдлаар ажлын бус өдрүүдээр дунджаар 4 өдөр, илүү цагаар ажилласан ажиллагчид тухайн сард дунджаар 39.6 цаг илүү ажилласан байна.

Зураг 6-1. Ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан дунжийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Амралтын болон ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдыг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажлын хөлс авсан эсэхийг харьцуулан авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 58.4 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 67.3 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.

6.2. ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт.

ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 64.9, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 57.7 хувь нь МУ-ын иргэний, ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 17.2 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 17.6 хувь нь төрийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчид байна. МУ-ын иргэний ААНБ-ын ажиллагчид ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар хамгийн их ажиллаж байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ажлын бус өдөр болон илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын эзлэх хувийг доор дэлгэрэнгүй харууллаа.

Зураг 6-2. Илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 32.7 хувь нь ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 41.6 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс аваагүй байна.

Ажиллагчдын нэмэгдэл хөлс авч буй байдлаар ААНБ-ын өмчлөлийн хэлбэрээр харьцуулан авч үзвэл Монгол улсын иргэний эзэмшлийн ААНБ-ын ажиллагчдын 64.0 хувь нь илүү цагийн ажлын хөлс авсан. Харин үлдсэн 36.0 хувь нь нэмэгдэл хөлс аваагүй байна. Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 56.9 хувь нь ажлын хөлс авсан, 43.1 хувь нь аваагүй байна.

6.3. ААНБ-ын үйл ажиллагааны чиглэлээр буюу ЭЗҮАС-аар ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын үйл ажиллагааны чиглэлээр ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар ажиллаж буй байдлыг харвал бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарын ажиллагчдын эзлэх хувь хамгийн их буюу 17.7 хувь, харин хөдөө аж ахуйн салбарын хувьд хамгийн бага буюу 0.8 хувиар ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар ажилладаг

байна. Удирдлагын болон дэмжлэг үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчид хамгийн их илүү цагаар, төрийн удирдлага болон батлан хамгаалах салбарын ажиллагчид хамгийн их ажлын бус өдрүүдээр ажилладаг байна.

Зураг 6-3. ЭЗҮА-ны салбараар илүү цагаар болон ажлын бус өдөр ажилласан дундаж цаг, ажлын бус өдөр ажилласан дундаж өдөр.

VII БҮЛЭГ

ӨМНӨХ СУДАЛГААТАЙ
ХАРЬЦУУЛСАН ҮР ДҮН

БҮЛЭГ 7. ӨМНӨХ СУДАЛГААТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН ҮР ДҮН

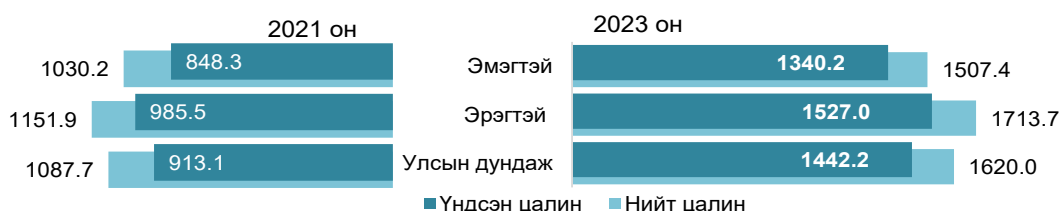
Судалгааны үр дүнгийн тайлангийн энэ бүлэгт өмнөх 2021 онд хийгдсэн “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-ны үр дүнг 2023 оны судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын цалингийн бүтэц, болон бусад үр дүн тооцсон үзүүлэлтүүдээр харьцуулан, өөрчлөлтийг тодрууллаа.

Өмнөх судалгааны дүнгээр буюу 2021 оны “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-ны үр дүнгээр ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1087.7 мянган төгрөг байсан нь 2019 оны дүнгээс 19.8 мянган төгрөг буюу 1.9 хувиар нэмэгдсэн, үндсэн цалин 13.9 мянган төгрөг буюу 1.5 хувиар буурсан үр дүнг гарч байсан байна.

Дээрх үр дүн 2023 оны судалгааны үр дүнгээр нийт цалин 2021 оны дүнгээс 532.3 мянган төгрөгөөр буюу 48.9 хувиар, үндсэн цалин 529.1 мянган төгрөг буюу 57.9 хувиар нэмэгдсэн байна.

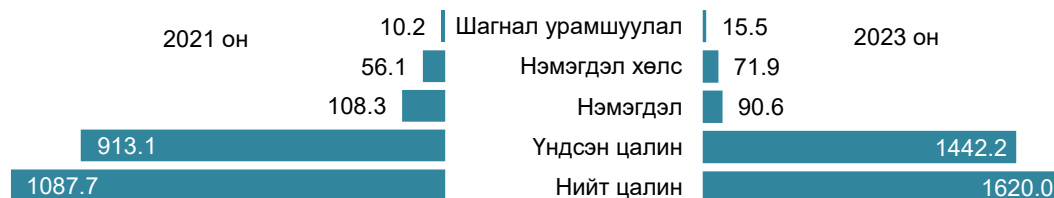
Дээрх өөрчлөлтийг ажиллагчдын хүйсээр тодруулбал эрэгтэй ажиллагчдын нийт цалин 48.8 хувь буюу 561.8 мянган төгрөгөөр, эмэгтэй ажиллагчдын 46.3 хувь буюу 477.2 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна. Үндсэн цалингийн хувьд эрэгтэй ажиллагчид 541.5 мянган төгрөг буюу 55.0 хувиар, эмэгтэй ажиллагчид 491.9 мянган төгрөгөөр буюу 58.0 хувиар үндсэн цалин нэмэгдсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-1. Нийт болон үндсэн цалингийн харьцуулсан дүн, мянган төгрөгөөр

2021 оны судалгааны үр дүнгээс гарсан цалингийн бүтцийг 2023 оны нийт цалингийн бүтэцтэй харьцуулбал доорх үр дүн гарч байна. 2021 оны нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 84.0 хувь байсан нь тус онд 89.0 хувь болж 5.0 пунктээр өссөн байна. Харин нэмэгдэл 5.6 хувь байгаа нь 4.4 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 0.7 пунктээр өмнөх судалгааны үр дүнгээс буурсан үр дүн гарсан байна. Харин шагнал урамшуулалд 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

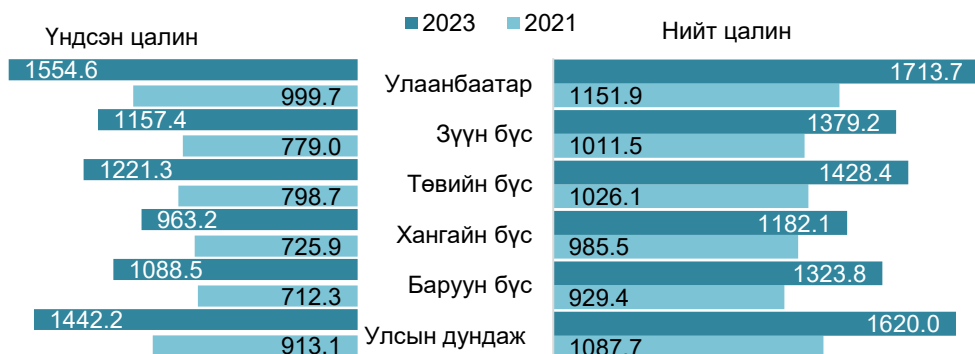
Зураг 7-2. Нийт цалингийн бүтцээр харьцуулсан, /мян төг/

7.1. Ажиллагчдын цалин хөлс ААНБ-ын байршлаар

Нийт цалингийн дунджийг бүсээр тодруулан, ААНБ-ын байршлаар харвал Баруун бүсэд 42.4 хувиар, Төвийн бүс 39.2 хувиар, Зүүн бүс 36.4 хувиар, Хангайн бүс 20.0 хувиар нийт цалингийн дундаж нэмэгдсэн. Харин Улаанбаатар хотын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж хамгийн өндөр 561.8 мянган төгрөгөөр буюу 48.8 хувиар нэмэгдсэн байна.

Зураг 7-3. Нийт болон үндсэн цалин бүсээр, /мян төг/

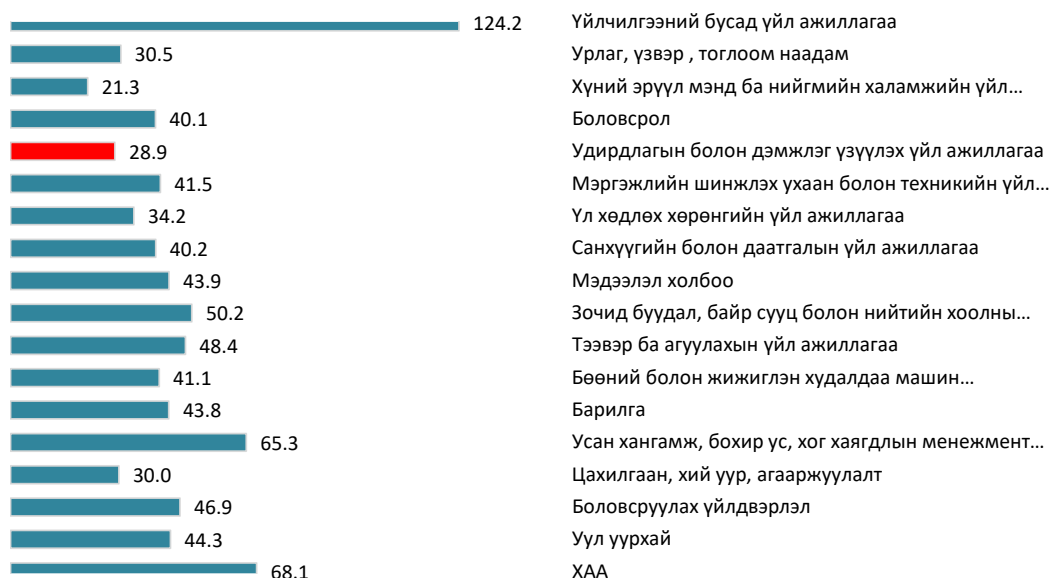

Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийг 2021 онтой харьцуулан бүс тус бүрээр авч үзвэл ААНБ-ын байршлаар харвал Улаанбаатар хотод хамгийн өндөр буюу 55.5 хувиар үндсэн цалин өссөн, Төвийн бүсэд 52.9 хувиар, Баруун бүс 52.8 хувиар, Зүүн бүс 48.6 хувиар, Хангайн бүс 32.7 хувиар үндсэн цалингийн дундаж нэмэгдсэн. Харин Улаанбаатар хотын ажиллагчдын нийт цалин болон үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр хувиар өссөн байна.

7.2. Цалин хөлсний өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар

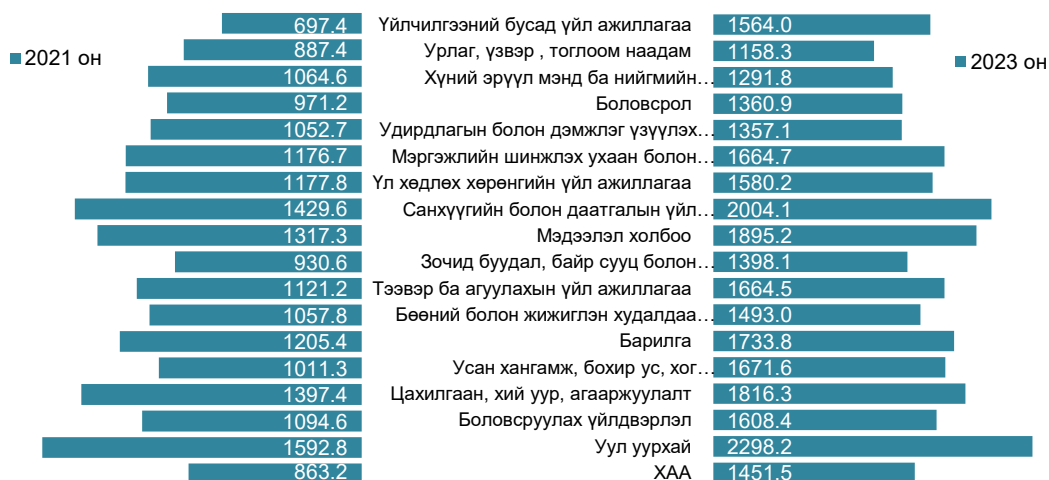
Судалгааны нийт цалингийн дунджийг 2021 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулан, ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харуулбал, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын нийт цалингийн дундаж бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн их өсөлттэй буюу 1.2 дахин нэмэгдсэн байна. Бусад салбарын нийт цалингийн дундаж нэмэгдсэн ч хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт 21.3 – 28.9 хувиар өссөн нь хамгийн бага өссөн дүн байна.

Зураг 7-4. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

Мөнгөн дүнгээр илэрхийлбэл хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны салбарын нийт цалингийн дундаж бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн бага дүнгээр буюу 227.2 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн бол үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын нийт цалин 866.5 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Зураг 7-5. Нийт цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, /мян төг/

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нийт цалингийн бүтцийг 2021 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулан авч үзвэл Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж, Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт, Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам, Үйлчилгээний бусад салбар, Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 0.1 - 14.8 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Харин уул уурхай, санхүү даатгал, тээвэр ба агуулах, ХАА, мэдээлэл холбооны салбарт ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин буурсан байна.

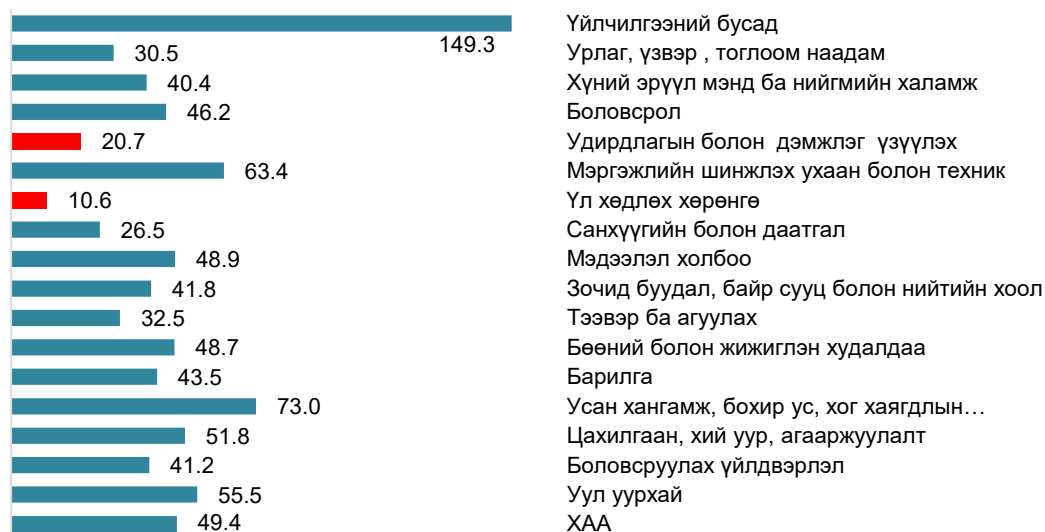
Хүснэгт 7.1. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар

ЭЗҮА-ы салбар	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
ХАА	-5.2	1.4	3.6	0.3
Уул уурхай	-0.9	-2.0	2.9	0.0
Боловсруулах үйлдвэрлэл	3.3	-3.2	0.2	-0.4
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	12.3	-8.6	-0.1	-3.5
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх	10.7	-10.0	-0.7	0.1
Барилга	3.0	-0.9	-2.3	0.1
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	1.8	-1.4	-1.0	0.6
Тээвэр ба агуулах	-6.1	1.4	4.4	0.3
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол	-0.3	-0.7	0.6	0.4
Мэдээлэл холбоо	-1.3	-0.1	-0.9	2.3
Санхүүгийн болон даатгал	-9.3	6.4	0.5	2.4
Үл хөдлөх хөрөнгө	-0.6	1.0	-0.5	0.0
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техник	3.9	-3.5	-0.2	-0.1
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх	5.7	-4.2	-1.5	0.0
Боловсрол	3.7	-5.5	1.9	0.0
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж	14.8	-7.8	-7.0	0.0
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	8.3	-4.9	-2.6	-0.8
Үйлчилгээний бусад	0.1	-1.2	0.7	0.4
Улсын дундаж	-5.2	1.4	3.6	0.3

Нэмэгдэл нь санхүүгийн болон даатгал тээвэр ба агуулахын салбарт 1.4 – 6.4 пунктээр, үл хөдлөх хөрөнгийн салбарт 108 пунктээр өссөн бол бусад салбарт буурсан байна. Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн салбарын ажиллагчдын нэмэгдэл хөлс хамгийн их буюу 2021 оны дүнгээс 7.0 пунктээр, бусад урлаг, үзвэр, тоглоом наадам, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх салбар, мэдээлэл холбоо, барилга, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт буурсан. Шагнал урамшуулал Цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбарт 3.5 пунктээр, урлаг, үзвэр, тоглоом наадмын салбарт 0.8, боловсруулах үйлдвэрт 0.4 пунктээр тус тус буурсан бол бусад салбарт нэмэгдсэн байна.

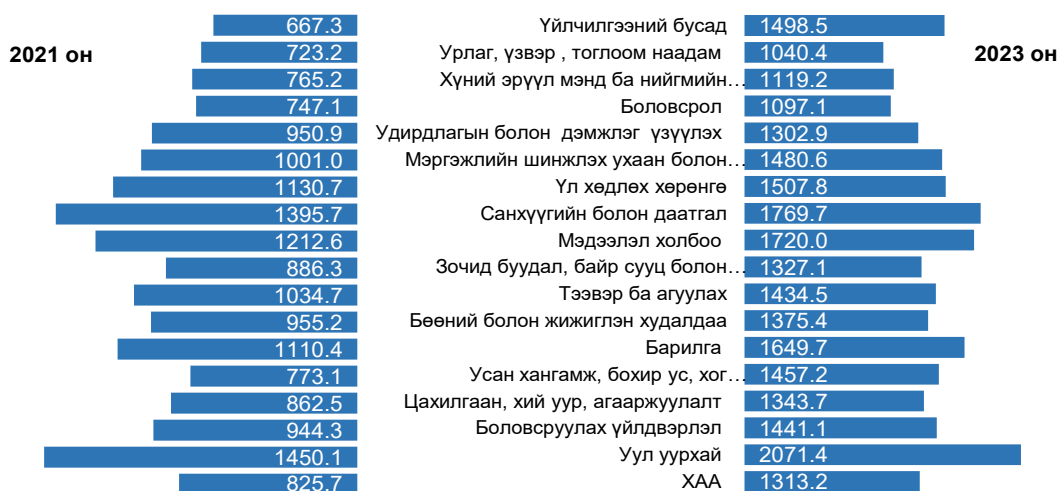
Ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар 2021 оны судалгааны үр дүнгээр гарсан өөрчлөлтийн хувийг 2023 оны өөрчлөлтийн хувьд харьцуулсан үр дүнг доор зураг харууллаа.

Зураг 7-6. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар

2021 оны судалгааны үр дүнгээр үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу 667.3 мянган төгрөг байсан бол 2023 онд тус салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин 1498.5 мянган төгрөг болж нэмэгдсэн байна. Харин удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага хувиар нэмэгдсэн үр дүнтэй байна.

Зураг 7-7. ЭЗҮА-ны салбараар үндсэн цалин, /мян төг/

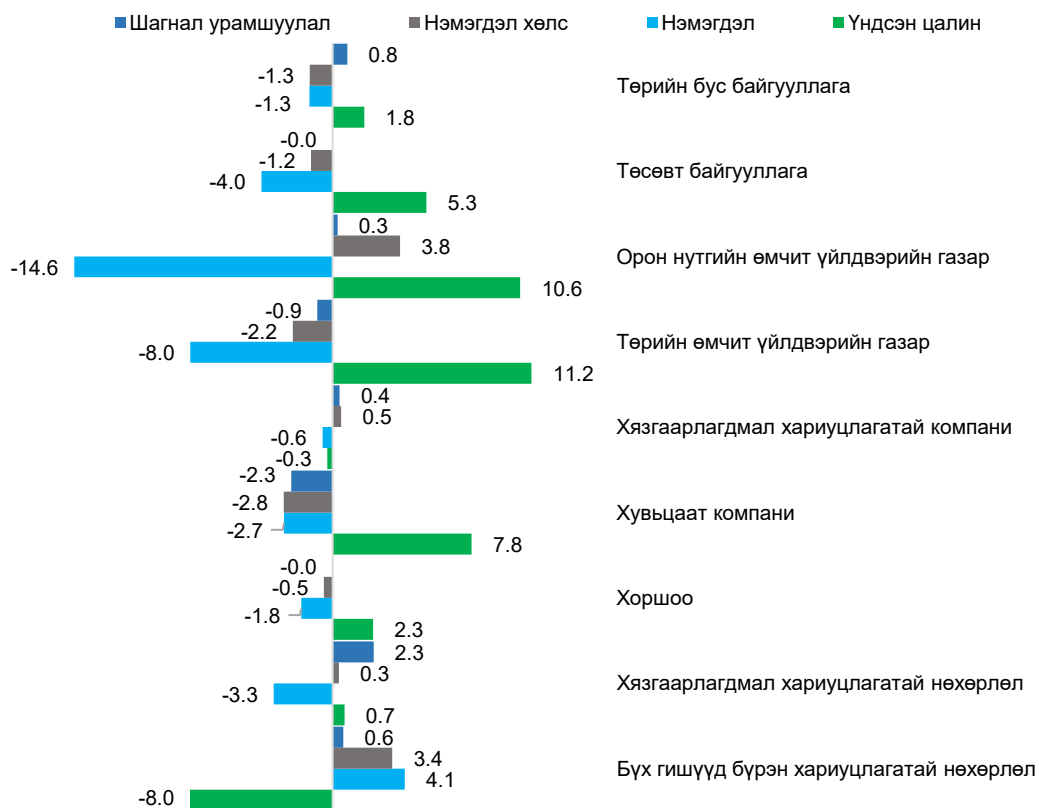
7.3. Цалин хөлсний өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр

ААНБ-ын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэрээр ажиллагчдын цалингийн бүтцийн өөрчлөлтийг судалгаа явагдсан хоёр оны дүнгээр харьцуулан авч үзлээ.

Ажиллагчдын үндсэн цалин хувьцаат компани, төсөвт байгууллага болон төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 2021 оны дүнгээс 5.3 – 11.2 пунктээр нэмэгдэж бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс буурсан, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 0.6, нэмэгдэл 0.3 пунктээр буурч бусад бүрэлдэхүүний хувь нэмэгдсэн байна.

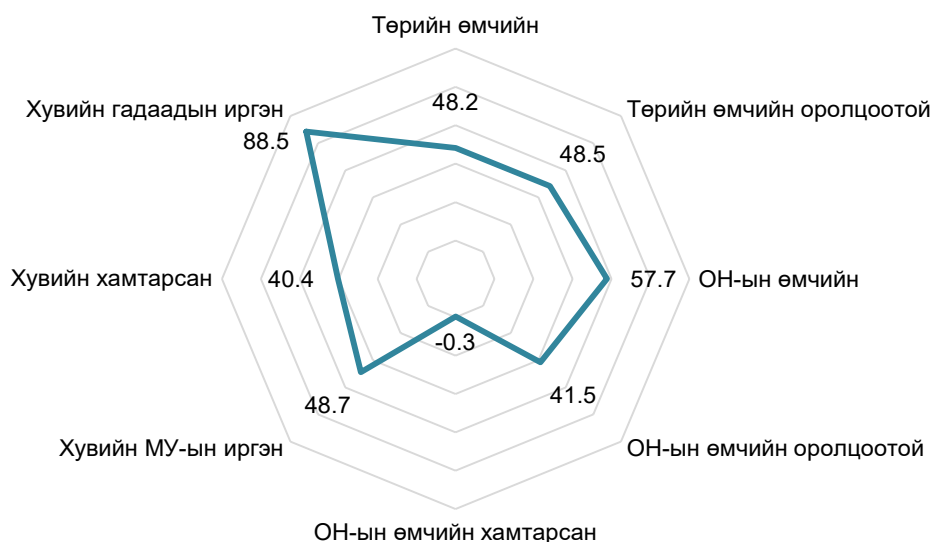
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар үндсэн цалингийн хувь 10.6 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 3.8 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.3 пунктээр нэмэгдсэн бол нэмэгдэл 14.6 пунктээр буурсан байна. Төсөвт байгууллагын үндсэн цалин 5.3 пунктээр нэмэгдсэн, харин шагнал урамшуулал, нэмэгдэл болон нэмэгдэл хөлс буурсан байна.

Зураг 7-8. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, пунктээр

Өмчийн хэлбэрээр 2021 оны МУ-ын иргэний хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын цалингийн бүтцэд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 2023 дүнгээр 2.1 пунктээр буурсан бусад нэгжид нэмэгдсэн бол нэмэгдэл орон нутгийн өмчийн оролцоотой ААНБ-д хамгийн их буурсан үр дүн гарсан байна.

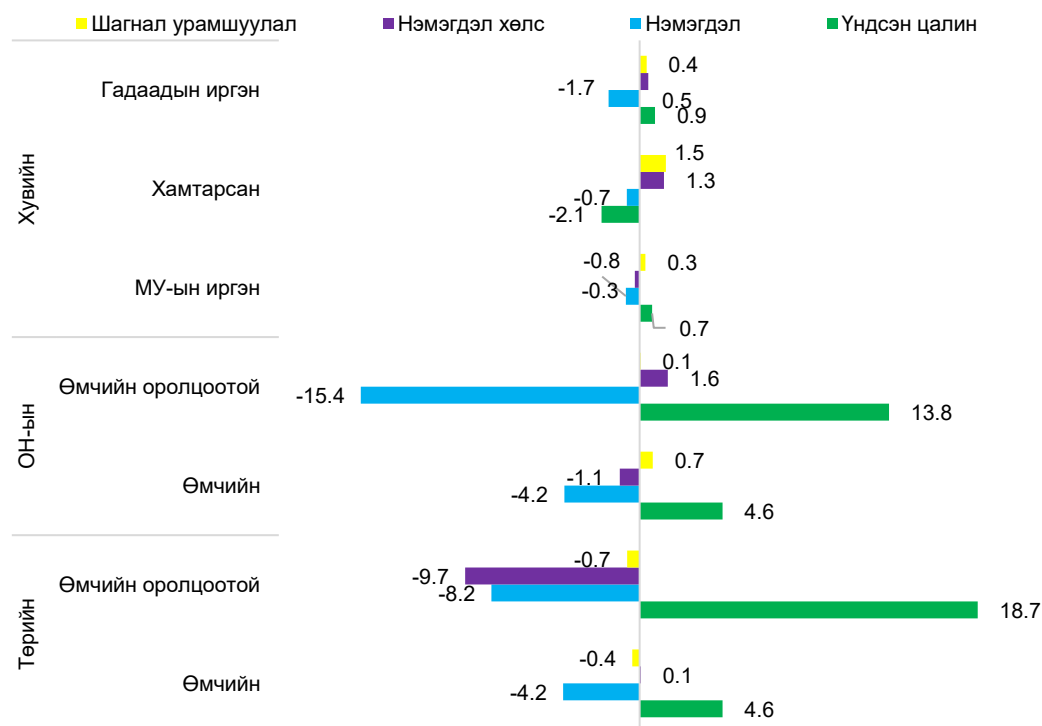
Зураг 7-9. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр

Монгол улс дах гадаад иргэдийн ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалин 1097.5 мянган төгрөгөөр, үндсэн цалин 1187.5 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн бол орон нутгийн өмчийн хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалин 597.3 мянган төгрөгөөр, нэмэгдэл 595.1 мянган төгрөгөөр тус тус буурсан нь хамгийн их өөрчлөлт байлаа.

Нийт цалинд эзлэх бүтцийг харьцуулан авч үзвэл 2021 оны дүнгээр үндсэн цалин МУ-ын иргэний хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалинд 91.5 хувиар үндсэн цалин, нэмэгдэл 4.3 хувь, нэмэгдэл хөлс 3.2 хувь, шагнал урамшуулал 1.0 хувийг бүрдүүлж байсан бол 2023 оны дүнгээр үндсэн цалин 89.4 хувь болж өмнөх үр дүнгээс 2.1 пунктээр, нэмэгдэл 3.6 хувь болж 0.7 пунктээр буурсан, нэмэгдэл хөлс 1.3 пунктээр, шагнал урамшуулал 1.5 пунктээр өссөн байна. Дэлгэрэнгүйг доорх зурагт харууллаа.

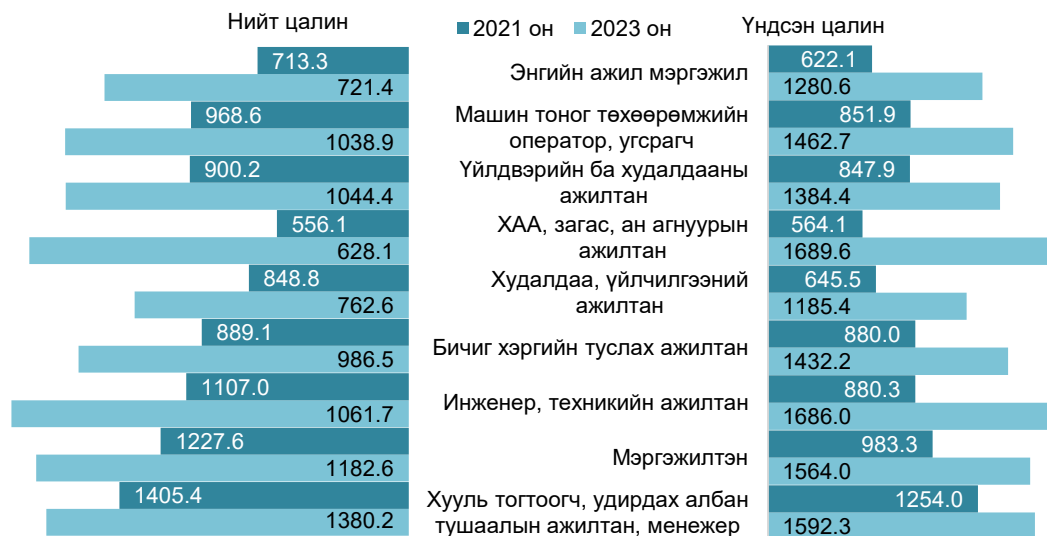
Зураг 7-10. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр, пунктээр

7.4. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

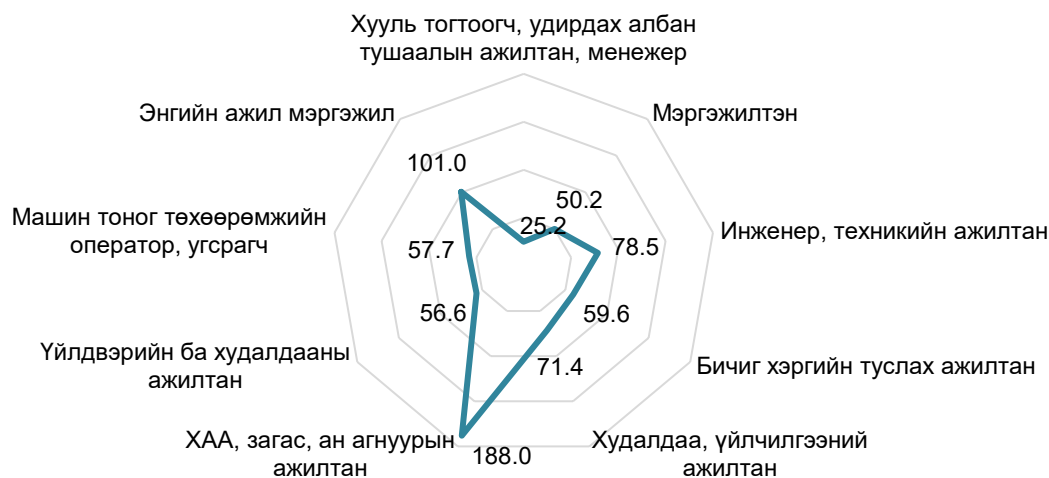
Судалгаанд хамрагдсан ААНБ ажиллагчдын нийт болон үндсэн цалингийн дунджийг ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар 2021 оны судалгааны үр дүнтэй харьцууллаа. Өмнөх судалгааны дүнгээр 2021 онд хамгийн өндөр нийт цалинг хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер 1380.2 мянган төгрөг авч байсан бол 2023 оны судалгааны үр дүнгээр инженер, техникийн ажилтан 1895.1 мянган төгрөгийн нийт цалин, 1686.0 мянган төгрөгийн үндсэн цалин авч байгаа нь хамгийн өндөр цалин байлаа. Хамгийн бага нийт болон үндсэн цалингаар цалинжиж буй ажиллагчид 2021 оны дүнгээр хөдөө аж, ахуйн чиглэлээр мэргэжил эзэмшсэн ажиллагчид байсан бол тус судалгааны үр дүнгээр ямар нэгэн мэргэжил эзэмшээгүй ажиллагчид байна.

Зураг 7-11. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар нийт болон үндсэн цалин, 2021, 2023 он

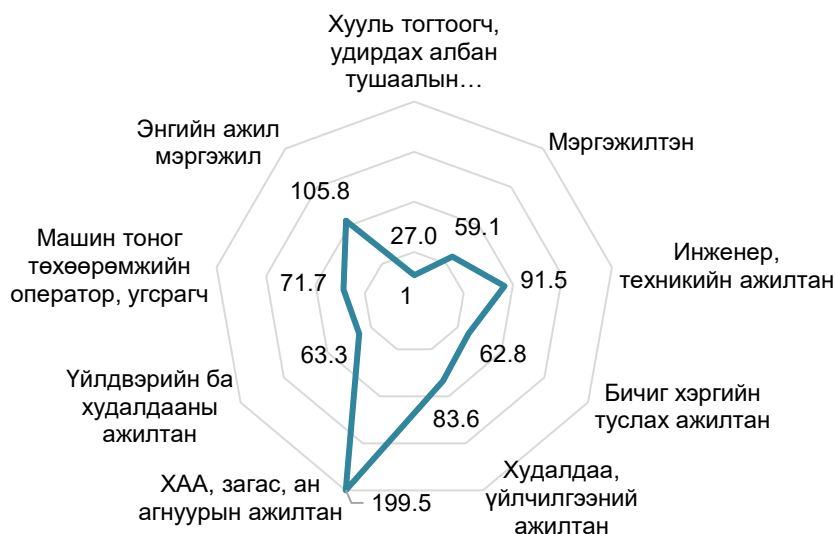
Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар нийт цалингийн өсөлтийн дүнг харьцуулан авч үзвэл ажил мэргэжлээр нийт цалингийн дундаж нэмэгдсэн байна. Үүнээс ХАА, загас, ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалин 2021 оны дүнгээс хамгийн их өөрчлөлттэй буюу 2 дахин өссөн бол үйлдвэр худалдааны мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалингийн өссөн дүн хамгийн бага 36.3 хувиар өссөн байна.

Зураг 7-12. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийг хувиар илэрхийлбэл 2021 оны судалгааны үр дүнгээр ХАА, загас, ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалин 11.5 хувиар, үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан нарын үндсэн цалин 11.3 хувиар нэмэгдэж байсан бол тус оны судалгааны үр дүнгээр ХАА, загас, ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалин 65.3 хувиар буюу өмнөх судалгааны үр дүнгээс 53.8 пунктээр, үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан нарын үндсэн цалин 36.6 хувиар буюу 22.3 пунктээр тус тус нэмэгдсэн байна. Харин машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч ажиллагчдын үндэс цалин 2021 онд 6.8 хувиар нэмэгдэж байсан бол 2023 онд 36.6 хувиар буюу өмнөх судалгааны дүнгээс 29.8 пунктээр нэмэгдсэн байна. Хууль тогтоогч, удирдах ажилтан, менежерийн үндсэн цалин хамгийн бага буюу 22.0 пунктээр нэмэгдсэн үр дүн гарсан байна.

Зураг 7-13. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Нийт цалингийн бүтцэд үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын эзлэх хувийг ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр өмнөх судалгаатай харьцуулбал машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувийн жин 7.5 пунктээр өссөн бол нэмэгдэл 4.3 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 2.7 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.9 пунктээр нийт цалинд эзлэх хувь буурсан байна. Бусад ажил мэргэжлийн хувьд нэмэгдэл буурсан, шагнал урамшуулал машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч, энгийн ажил мэргэжлийн ажиллагчдын хувьд 0.3 – 0.9 пунктээр буурсан бусад ажил мэргэжлийн хувьд нэмэгдсэн үр дүн гарсан байна.

Зураг 7-14. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр, пунктээр

7.5. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид

“Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ”-г Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны тогтоолоор 2023 оны нэгдүгээр сарын 1-ээс нэг цагт 3273 төгрөг 80 мөнгө буюу сард 550.000 төгрөг байхаар шинэчлэн тогтоосон. Тус шийдвэрийг улсын хэмжээнд 2023 оны 1 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлж эхэлсэн.

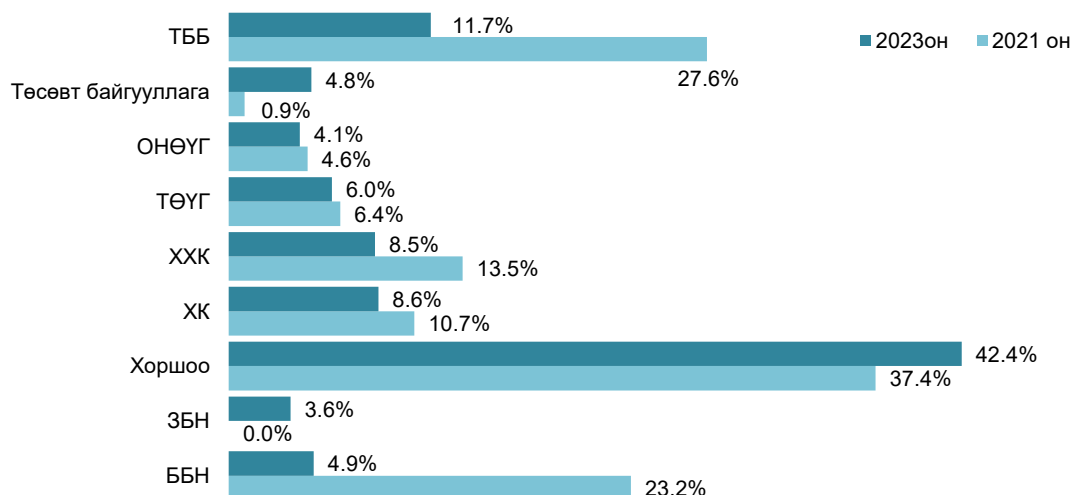
Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 7.8 хувь нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс бага үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа нь 2021 оны судалгаатай харьцуулахад 1.5 пунктээр буурсан байна. Харин ХХДХ-ээр цалинжиж буй ажиллагчдын хувьд 2021 оны дүнгээс 2023 онд өссөн, ХХДХ ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын хувь буурсан байна.

Хүснэгт 7.2. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид, тоо болон хувиар

Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 550,000	Ажиллагчид			
	Тоо		Эзлэх хувь	
	2021 он	2023 он	2021 он	2023 он
ХХДХ-ээс бага	1053	1049	4.6	3.6
ХХДХ-ээр	1082	1228	4.7	4.2

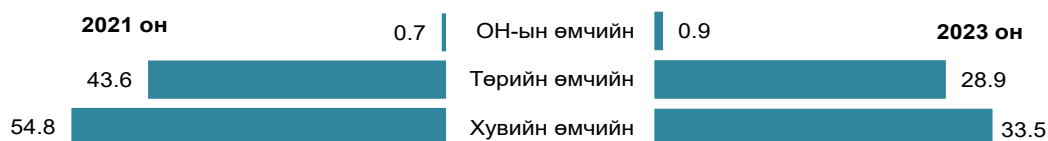
ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдыг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр харьцуулбал 2021 оны дүнгээс хоршооны ажиллагчдын эзлэх хувь 5.0 пунктээр өссөн бусад хариуцлагын хэлбэрээр ААНБ -д буурсан үр дүн гарсан байна.

Зураг 7-15. ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь, байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр

ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдыг ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр харьцуулбал, төрийн болон хувийн өмчийн ААНБ-д ажиллагчдын хувь буурсан, орон нутгийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын тоо өссөн дүн гарсан байна.

Зураг 7-16. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчид, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харьцуулан үзвэл барилгын салбарт ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь өмнөх 2021 оны судалгааны үр дүнгээс 6.7 пунктээр, үйлчилгээний бусад ажил ажиллагааны салбарт 5.8 пунктээр, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын тоо 2.2 пунктээр, Цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбарт 1.6 пунктээр, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт 0.9 пунктээр, уул уурхайн салбарт 0.4 пунктээр тус тус буурсан, бусад салбарын хувьд ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчдын тоо нэмэгдсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-17. ХХДХ -ээс бага үндсэн цалин авсан ажиллагчдын нийт ажиллагчдад эзлэх хувь, салбараар

VIII БҮЛЭГ

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЗАРДАЛ ТООЦСОН ҮР ДҮН

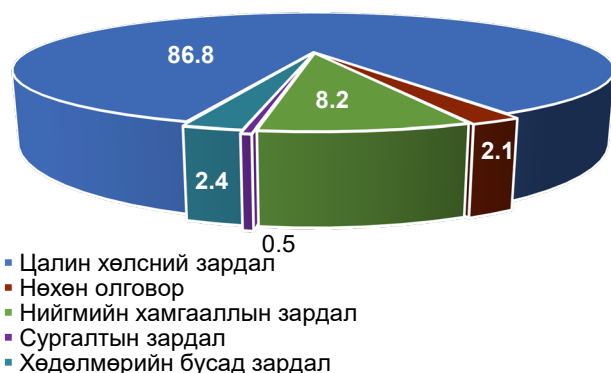

БҮЛЭГ 8. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЗАРДАЛ

Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал нь ажил олгогчдын үйл ажиллагаа эрхлэх, бараа бүтээгдэхүүн боловсруулах ажиллагаанд гарч буй нийт зардал юм. Тус зардал нь нийт цалин хөлсний зардал, ажиллагчдад биет болон бүтээгдэхүүн хэлбэрээр олгосон нөхөн олговрын зардал, нийгмийн хамгааллын зардал, сургалтын зардал, хөдөлмөрийн бусад зардал зэрэг үндсэн бүлгээр хуваагддаг. Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлын бүтцийг байршил, ажиллагчдын тооны бүлэг, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар зэргээр үзүүлэлтээр харьцуулан авч үзлээ.

8.1. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц

Зураг 8-1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц

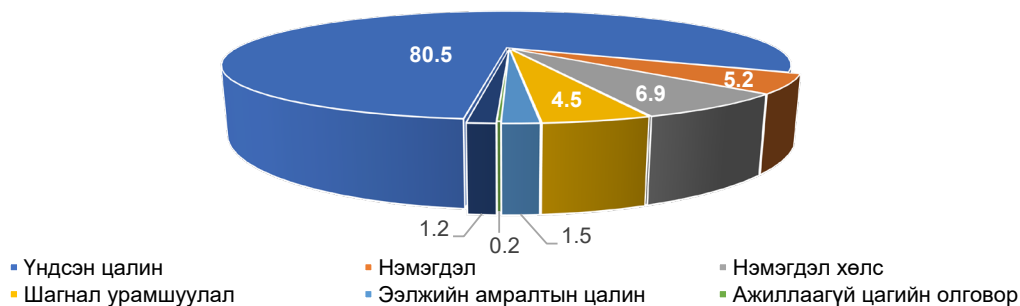

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, үйл ажиллагаанд гарч буй нийт зардлын 86.8 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 2.1 хувийг нөхөн олговрын зардал, 8.2 хувийг нийгмийн хамгааллын

зардал, 0.5 хувийг сургалтын зардал, 2.4 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардалд зарцуулдаг гэсэн үр дүн гарсан байна. 2021 оны хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 80.1 хувийг цалингийн зардал бүрдүүлж байсан бол 2023 онд цалингийн зардал 6.7 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Ажил олгогчоос ажиллагчидтай хөдөлмөрийн болон ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан, тухайн ажил үүргийг гүйцэтгэсэн хөдөлмөрийн хөлсөнд мөнгөн ба мөнгөн бус хэлбэрээр гарсан зардлыг цалин хөлсний зардалд тооцдог. Цалин хөлсний нийт зардал нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, ээлжийн амралтын цалин, шагнал урамшуулал, ажиллаагүй цагийн болон бусад ажиллагчдад олгосон олговроос бүрдэнэ.

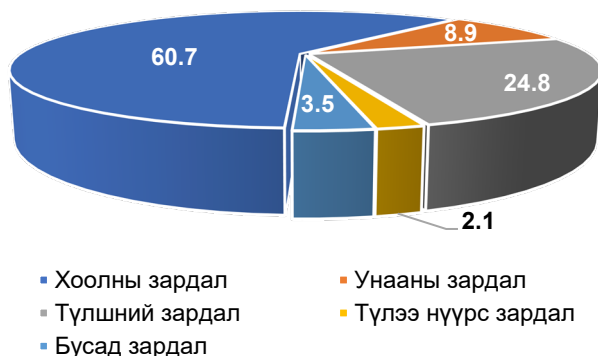
Зураг 8-2. Цалин хөлсний зардал

Ажил олгогч ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтцэд хамгийн их хувийг бүрдүүлж буй нийт цалин хөлсний зардлыг тус бүрээр задалж харвал цалин хөлсний зардлын 80.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал, 5.2 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэлд, 6.9 хувийг нэмэгдэл хөлсөнд, 4.5 хувийг, шагнал урамшуулалд, 1.5 хувийг ээлжийн амралтын цалинд, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговорт, 1.2 хувийг бусад олговорт тус тус зарцуулжээ.

Нөхөн олговрын зардал нь ажиллагчдын ажил үүргээ гүйцэтгэх явцад ажил олгогчоос биет хэлбэрээр олгож буй хоол, унаа, тээврийн хөлсний хөнгөлөлт, түлш шатахуун, ажиллагчдад олгосон түлээ нүүрсний үнэ болон хөнгөлөлтийн зардлаас бүрдэнэ.

Зураг 8-3. Нөхөн олговрын зардал

Ажил олгогч ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 2.1 хувийг ажиллагчдад биет болон бүтээгдэхүүн хэлбэрээр олгосон нийт нөхөн олговрын зардал бүрдүүлж байгаа бөгөөд тус зардлын 60.7 хувийг хоолны зардал, 8.9 хувийг унааны зардал,

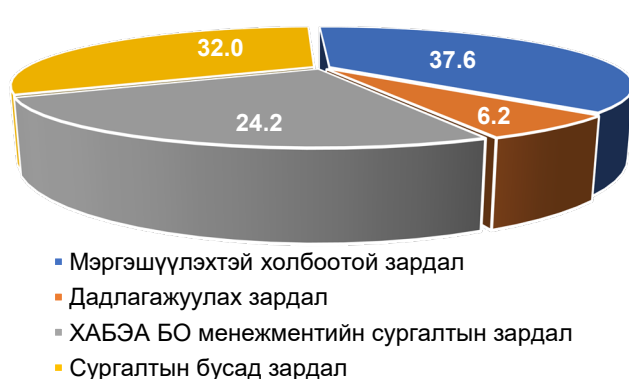
24.8 ажиллагчдын тээврийн түлш шатахууны зардал, 2.1 хувийг түлээ нүүрсний зардал, 3.5 хувийг бусад олговрын зардал эзэлж байна.

Нийгмийн хамгааллын зардал нь ажил олгогчоос төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл, эрүүл мэндийн даатгал, хөдөлмөрийн гэрээ, хамтын гэрээ хэлэлцээр, ААНБ-ын дотоод журамд тусгагдсан тусламж, дэмжлэг болон бусад нэмэлт даатгалд хамрагдахтай холбоотой ажил олгогчоос зарцуулсан зардлаас бүрдэнэ. Ажил олгогчоос ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажил үйлчилгээтэй холбоотой зарцуулсан нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 88.7 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэлд төлсөн

зардал эзэлж байна. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардалд 3.2 хувийг, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн гэрээ, байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журам, хөтөлбөрөөр ажиллагчдад олгосон тусламж, дэмжлэгт 1.2 хувийг, орон сууцны хөнгөлөлтийн зардалд 5 хувийг, гэр бүл, төрөл садангийн хүн нас барах, өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болсон гэр бүлийн гишүүнээ тэтгэхэд нь олгосон тусламжийн зардалд 1.4 хувийг, бусад нэмэлт даатгалд хамрагдсантай холбоотой зардалд 0.4 хувийг тус тус зарцуулсан байна.

Сургалтын зардал нь ажил олгогч ААНБ-ын үйл ажиллагаанд шаардлагатай техник технологи, тоног төхөөрөмж ашиглах, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ нэвтрүүлэх зорилгоор ажиллагчдаа чадавхжуулах, давтан сургах, ажиллагчдыг мэргэшүүлэх, шинэ ажилтан дадлагажуулах, мэргэжил олгох болон байгууллага дээрээ хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагаанд гарсан зардал нь тухайн зардалд хамрагдана.

Зураг 8-4. Сургалтын зардал

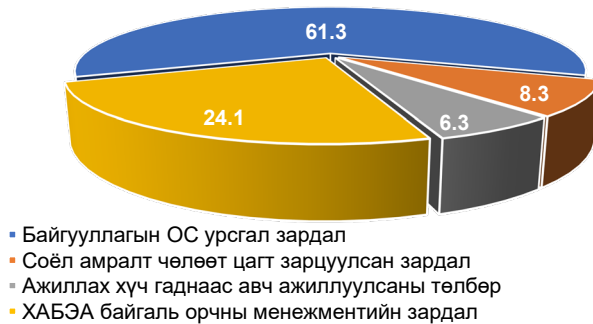

Сургалтын нийт зардлын 37.6 хувийг ажиллагчдыг давтан сургах тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал, 24.2 хувийг ажлын байрны хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, менежмент, эрүүл ахуйн сургалт зохион байгуулахтай холбоотой гарсан зардал, 6.2 хувийг

шинэ ажиллагчдыг дадлагажуулах, сургах зардал, 32 хувийг ажиллагчдын сургалтын бусад зардал бүрдүүлж байна. 2021 оны судалгааны үр дүнгээр ажиллагчдыг давтан сургах тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал 49.5 хувийг бүрдүүлж байсан бол 2023 оны тус зардал 37.6 хувь болж буурсан, шинэ ажилтан дадлагажуулах зардал 2023 онд 4.2 пунктээр нэмэгдсэн үр дүнтэй байна.

Хөдөлмөрийн бусад зардал нь ажил олгогч ААНБ-ын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа эзэмшлийн болон түрээсийн байр тоног төхөөрөмжийн урсгал засвар, техникийн үйлчилгээний зардал, тухайн ААНБ-ын ажиллагчдын амралт чөлөөт цагийн үйл ажиллагаатай холбоотой зардал, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн болон ажиллагчдын ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгсэл худалдан авах, цэвэрлэх, ариутгах зардал, гадаадын иргэн ажиллуулсны ажлын байрны төлбөр хураамж зэргээс бүрдэнэ.

Зураг 8-5. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал

Байгууллагын үйл ажиллагаа ажил үйлчилгээний хүрээнд ажиллагчдын нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 61.3 хувийг ажлын байр, барилгын болон техник тоног төхөөрөмжийн түрээс, техникийн үйлчилгээний зардал,

8.3 хувийг ажиллагчдын соёл амралт чөлөөт цагийн үйл ажиллагаатай холбоотой зардал, 6.3 хувийг аж ахуйн нэгж нь гадаадын иргэн, ажиллах хүч ажиллуулсны төлбөр хураамж зэрэг зардал, 24.1 хувийг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн зардал, байгаль орчны менежментийн зардал бүрдүүлж байна.

8.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын байршлаар

Судалгаанд хамрагдсан ажил олгогч ААНБ-аас үйл ажиллагааны хүрээнд ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлыг аймаг, бүсээр, харьцуулан авч үзлээ. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлыг бүс нутгаар харьцуулбал Баруун бүсэд нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 92.3 хувийг цалингийн зардал эзэлж байгаа нь 2021 оны үр дүнгээс 6 пунктээр өссөн харин нийгмийн хамгаалал болон хөдөлмөрийн бусад зардал буурсан үр дүн байна.

Хүснэгт 8.1. Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, байршил хувиар

Аймаг, бүс	Цалин хөлс	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгаалал	Сургалт	Бусад
Улсын дундаж	86.3	2.1	8.2	0.4	2.4
Баруун бүс	92.3	1.8	4.3	0.3	1.3
Баян-Өлгий	80.0	3.5	11.7	0.5	4.3
Говь-Алтай	98.1	0.4	1.1	0.1	0.2
Завхан	75.4	4.3	16.3	0.4	3.6
Увс	81.7	3.2	8.3	0.7	6.1
Ховд	77.8	7.1	12.5	1.2	1.4
Хангайн бүс	86.4	0.5	11.6	0.1	1.4
Архангай	70.3	1.7	8.0	0.5	19.4
Баянхонгор	88.5	0.0	11.5	0.0	0.0
Булган	72.2	4.2	13.3	0.5	9.8
Орхон	79.8	3.6	13.9	0.4	2.2
Өвөрхангай	79.0	4.8	12.7	0.8	2.6
Хөвсгөл	73.6	3.4	13.8	2.4	6.8
Төвийн бүс	77.1	4.4	11.8	0.5	6.3
Говьсүмбэр	82.6	5.5	6.6	0.4	4.9
Дархан-Уул	77.9	4.2	9.4	0.4	8.2
Дорноговь	71.4	5.4	8.8	0.6	13.8
Дундговь	71.7	9.1	15.5	0.9	2.7
Өмнөговь	71.5	5.2	15.3	1.0	7.0
Сэлэнгэ	84.2	2.8	9.0	0.5	3.4
Төв	76.4	4.3	16.2	0.1	3.0
Зүүн бүс	79.4	2.3	13.4	0.4	4.4
Дорнод	80.2	2.8	13.7	0.6	2.8
Сүхбаатар	78.0	1.0	12.7	0.2	8.0
Хэнтий	79.6	3.9	14.3	0.3	2.0
Улаанбаатар	86.3	2.2	8.5	0.5	2.5
Улаанбаатар	86.3	2.2	8.5	0.5	2.5

Харин төвийн болон зүүн бүсэд цалингийн зардал нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 77.1 – 79.4 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд нийгмийн хамгааллын болон хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал 1.0 – 2.3 пунктээр өссөн дүнтэй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын нийт дунджийг аймаг, нийслэлээр харьцуулснаар Говь-Алтай аймгийн цалин хөлсний зардал нийт дунджаас 11.3 пунктээр өссөн, харин нөхөн олговрын зардал 1.6 пунктээр, нийгмийн хамгааллын зардал 7.7 пунктээр, сургалтын зардал 0.3 пунктээр, хөдөлмөрийн бусад зардал

2.2 пунктээр буурсан нь анхаарал татахуйц үр дүн байлаа. Дундговь болон Өмнөговь аймгийн хувьд цалин хөлсний зардал нийт зардлын дунджаас 15.3 – 15.5 пунктээр буурсан харин нийгмийн хамгааллын зардал болон бусад хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал нийт дунжаас пунктээр өндөр байгаа нь эерэг үр дүн гэж харж байна.

8.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА-ны салбараар

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлын дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын дундаж зардлаар харьцуулан авч үзлээ.

Хүснэгт 8.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.3	2.1	8.9	0.4	2.4
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	86.1	2.9	7.5	0.6	2.9
Барилга	94.9	1.0	2.3	0.4	1.4
Боловсрол	85.5	2.3	8.1	0.4	3.7
Боловсруулах үйлдвэрлэл	80.0	5.1	8.5	2.4	4.0
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	69.9	5.0	18.6	0.5	5.9
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	84.7	2.8	6.9	0.5	5.1
Мэдээлэл холбоо	95.9	0.5	2.1	0.0	1.5
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	96.2	0.6	2.1	0.2	0.9
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	89.6	0.6	4.1	0.6	5.1
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	79.9	3.3	14.3	0.1	2.4
Төрийн удирдлага болон батлан хамгаалах үйл ажиллагаа	83.8	3.1	2.8	0.2	10.2
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	88.2	0.3	11.4	0.0	0.2
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	81.8	4.9	9.9	0.3	3.0
Уул уурхай	80.9	1.6	13.8	1.3	2.4
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	87.3	0.7	10.8	0.0	1.2
ХАА	80.6	4.3	12.8	0.4	2.0
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	81.5	4.9	10.3	0.4	2.9
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	77.8	2.3	10.0	0.8	9.0
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	83.6	2.2	7.2	0.4	6.6

ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлыг ЭЗҮА-ны салбараар харьцуулсан дүнгээр барилга, мэдээлэл холбооны салбар, мэргэжлийн шинжлэх ухааны салбар ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардалд цалин хөлсний зардал нь нийт дунджаас өндөр харин сургалтын зардал болон бусад хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал нийт дунджаас бага хувийг бүрдүүлдэг байна. Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарын нөхөн олговрын зардал 3.7 пунктээр, уул уурхай болон тээвэр ба агуулахын салбарт нийгмийн хамгааллын зардал 5.5 – 6.1 пунктээр, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт сургалтын зардал 2.0 пунктээр тус тус нийт дунджаас өндөр байна.

Ажил олгогч ААНБ-ын үйл ажиллагааны хүрээнд дэх хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын хамгийн өндөр хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал бүрдүүлдэг.

Зураг 8-6. Цалин хөлсний зардал, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардалд эзлэх цалин хөлсний зардал нь мэргэжлийн шинжлэх ухаан, мэдээлэл холбоо, барилга, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар, урлаг, үзвэр, тоглоом, наадам, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны салбарт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал нийт дунджаас 0.6 – 9.3 пунктээр өндөр бусад салбарын хувьд нийт дунджаас доогуур байна. Эдгээр салбаруудад ажиллагчдын нийгмийн хамгаалал, сургалт, нөхөн олговор, бусад хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлийн үйл ажиллагаанд ихээхэн анхаарал хандуулж байгаа гэж дүгнэж болох юм.

8.4. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр

ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлыг байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр зэрэг үзүүлэлтээр

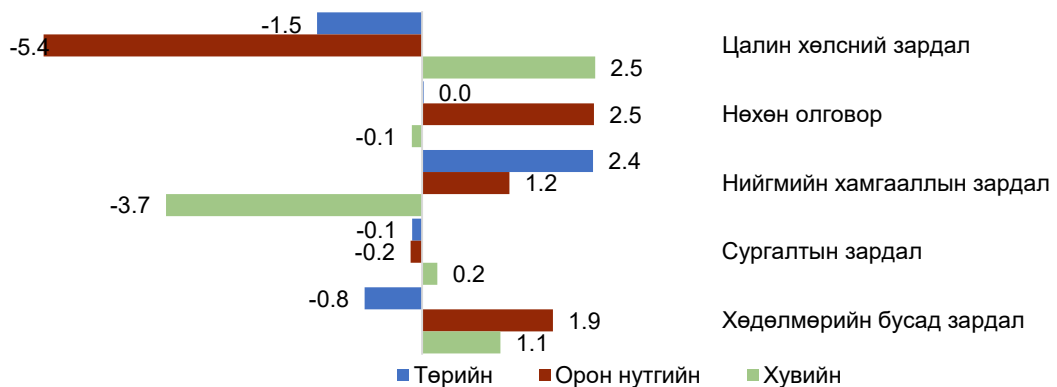
харьцуулан авч үзлээ.

Хүснэгт 8.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ААНБ-ын хариуцлага хэлбэрээр, хувиар

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.8	2.1	8.2	0.4	2.4
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	78.2	3.6	12.5	0.6	5.1
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөл	75.9	9.9	11.2	0.7	2.3
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	94.2	0.6	0.3	0.1	4.7
Хоршоо	84.2	0.7	10.5	0.2	4.4
Хувьцаат компани	83.3	2.7	10.5	0.7	2.7
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	87.2	2.5	6.7	0.6	3.1
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	79.9	3.4	14.1	0.1	2.5
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	82.9	5.1	8.7	0.8	2.6
Төсөвт байгууллага	89.7	0.6	8.5	0.1	1.1
Төрийн бус байгууллага	79.9	1.6	6.5	1.0	11.0

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр төсөвт байгууллага болон зарим гишүүд нь хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөлийн цалин хөлсний зардал нийт дунджаас 2.9 - 7.4 пунктээр хувиар өндөр байна. Нийгмийн хамгааллын зардал төрийн өмчит үйлдвэрийн газар 5.9, хувьцаат компани 2.3, бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлд 4.3 пунктээр өндөр байгаа нь тухайн ААНБ ажил олгогч нар ажиллагчдын нийгмийн хамгаалалд ихээхэн анхаарал хандуулж байна гэж харж болох үр дүн юм.

Зураг 8-7. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Судалгаанд хамрагдсан төрийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-д нийгмийн хамгааллын зардал нь нийт ААНБ-ын дундаж зардлаас өндөр, хөдөлмөрийн бусад зардал бага байна. Орон нутгийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-д цалин хөлсний зардал нь дундаж нийт дунджаас 5.4 пунктээр, бусад өмчийн хэлбэрийн ААНБ-ын зардлаас 3.9 - 7.9 пунктээр бага байна. Орон нутгийн өмчийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-ын нөхөн олговор болон хөдөлмөрийн бусад зардал нийт дунджаас 2.5 пунктээр өндөр байна. Төрийн өмчийн ААНБ-ын нийгмийн хамгааллын зардал нийт дундаж болон бусад ААНБ-ын зардлаас өндөр байгаа нь ажиллагчдын нийгмийн асуудлын тодорхой хэмжээгээр шийдвэрлэж байна гэж харж байна.

ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

ДҮГНЭЛТ

Цалин хөлсний бүтцийн судалгаанд нийт 2012 ААНБ хамрагдсан. Үүнээс 755 нь орон нутгийн, 1257 нь Улаанбаатар хотын ААНБ байсан. Судалгааны түүвэрт хамрагдсан ААНБ-ын 29263 ажиллагчид хамрагдсан, ажиллагчдын 54.6 хувь нь эрэгтэй, 45.4 хувь эмэгтэй ажиллагчид байв. Ажиллагчдын 98.5 хувь нь байнгын, 1.5 хувь нь түр хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Судалгааны үр дүнд дараах дүгнэлтийг хийж байна.

Цалин хөлсний бүтэц:

- Ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1620.0 мянган төгрөг байгаа ба нийт цалингийн 1442.2 мянган төгрөг буюу 89.0 хувийг үндсэн цалин, 90.6 мянган төгрөг буюу 5.6 хувийг нэмэгдэл, 71.9 мянган төгрөг буюу 4.4 хувийг нэмэгдэл хөлс, үлдсэн 15.5 мянган төгрөг буюу 1.0 хувийг шагнал урамшуулал тус тус бүрдүүлсэн. 2023 оны нийт цалингийн бүтэцтэй харьцуулбал доорх үр дүн гарч байна. 2021 оны нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 84.0 хувь байсан нь тус онд 89.0 хувь болж 5.0 пунктээр өссөн байна. Харин нэмэгдэл 5.6 хувь байгаа нь 4.4 пунктээр өмнөх судалгааны үр дүнгээс буурсан үр дүн гарсан байна. Нэмэгдэл хөлс 0.7, шагнал урамшуулал 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.
- Нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 5.0 пунктээр өссөн нь нийт цалингийн бүтцэд эзлэх бусад бүрэлдэхүүн хэсэг болох нэмэгдлийг бууруулах магадлалыг бүрдүүлсэн. Энэ нь ажиллагчдын ажлын үр дүнг үнэлэхдээ ур чадвар, бүтээмжийг харгалзан нийт цалинг нэмэгдүүлэхэд гарч буй сөрөг өөрчлөлт юм.
- ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь, хэмжээ нь хувьцаат компани болон төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 2021 оны дүнгээс 5.3 – 11.2 пунктээр нэмэгдэж бусад нэмэгдэл нэмэгдэл хөлс буурсан, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн ажиллагчдын үндсэн цалин 0.6 пунктээр, нэмэгдэл 0.3 пунктээр буурч бусад бүрэлдэхүүний хувь 0.4 - 0.5 пунктээр нэмэгдсэн байна. Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар үндсэн цалингийн хувь 10.6 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 53.8 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.3 пунктээр нэмэгдсэн бол нэмэгдэл 14.6 пунктээр буурсан байна. Төсөвт байгууллагын үндсэн цалин 5.3 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.1 пунктээр нэмэгдсэн, харин нэмэгдэл болон нэмэгдэл хөлс 1.2 – 4.0 пунктээр буурсан байна.
- Судалгааны нийт цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар 2021 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулахад үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын нийт цалингийн дундаж бусад салбаруудаас хамгийн их өсөлттэй буюу 1 дахин, ХАА салбарт 50.5 хувиар өссөн эерэг үр дүн байгаа ч удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт 2.1 пунктээр хамгийн бага өөрчлөлт гарсан.

Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт:

- Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд цалинг байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар, ажил үүрэг албан тушаал мэргэжлийн зэрэг гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь буюу хосолмол хэлбэрийг харгалзан тогтоодог. ААНБ-ын 63.4 хувь нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг ажлын байр, албан тушаалын онцлогт суурилсан үндсэн цалинг олгодог, 18.5 хувь нь гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, 12.4 хувь нь ажилласан жилээр, 3.6 хувь нь ур чадвар мэргэжлийн зэрэгт суурилсан цалин хөлсний тогтолцоотой байгаа нь ажиллагчдын ажлын хөлсийг гүйцэтгэл, ур чадварт үндэслэх хэрэгцээ байсаар байгааг харуулж байна.
- Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй байдлаар ажил олгогчдын 8.7 хувь нь гүйцэтгэлээр буюу албан тушаал ажлын байрны үзүүлэлтийг хослуулан тогтоодог гэсэн сонголт нь бусад хосолмол хэлбэрээр тооцож буй үзүүлэлтээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэргээр хослуулан тооцож буй цалингийн тогтолцоо хамгийн бага хувь байна
- Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтүүдээр улсын хэмжээн дэх үндсэн цалингийн дундажтай харьцуулбал ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл буюу хийснээр цалинжих хосолмол үзүүлэлтээр тооцсон ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр буюу 27.6 хувиар өндөр, ажлын байр ажилласан жилийн үзүүлэлтээр тооцсон үндсэн цалин хамгийн бага буюу 23.1 хувиар бага байна. Ажилласан жил, ажил үүрэг, албан тушаалын хосолмол үзүүлэлтээр тооцсон ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр буюу нийт дунджаас 17.3 хувиар өндөр байгаа нь ажил олгогчдын ихэнх нь үндсэн цалинг ажлын байр буюу ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлогийг үндэслэн тооцож байгаатай холбоотой байна.

Үндсэн цалин:

- Үндсэн цалингийн улсын дундаж 1442.2 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1527.0 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1340.2 мянган төгрөг байна.
- 2023 оны “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-ны үр дүнгээр ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 2021 оны дунджаас 57.9 хувиар буюу 529.1 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн. Хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчид 541.5 мянган төгрөг буюу 55.0 хувиар, эмэгтэй ажиллагчид 491.9 мянган төгрөгөөр буюу 58.0 хувиар үндсэн цалин нэмэгдсэн үр дүн гарсан.
- Улаанбаатар хотын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 7.7 хувиар өндөр харин бусад аймгийн улсын дунджаас доогуур үндсэн цалинтай байна.

- Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар харьцуулан авч үзвэл инженер техникийн ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 16.9 хувиар буюу 243.8 мянган төгрөгөөр, хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежерүүдийн үндсэн цалин улсын дунджаас 10.4 хувиар буюу 150.1 мянган төгрөгөөр, мэргэжилтнүүдийн үндсэн цалин 8.4 хувиар буюу 121.8 мянган төгрөгөөр тус тус өндөр байгаа бол бусад ажил мэргэжлийн үндсэн цалин улсын дунджаас доогуур байна. Эдгээр ажил мэргэжлүүдээс худалдаа үйлчилгээний мэргэжлийн ажиллагчид болон мэргэжилгүй ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын дунджаас 17.2 – 18.5 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.
- Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч ажил, мэргэжлийн эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингаас 8.1 хувиар өндөр байна. Бусад үндсэн ажил мэргэжлийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдаас өндөр байна.
- Уул уурхайн уул уурхай, олборлолтын салбарын ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 629.2 мянган төгрөгөөр буюу 43.6 хувиар бусад салбартай харьцуулахад хамгийн өндөр хэвээр байна.
- Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын 42.5 хувь нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд цалин хөлсөө дунджаар 18.6 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Харин ААНБ-ын 0.25 хувь нь бүх ажиллагчдын цалинг, 0.45 хувь нь зарим ажиллагчдын цалинг ажил олгогчдын шийдвэрээр бууруулсан байна.
- Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 77.1 хувь нь бүх ажиллагчдын цалинг, 22.9 хувь нь зарим ажиллагчдын цалинг нэмсэн.
- Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 29.7 хувь нь Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр ажиллагчдын цалин хөлсийг 19.4 хувиар, 66.2 хувь нь ажил олгогчийн шийдвэрээр 21.0 хувиар, 4.1 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд 15.3 хувиар нь тус тус нэмсэн байна.

Шагнал урамшуулал:

- ААНБ-ын ажиллагчдын 49.0 хувь нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд шагнал урамшуулалд хамрагдсан байна. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын 49.0 хувь нь эмэгтэй, 51.0 хувь нь эрэгтэй ажиллагчид байна.
- Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын 51.4 хувийг ХХК-ийн ажиллагчид, 20.2 хувийг төсөвт байгууллага, эзэлж байна. ААНБ шагналыг тооцохдоо үндсэн цалингийн дунджаар 14.3 хувиар тооцож, шагнал урамшуулал олгожээ.

Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ:

- Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 7.8 хувь буюу 2277 нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс доогуур үндсэн, цалинтай байна. Эдгээр ажиллагчдын 46.1 хувь нь ХХДХ-ээс бага цалинтай, 53.6 хувь ХХДХ-ээгээр цалинжиж байна.

- ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын 98.2 хувь нь байнгын ажлын байранд, 1.8 хувь нь түр ажлын байранд ажиллаж байна
- ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний цалин авсан ажиллагчдыг хамгийн өндөр хувийг 26 - 45 насны ажиллагчид эзэлж байхад хамгийн бага хувийг 16 - 25 болон 55-аас дээш насны ажиллагчид байна.
- ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 22.1 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, 15.1 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт, 9.3 хувь нь барилгын салбарт, 6.0 хувь нь тээвэр агуулахын салбарт, 5.9 хувь нь боловсролын салбарт, 5.7 хувь нь зочид буудал, нийтийн хоолны салбарт, 4.2 хувь нь үйлчилгээний бусад салбарт тус тус ажиллаж байгаа нь ХХДХ болон түүнээс бага үндсэн цалин авч буй нийт ажиллагчдын 68.2 хувийг бүрдүүлж байна. Бусад салбарт 31.8 хувь ажиллаж байна.

Ажлын цагийн үзүүлэлт:

- Нийт ажиллагчдын 1.7 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэж байгаа бөгөөд бүрэн бус цагаар ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 1192.4 мянган төгрөг байна. Бүрэн бус цагаар ажил хөдөлмөр эрхлэж байгаа ажиллагчдын 63.6 хувь нь эрэгтэй 36.4 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна.
- Нийт ажиллагчдын 5.3 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 7.7 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажлын бус өдрүүдээр дунджаар 4 өдөр, илүү цагаар ажилласан ажиллагчид тухайн сард дунджаар 39.6 цаг илүү ажилласан байна.
- Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 58.4 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 67.3 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.
- Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 64.9, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 57.7 хувь нь МУ-ын иргэний, ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 17.2 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 17.6 хувь нь төрийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчид байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал:

- Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, үйл ажиллагаанд гарч буй нийт зардлын 86.8 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 2.1 хувийг нөхөн олговрын зардал, 8.2 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал, 0.4 хувийг сургалтын зардал, 2.4 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардалд зарцуулдаг байна.
- ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын их хувийг бүрдүүлж байгаа цалин хөлсний зардлын 80.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал, 5.2 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэлд, 6.9 хувийг нэмэгдэл хөлсөнд, 4.5 хувийг шагнал урамшуулалд, 1.5 хувийг ээлжийн амралтын цалинд, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговорт, 1.2 хувийг бусад олговорт тус тус зарцуулж байна.

- Нийгмийн хамгааллын нийт зардлын 88.7 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэл, эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардалд 3.2 хувийг, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн гэрээ, байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журам, хөтөлбөрөөр ажиллагчдад олгосон тусламж, дэмжлэгт 1.2 хувийг, орон сууцны хөнгөлөлтийн зардалд 5 хувийг, гэр бүл, төрөл садны хүн нас барах, өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болсон гэр бүлийн гишүүнээ тэтгэхэд нь олгосон тусламжийн зардалд 1.4 хувийг, бусад нэмэлт даатгалд хамрагдсантай холбоотой зардалд 0.4 хувийг зарцуулсан байна.
- ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр төсөвт байгууллага болон зарим гишүүд нь хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөлийн цалин хөлсний зардал нийт дунджаас 2.9 - 7.4 пунктээр хувиар өндөр байна. Нийгмийн хамгааллын зардал төрийн өмчит үйлдвэрийн газар 5.9, хувьцаат компани 2.3, бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлд 4.3 пунктээр өндөр байгаа нь тухайн ААНБ ажил олгогч нар ажиллагчдын нийгмийн хамгаалалд ихээхэн анхаарал хандуулж байна гэж харж болох үр дүн юм.

САНАЛ

- Цалин хөлсний тогтолцооны хувьд ААНБ нь ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, ажил албан тушаал гэсэн гурван үзүүлэлтийг хосолсон аргаар ажиллагчдын үндсэн цалинг шаардлага байсаар байна. Энэ нь нийт цалингийн бусад бүрэлдэхүүнийг нэмэгдүүлж ажиллагчдын цалингийн хэмжээг нэмэгдүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.
- Өмнөх 2021 оны судалгааны дүнтэй харьцуулахад нийт цалинд үндсэн цалингийн эзлэх хувь нэмэгдсэн нь бусад бүрэлдэхүүний хувь хэмжээг бууруулж байгаа нь ажиллагчдын нийт цалинг бууруулах суурь болж байна. Иймд цалингийн бүрэлдэхүүн болох нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс шагнал урамшууллын тодорхой хэмжээгээр нэмэгдүүлэх, нь ажиллах хүчний оролцооны түвшинг нэмэгдүүлэх боломжтой.
- Судалгааны үр дүнгээс харахад хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс бага цалин хөлс олгож байгаа байгууллагууд нэмэгдсэн нь Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны тогтоолын хэрэгжилт хангалтгүй, шинэчлэгдсэн ХХДХ-г дагаж мөрдөхгүй байгааг цаашид анхаарах.
- ААНБ-уудын ажиллагчдын төлөөллийн холбоодыг нэгдүүлэх. Үйлдвэрчний эвлэлтэй ААНБ-ын үндсэн цалин нийт дунджаас бага байгаа нь ажиллагчдын төлөөллийн нь үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, хамтын гэрээ хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг сайжруулах шаардлагатай байна. Ажиллагчдын нийт цалин хөлсийг нэмэгдүүлэх боломжийг ҮЭ, ажиллагчдын төлөөллийн үйл ажиллагаа бүрдүүлнэ.

Хавсралт хүснэгт 1. Нийт цалингийн бүтэц аймаг, бүсээр /мян төг/

Байршил, бүс, аймаг, нийслэл	Нийт цалингийн дундаж			Үүнээс: Бүтэц, хувиар											
				Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал		
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	1442.2	1527.0	1340.2	90.6	91.8	89.2	71.9	79.2	63.1	15.5	15.9	15.0
Баруун бүс	1323.8	1365.2	1268.8	1088.5	1104.7	1066.9	134.1	145.6	118.8	90.5	101.1	76.3	10.8	13.7	6.8
Баян-Өлгий	1163.3	1201.7	1104.6	962.4	978.2	938.4	102.0	95.7	111.5	79.5	98.4	50.5	19.4	29.4	4.2
Говь-Алтай	1148.7	1223.6	1052.4	938.4	969.1	899.0	82.6	88.1	75.4	126.9	165.9	76.7	0.8	0.5	1.2
Завхан	1008.0	1028.2	972.0	885.4	910.4	840.9	63.8	59.1	72.1	30.8	36.8	20.2	28.0	21.9	38.8
Увс	1472.9	1659.9	1204.6	1111.1	1199.8	983.9	269.0	343.8	161.7	82.2	104.6	50.0	10.6	11.7	9.0
Ховд	1620.6	1594.4	1646.6	1379.4	1378.9	1379.9	127.1	118.9	135.3	114.0	96.6	131.3	0.0	0.0	0.1
Хангайн бүс	1182.1	1246.7	1120.6	963.2	1002.4	926.0	102.9	107.6	98.4	104.6	124.5	85.7	11.4	12.3	10.5
Архангай	1086.4	1188.2	987.4	874.4	911.7	838.0	88.5	126.5	51.7	91.6	111.6	72.1	31.9	38.3	25.6
Баянхонгор	1158.7	1165.2	1153.1	878.0	941.8	823.3	173.1	153.1	190.1	96.7	61.2	127.2	10.9	9.1	12.5
Булган	1201.4	1223.1	1179.6	1017.3	986.9	1048.0	86.5	114.3	58.5	79.2	95.6	62.8	18.4	26.4	10.3
Орхон	1487.8	1684.4	1272.3	1188.9	1305.2	1061.5	105.4	124.6	84.3	191.3	252.4	124.4	2.1	2.2	2.1
Өвөрхангай	1001.9	970.4	1034.8	864.7	864.3	865.1	47.8	24.7	71.8	76.3	71.5	81.2	13.2	9.9	16.6
Хөвсгөл	1020.0	1021.3	1018.9	837.3	819.9	850.4	117.2	115.5	118.4	60.7	83.3	43.8	4.8	2.6	6.3
Төвийн бүс	1428.4	1576.6	1301.7	1221.3	1351.7	1109.9	112.2	118.2	107.0	82.1	93.4	72.5	12.8	13.3	12.3
Говьсүмбэр	1051.0	919.0	1098.4	1051.0	919.0	1098.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Дархан-Уул	1550.0	1703.8	1380.9	1240.9	1372.1	1096.5	142.4	151.5	132.4	139.1	148.4	128.8	27.8	32.1	23.2
Дорноговь	1263.6	1308.5	1223.5	1233.5	1275.2	1196.3	4.0	0.0	7.6	26.1	33.3	19.6	0.0	0.0	0.0
Дундговь	1223.8	1257.4	1178.7	1155.9	1207.8	1086.3	30.2	19.0	45.1	37.8	30.6	47.3	0.0	0.0	0.0
Өмнөговь	1629.3	1830.6	1455.6	1422.1	1583.9	1282.5	121.7	153.5	94.3	85.4	93.2	78.7	0.1	0.1	0.1
Сэлэнгэ	1192.1	1140.0	1216.3	991.0	948.4	1010.8	128.4	104.7	139.4	57.6	77.9	48.2	15.1	9.0	17.9
Төв	1537.1	1827.1	1052.2	1440.9	1706.6	996.7	87.8	109.3	51.7	8.4	11.2	3.8	0.0	0.0	0.0
Зүүн бүс	1379.2	1565.1	1209.8	1157.4	1362.5	970.5	155.4	132.6	176.2	36.2	25.3	46.4	32.4	45.9	20.0
Дорнод	1408.0	1607.7	1218.8	1223.2	1417.1	1039.5	159.8	164.8	155.0	17.6	13.8	21.4	9.6	13.3	6.2
Сүхбаатар	1297.2	1429.6	1164.8	1089.1	1244.0	934.2	123.4	71.2	175.6	44.1	53.6	34.6	40.6	60.8	20.4
Хэнтий	1414.7	1642.1	1236.1	1122.5	1400.3	904.5	179.8	145.7	206.6	54.0	11.6	87.9	59.3	84.7	39.4
Улаанбаатар	1718.8	1801.1	1613.2	1554.6	1629.6	1458.4	81.2	82.3	79.7	67.0	73.5	58.7	16.0	15.7	16.4
Улаанбаатар	1718.8	1801.1	1613.2	1554.6	1629.6	1458.4	81.2	82.3	79.7	67.0	73.5	58.7	16.0	15.7	16.4

Хавсралт хүснэгт 2. Нийт цалингийн бүтэц ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр /мян төг/

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж			Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал		
	Нийт	Эр	Эм	Улсын дундаж	Хүйсээр		Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм
					Эр	Эм									
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	1442.2	1527.0	1340.2	90.6	91.8	89.2	71.9	79.2	63.1	15.5	15.9	15.0
Өмчийн	1453.1	1617.9	1327.8	1111.6	1226.4	1024.4	214.5	242.7	193.0	106.9	124.1	93.7	20.6	25.2	17.2
Өмчийн оролцоотой	1845.9	1915.7	1759.6	1496.7	1606.7	1360.7	173.9	206.1	134.0	157.1	78.8	255.0	21.3	25.2	16.4
Хамтарсан	2057.2	2611.3	1179.9	1916.9	2458.5	1059.4	50.8	50.5	51.3	0.0	0.0	0.0	89.4	102.2	69.2
Өмчийн	1307.4	1251.0	1401.9	1104.7	1056.6	1185.1	124.7	116.4	138.6	65.6	64.2	68.1	13.4	14.3	11.8
Өмчийн оролцоотой	1508.2	1620.7	1368.6	1241.7	1343.1	1115.7	184.0	189.6	176.9	81.8	86.7	75.7	0.8	1.2	0.2
Хамтарсан	751.4	732.0	762.2	708.6	672.0	728.9	42.9	60.0	33.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
МУ-ын иргэн	1603.7	1676.7	1510.3	1487.0	1549.3	1407.2	49.7	51.9	46.9	56.2	65.3	44.5	10.9	10.2	11.8
Хамтарсан	1847.0	1871.3	1808.2	1651.0	1658.2	1639.6	65.6	63.0	69.8	84.3	101.8	56.3	46.1	48.2	42.6
Гадаадын иргэн	2717.5	2867.2	2437.9	2529.6	2631.0	2340.1	73.3	90.5	41.1	91.2	126.2	25.9	23.6	19.7	30.8

Хавсралт хүснэгт 3. Нийт цалингийн бүтэц ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/				Үндсэн цалин %			Нэмэгдэл %			Нэмэгдэл хөлс %			Шагнал урамшуулал %		
	Нийт	Эр	Эм	Улсын дундаж	Улсын дундаж	Хүйсээр		Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм
						Эр	Эм									
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	89.0	89.1	88.9	5.6	5.4	5.9	4.4	4.6	4.2	1.0	0.9	1.0	1.0
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	1282.9	1384.1	1215.7	86.5	87.6	85.7	7.3	3.1	10.4	5.5	8.2	3.4	0.7	1.1	0.4	0.4
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөл	1473.3	1415.6	1492.1	88.6	98.0	85.7	0.9	1.9	0.6	8.2	0.0	10.7	2.3	0.1	3.0	3.0
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	1316.8	1338.2	1282.6	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Хоршоо	978.5	921.8	1063.6	95.3	96.4	93.7	3.2	2.6	4.0	1.5	0.9	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Хувьцаат компани	1795.1	1920.4	1623.8	80.9	79.0	83.9	9.5	10.6	7.7	7.0	7.7	5.9	2.6	2.7	2.6	2.6
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	1689.5	1773.9	1573.5	92.2	92.0	92.6	3.3	3.3	3.3	3.8	4.0	3.4	0.7	0.7	0.8	0.8
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	1713.4	1845.0	1504.8	76.6	75.1	79.4	14.8	14.9	14.6	6.6	7.7	4.4	2.1	2.3	1.7	1.7
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	1598.9	1533.4	1721.0	86.8	86.1	87.9	7.0	7.6	6.1	5.8	5.7	6.1	0.4	0.6	0.1	0.1
Төсөөт байгууллага	1249.6	1266.1	1240.8	78.4	80.0	77.6	14.4	13.8	14.7	6.1	5.2	6.6	1.1	1.1	1.1	1.1
Төрийн бус байгууллага	1564.0	1549.7	1574.1	93.9	95.2	93.0	2.3	1.9	2.5	2.6	1.8	3.1	1.2	1.1	1.3	1.3

Хавсралт хүснэгт 4. Нийт цалингийн бүтэц эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж			Үндсэн цалин %			Нэмэгдэл %			Нэмэгдэл хөлс %			Шагнал урамшуулал %		
	Нийт	Эр	Эм	Дундаж	Хүйсээр		Дундаж	Хүйсээр		Дундаж	Хүйсээр		Дундаж	Хүйсээр	
					Эр	Эм		Эр	Эм		Эр	Эм		Нийт	Эр
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	1442.2	1527.0	1340.2	90.6	91.8	89.2	71.9	79.2	63.1	15.5	15.9	15.0
ХАА	1451.5	1403.8	1509.5	1313.2	1293.3	1337.4	66.0	54.4	80.1	68.2	51.7	88.2	4.1	4.4	3.8
Уул уурхай	2298.2	2330.0	2164.4	2071.4	2087.0	2005.5	84.4	89.1	64.9	128.6	139.1	84.1	13.8	14.8	9.9
Боловсруулах үйлдвэрлэл	1608.4	1699.6	1513.5	1441.1	1528.0	1350.7	50.7	56.6	44.5	106.5	104.4	108.7	10.2	10.7	9.7
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	1816.3	1838.5	1754.8	1343.7	1346.2	1336.8	274.0	280.2	257.0	160.0	171.5	127.6	40.1	41.5	36.2
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	1671.6	1541.4	1914.4	1457.2	1340.0	1675.7	124.1	119.7	132.3	88.7	79.4	106.6	3.1	2.9	3.3
Барилга	1733.8	1777.5	1614.3	1649.7	1689.7	1540.5	33.8	32.5	37.5	42.2	46.9	29.2	8.1	8.5	7.1
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклын засвар үйлчилгээ	1493.0	1600.8	1381.1	1375.4	1475.6	1271.3	51.6	52.1	51.1	54.2	60.6	47.6	11.8	12.4	11.1
Тэвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	1664.5	1605.8	1820.5	1434.5	1386.0	1563.6	99.0	89.5	124.3	120.6	121.5	118.3	10.3	8.8	14.2
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	1398.1	1483.6	1344.2	1327.1	1434.7	1259.4	29.0	21.4	33.8	34.7	23.3	41.9	7.3	4.3	9.1
Мэдээлэл холбоо	1895.2	1990.7	1741.5	1720.0	1802.5	1587.5	78.4	87.7	63.3	50.5	57.1	40.0	46.2	43.4	50.8
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	2004.1	2272.6	1803.1	1769.7	1950.8	1634.1	170.7	231.2	125.4	12.9	19.6	7.8	50.9	71.1	35.8
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	1580.2	1551.6	1617.1	1507.8	1481.5	1541.7	50.9	49.2	53.2	9.7	10.8	8.2	11.8	10.1	14.0
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	1664.7	1731.5	1608.1	1480.6	1542.9	1427.8	129.2	132.7	126.3	37.3	44.0	31.7	17.5	11.8	22.4
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	1357.1	1322.3	1429.2	1302.9	1267.7	1376.1	30.5	28.0	35.8	21.3	24.7	14.4	2.3	2.0	2.9
Боловсрол	1360.9	1367.5	1358.4	1097.1	1120.9	1087.8	157.1	134.4	166.0	94.6	101.9	91.7	12.8	11.5	13.3
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	1291.8	1272.5	1298.4	1119.2	1089.5	1129.4	91.5	92.7	91.0	67.3	80.2	62.9	13.8	10.1	15.0
Урлаг, узвэр, тоглоом наадам	1158.3	1194.1	1122.4	1040.4	1087.4	993.1	86.1	76.4	95.7	20.4	20.1	20.7	11.5	10.1	12.9
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1564.0	1648.3	1472.4	1498.5	1585.2	1404.2	26.6	31.3	21.4	29.1	18.5	40.5	9.9	13.2	6.2

Хавсралт хүснэгт 5. Нийт цалингийн бүтэц ажиллагчдын боловсролын түвшингээр

Ажиллагчдын боловсролын түвшин	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/			Үүнээс: Бүтэц, хувиар											
				Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс					
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	89.0	89.1	88.9	5.6	5.4	5.9	4.4	4.6	4.2	1.0	0.9	1.0
Боловсролгүй	1328.4	1380.7	1223.8	89.9	90.1	89.5	2.5	2.3	3.0	6.0	6.9	3.8	1.6	0.7	3.7
Бага	1015.8	1042.4	975.8	92.3	94.1	89.3	1.6	1.7	1.3	5.7	4.1	8.3	0.5	0.1	1.1
Суурь	1455.5	1666.6	1131.5	84.8	82.6	89.6	2.7	2.4	3.3	12.0	14.4	6.7	0.5	0.5	0.5
Бүрэн дунд	1306.0	1363.9	1226.5	91.4	91.1	91.9	3.6	3.6	3.5	4.6	4.8	4.3	0.5	0.5	0.4
Техникийн болон мэргэжлийн	1498.1	1555.6	1350.5	88.1	87.3	90.4	5.5	5.5	5.3	5.8	6.5	3.6	0.6	0.6	0.7
Тусгай мэргэжлийн дунд	1523.8	1694.2	1299.8	88.3	87.4	90.1	6.1	6.4	5.7	4.8	5.7	3.3	0.7	0.6	1.0
Дээд	1747.3	1906.6	1597.0	88.8	89.4	88.2	6.0	5.7	6.4	4.0	3.8	4.4	1.1	1.1	1.0
Магистр, Доктор	2324.9	2507.4	2176.9	87.3	88.5	86.1	7.6	7.0	8.1	3.1	2.6	3.5	2.1	2.0	2.3

Хавсралт хүснэгт 6. Нийт цалингийн бүтэц ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Ажиллагчдын боловсролын түвшин	Нийт цалингийн дундаж			Үүнээс: Бүтэц, хувиар											
				Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал		
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм
Улсын дундаж	1620.0	1713.7	1507.4	89.0	89.1	88.9	5.6	5.4	5.9	4.4	4.6	4.2	1.0	0.9	1.0
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	1728.3	1822.2	1628.8	92.1	93.5	90.6	3.2	3.2	3.2	3.7	2.6	5.0	0.9	0.7	1.2
Мэргэжилтэн	1776.6	1960.5	1619.0	88.0	88.7	87.4	6.7	6.2	7.3	4.0	3.9	4.1	1.3	1.3	1.3
Инженер, техникийн ажилтан	1895.1	1963.6	1777.9	89.0	89.8	87.3	5.8	5.6	6.1	4.1	3.4	5.3	1.2	1.2	1.3
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	1574.4	1673.2	1534.0	91.0	90.6	91.2	5.1	5.7	4.8	3.1	2.9	3.2	0.9	0.9	0.9
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1306.8	1485.1	1233.7	90.7	93.9	89.1	4.9	2.7	6.0	3.6	2.5	4.2	0.7	0.9	0.7
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	1808.9	2182.1	1119.8	93.4	95.1	87.2	2.3	1.8	4.3	3.2	2.0	7.2	1.1	1.1	1.3
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	1635.9	1681.5	1422.0	84.6	83.9	88.6	7.6	7.8	6.5	6.9	7.4	3.8	1.0	0.9	1.2
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	1638.1	1614.5	1846.1	89.3	88.8	92.9	4.8	4.9	3.9	5.5	5.9	2.7	0.4	0.4	0.5
Энгийн ажил мэргэжил	1450.3	1630.0	1361.6	88.3	89.3	87.7	6.0	4.3	7.0	5.2	5.9	4.8	0.6	0.5	0.6
Мэргэжилгүй	1288.9	1349.9	1205.0	91.1	90.7	91.8	3.4	3.3	3.4	5.0	5.4	4.4	0.5	0.5	0.4

Хавсралт хүснэгт 7. Нийт цалингийн бүтэц ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлэг /мян төг/

Ажиллагчид	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/				Үүнээс: Бүтэц, хувиар														
					Үндсэн цалин				Нэмэгдэл				Нэмэгдэл хөлс						
	Нийт	Эр	Эм		Нийт	Эр	Эм		Нийт	Эр	Эм		Нийт	Эр	Эм				
Улсын дундаж	1370.2	1445.6	1279.4		1192.3	1258.9	1112.2		90.6	91.8	89.2		71.9	91.8	89.2		15.5	15.9	15.0
16-25	1151.0	1200.9	1087.9		1044.4	1076.1	1004.3		51.7	57.8	44.0		45.8	57.9	30.4		9.2	9.1	9.3
26-35	1383.4	1463.6	1277.1		1205.2	1274.3	1113.9		82.5	85.4	78.7		78.7	86.2	68.8		16.9	17.7	15.9
36-45	1431.7	1525.6	1331.2		1246.9	1332.4	1155.2		95.6	95.1	96.1		72.2	95.1	96.1		17.2	18.4	16.0
46-55	1371.7	1436.9	1307.9		1176.4	1242.2	1112.1		111.8	107.4	116.2		68.5	73.4	63.6		15.2	14.1	16.2
55+	1370.6	1432.5	1267.0		1165.4	1219.5	1075.0		114.6	120.6	104.6		79.1	81.1	75.7		11.5	11.4	11.7
1-5	1150.4	1208.5	1099.7		1083.0	1147.8	1026.5		31.1	30.5	31.5		31.9	26.5	36.6		4.4	3.6	5.1
6-19	1217.5	1247.2	1187.2		1120.1	1162.8	1076.6		46.8	38.5	55.4		39.0	36.3	41.7		11.5	9.6	13.5
20-49	1325.8	1396.4	1245.9		1197.2	1271.9	1112.7		70.5	60.0	82.5		46.9	60.0	82.5		11.2	10.7	11.7
50-149	1357.6	1417.8	1284.8		1168.3	1213.5	1113.6		107.4	110.5	103.7		69.6	81.5	55.2		12.3	12.3	12.4
150+	1542.0	1627.8	1415.7		1282.3	1361.9	1165.2		121.0	122.7	118.6		113.3	116.9	107.9		25.8	26.6	24.6

Хавсралт хүснэгт 8. Үндсэн цалин ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлэг, бүсээр /мян төг/

Бүс	Улсын дундаж	Насны бүлэг							Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-5	6-19	20-49	50-149	150+		
Улсын дундаж	1442.2	1347.5	1435.2	1478.5	1422.0	1507.6	1394.6	1350.3	1480.6	1378.2	1549.4		
Баруун бүс	1088.5	891.5	1108.2	1115.0	1043.5	1133.6	1280.1	1036.6	1029.7	1051.1	1355.4		
Хангайн бүс	963.2	954.9	990.6	937.4	938.5	1006.1	974.6	919.8	971.7	922.0	1177.6		
Төвийн бүс	1221.3	1142.4	1192.0	1283.0	1223.4	1179.6	1136.0	1124.8	1177.7	1270.9	1425.0		
Зүүн бүс	1157.4	1097.9	1170.8	1173.5	1166.8	1076.8	842.7	1132.4	833.3	1209.9	1555.2		
Улаанбаатар	1554.6	1400.6	1528.2	1613.7	1572.0	1675.5	1702.3	1575.7	1635.6	1471.8	1565.5		

Хавсралт хүснэгт 9. Үндсэн цалин ажиллагчдын боловсрол бүсээр /мян төг/

Боловсрол	Улсын дундаж	Боловсролгүй	Бага	Суурь	Бүрэн дунд	ТБМАШ	Дипломын тусгай мэргэжлийн	Дээд / Бакалавр/	Зэрэгтэй дээд/ магистр ба түүнээс дээш/
Улсын дундаж	1442.2	1194.1	937.1	1233.9	1193.5	1320.0	1346.2	1552.4	2028.5
Баруун бүс	1088.5	1823.0	673.0	996.5	1074.9	1042.9	1067.8	1101.8	1333.8
Хангайн бүс	963.2	599.3	872.4	747.1	784.8	869.8	904.4	1088.5	1269.6
Төвийн бүс	1221.3	950.0	946.7	1768.0	1043.3	1127.3	1344.0	1300.9	1545.1
Зүүн бүс	1157.4	0.0	662.4	1092.4	1021.1	1187.0	1014.2	1248.3	1115.5
Улаанбаатар	1554.6	1262.2	1150.4	1276.0	1283.3	1404.8	1414.1	1674.6	2132.4

Хавсралт хүснэгт 10. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт байршил бүсээр /мян төг/

Байршил, бүс, аймаг, нийслэл	2021 он				2023 он				Өөрчлөлт			
	Үндсэн цалин, /мян, төг/		Хүйсээр		Үндсэн цалин, /мян, төг/		Хүйсээр		Үндсэн цалин, /мян, төг/		Хүйсээр	
	Нийт	Эр	Эм	Эм	Нийт	Эр	Эм	Эм	Нийт	Эр	Эм	Эм
Улсын дундаж	913.1	985.5	848.3	848.3	1442.2	1527.0	1340.2		529.1	541.5	491.9	
Баруун бүс	712.3	711.0	713.2	713.2	1088.5	1104.7	1066.9		376.2	393.8	353.7	
Баян-Өлгий	698.2	674.0	711.9	711.9	962.4	978.2	938.4		264.3	304.2	226.5	
Говь-Алтай	746.6	750.0	744.9	744.9	938.4	969.1	899.0		191.9	219.1	154.1	
Завхан	689.7	672.0	699.4	699.4	885.4	910.4	840.9		195.7	238.4	141.5	
Увс	692.4	683.3	699.6	699.6	1379.4	1199.8	983.9		687.0	516.5	284.3	
Ховд	752.0	788.9	708.0	708.0	708.0	1378.9	1379.9		- 44.0	590.0	671.9	
Хангайн бүс	725.9	741.1	716.1	716.1	963.2	1002.4	926.0		237.3	261.3	209.9	
Архангай	733.9	771.3	713.6	713.6	874.4	911.7	838.0		140.5	140.4	124.5	
Баянхонгор	730.6	721.7	734.8	734.8	878.0	941.8	823.3		147.3	220.1	88.5	
Булган	575.3	584.6	567.9	567.9	1017.3	986.9	1048.0		442.0	402.3	480.0	
Орхон	808.3	869.7	769.2	769.2	1188.9	1305.2	1061.5		380.6	435.4	292.3	
Өвөрхангай	642.8	603.2	671.2	671.2	864.7	864.3	865.1		221.9	261.1	193.9	
Хөвсгөл	707.1	714.4	700.9	700.9	837.3	819.9	850.4		130.2	105.5	149.4	
Төвийн бүс	798.7	860.5	754.5	754.5	1221.3	1351.7	1109.9		422.6	491.1	355.4	
Говьсүмбэр	717.3	725.8	712.5	712.5	1051.0	919.0	1098.4		333.7	193.2	386.0	
Дархан-Уул	749.9	812.4	705.1	705.1	1240.9	1372.1	1096.5		491.0	559.7	391.4	
Дорноговь	796.4	884.3	736.8	736.8	1233.5	1275.2	1196.3		437.1	390.9	459.5	
Дундговь	694.2	689.7	695.9	695.9	1155.9	1207.8	1086.3		461.7	518.2	390.4	
Өмнөговь	913.7	931.3	898.4	898.4	1422.1	1583.9	1282.5		508.4	652.6	384.1	
Сэлэнгэ	818.3	900.0	749.9	749.9	991.0	948.4	1010.8		172.7	48.3	260.8	
Төв	903.6	956.9	854.2	854.2	1440.9	1706.6	996.7		537.3	749.7	142.5	
Зүүн бүс	779.0	852.9	732.4	732.4	1157.4	1362.5	970.5		378.5	509.6	238.1	
Дорнод	807.3	915.0	731.9	731.9	1223.2	1417.1	1039.5		415.9	502.0	307.6	
Сүхбаатар	797.8	873.4	752.8	752.8	1089.1	1244.0	934.2		291.4	370.6	181.4	
Хэнтий	711.8	710.1	712.7	712.7	1122.5	1400.3	904.5		410.8	690.2	191.8	
Улаанбаатар	999.7	1069.0	927.1	927.1	1554.6	1629.6	1458.4		555.0	560.6	531.3	
Улаанбаатар	999.7	1069.0	927.1	927.1	1554.6	1629.6	1458.4		555.0	560.6	531.3	

Хавсралт хүснэгт 11. Нийт цалингийн өөрчлөлт байршил бүсээр /мян төг/

Бүс, аймаг	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/				Хүйсээр					
					Эрэгтэй			Эмэгтэй		
	2021он	2023 он	Өөрчлөлт		2021он	2023 он	Өөрчлөлт	2021он	2023 он	Өөрчлөлт
Улсын дундаж	1087.7	1620.0	532.3		1151.9	1713.7	561.8	1030.2	1507.4	477.2
Баруун бүс	929.4	1323.8	394.4		891.6	1365.2	473.5	954.7	1268.8	314.1
Баян-Өлгий	872.9	1163.3	290.3		835.0	1201.7	366.8	894.4	1104.6	210.1
Говь-Алтай	1041.5	1148.7	107.2		952.3	1223.6	271.3	1084.2	1052.4	-31.8
Завхан	861.6	1008.0	146.4		804.1	1028.2	224.1	893.3	972.0	78.6
Увс	946.9	1472.9	526.0		901.6	1659.9	758.3	982.6	1204.6	222.0
Ховд	930.1	1620.6	690.5		959.2	1594.4	635.3	895.5	1646.6	751.1
Хангайн бүс	985.5	1182.1	196.6		1026.4	1246.7	220.4	958.9	1120.6	161.7
Архангай	945.9	1086.4	140.5		1003.4	1188.2	184.8	914.8	987.4	72.7
Баянхонгор	1079.1	1158.7	79.5		1002.0	1165.2	163.2	1115.4	1153.1	37.7
Булган	653.3	1201.4	548.1		609.3	1223.1	613.8	688.3	1179.6	491.3
Орхон	1161.1	1487.8	326.6		1347.3	1684.4	337.1	1042.8	1272.3	229.5
Өвөрхангай	893.3	1001.9	108.6		844.6	970.4	125.8	928.3	1034.8	106.5
Хөвсгөл	899.7	1020.0	120.3		931.8	1021.3	89.6	872.3	1018.9	146.6
Төвийн бүс	1026.1	1428.4	402.2		1087.4	1576.6	489.2	982.3	1301.7	319.4
Говьсүмбэр	975.3	1051.0	75.7		982.5	919.0	-63.6	971.2	1098.4	127.3
Дархан-Уул	1028.5	1550.0	521.5		1177.7	1703.8	526.1	921.5	1380.9	459.4
Дорноговь	1004.1	1263.6	259.5		1047.3	1308.5	261.3	974.7	1223.5	248.8
Дундговь	974.2	1223.8	249.6		880.7	1257.4	376.7	1010.7	1178.7	168.1
Өмнөговь	1035.1	1629.3	594.2		1068.2	1830.6	762.5	1006.3	1455.6	449.2
Сэлэнгэ	1047.5	1192.1	144.6		1057.6	1140.0	82.3	1039.1	1216.3	177.2
Төв	1078.1	1537.1	459.0		1103.5	1827.1	723.6	1054.7	1052.2	-2.5
Зүүн бүс	1011.5	1379.2	367.8		1114.1	1565.1	451.0	946.8	1209.8	262.9
Дорнод	1068.6	1408.0	339.4		1219.2	1607.7	388.5	963.2	1218.8	255.6
Сүхбаатар	1064.4	1297.2	232.8		1159.8	1429.6	269.8	1007.8	1164.8	157.0
Хэнтий	860.5	1414.7	554.2		861.0	1642.1	781.1	860.2	1236.1	375.9
Улаанбаатар	1141.2	1718.8	577.6		1204.8	1801.1	596.4	1074.8	1613.2	538.4
Улаанбаатар	1141.2	1718.8	577.6		1204.8	1801.1	596.4	1074.8	1613.2	538.4

Хавсралт хүснэгт 12. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр /хувь/

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.8	2.1	8.2	0.4	2.4
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	78.2	3.6	12.5	0.6	5.1
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нөхөрлөл	75.9	9.9	11.2	0.7	2.3
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	94.2	0.6	0.3	0.1	4.7
Хоршоо	84.2	0.7	10.5	0.2	4.4
Хувьцаат компани	83.3	2.7	10.5	0.7	2.7
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	87.2	2.5	6.7	0.6	3.1
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	79.9	3.4	14.1	0.1	2.5
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	82.9	5.1	8.7	0.8	2.6
Төсөвт байгууллага	89.7	0.6	8.5	0.1	1.1
Төрийн бус байгууллага	79.9	1.6	6.5	1.0	11.0
Бусад	87.7	2.1	5.4	0.7	4.0

Хавсралт хүснэгт 13. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ажиллагчдын тооны бүлгээр /хувь/

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.8	2.1	8.2	0.4	2.4
1-9	94.1	0.5	4.3	0.2	0.9
10-29	73.5	7.6	10.1	0.7	8.1
30-49	77.7	4.3	8.1	1.2	8.7
50-149	90.8	0.6	7.3	0.1	1.2
150+	83.8	3.2	9.3	0.7	3.1

Хавсралт хүснэгт 14. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА Салбараар /хувь/

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.8	2.1	8.2	0.4	2.4
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	86.1	2.9	7.5	0.6	2.9
Барилга	94.9	1.0	2.3	0.4	1.4
Боловсрол	85.5	2.3	8.1	0.4	3.7
Боловсруулах үйлдвэрлэл	80.0	5.1	8.5	2.4	4.0
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	80.6	5.8	6.2	0.6	6.8
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	84.7	2.8	6.9	0.5	5.1
Мэдээлэл холбоо	95.9	0.5	2.1	0.0	1.5
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	96.2	0.6	2.1	0.2	0.9
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	89.6	0.6	4.1	0.6	5.1
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	79.9	3.3	14.3	0.1	2.4
Төрийн удирдлага болон батлан хамгаалах үйл ажиллагаа	83.8	3.1	2.8	0.2	10.2
Урлаг, үзвэр , тоглоом наадам	88.2	0.3	11.4	0.0	0.2
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	81.8	4.9	9.9	0.3	3.0
Уул уурхай	80.9	1.6	13.8	1.3	2.4
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	87.5	0.7	10.6	0.0	1.2
ХАА	80.6	4.3	12.8	0.4	2.0
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	81.5	4.9	10.3	0.4	2.9
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	77.8	2.3	10.0	0.8	9.0
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	83.6	2.2	7.2	0.4	6.6

Хавсралт хүснэгт 15. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал аймаг нийслэлээр /хувь/

Аймаг/Нийслэл	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	86.3	2.1	8.9	0.4	2.4
Архангай	70.3	1.7	8.0	0.5	19.4
Баян-Өлгий	80.0	3.5	11.7	0.5	4.3
Баянхонгор	88.5	0.0	11.5	0.0	0.0
Булган	76.4	4.5	14.1	0.5	4.6
Говь-Алтай	98.1	0.4	1.1	0.1	0.2
Говь-сүмбэр	82.6	5.5	6.6	0.4	4.9
Дархан-Уул	77.9	4.2	9.4	0.4	8.2
Дорноговь	71.4	5.4	8.8	0.6	13.8
Дорнод	80.2	2.8	13.7	0.6	2.8
Дундговь	71.7	9.1	15.5	0.9	2.7
Завхан	75.4	4.3	16.3	0.4	3.6
Орхон	79.8	3.6	13.9	0.4	2.2
Сэлэнгэ	84.2	2.8	9.0	0.5	3.4
Сүхбаатар	78.0	1.0	12.7	0.2	8.0
Төв	76.4	4.3	16.2	0.1	3.0
Увс	81.7	3.2	8.3	0.7	6.1
Улаанбаатар	86.3	2.2	8.5	0.5	2.5
Ховд	77.8	7.1	12.5	1.2	1.4
Хэнтий	79.6	3.9	14.3	0.3	2.0
Хөвсгөл	73.6	3.4	13.8	2.4	6.8
Өвөрхангай	79.0	4.8	12.7	0.8	2.6
Өмнөговь	71.5	5.2	15.3	1.0	7.0

